

HADTÁP

Biztosítás

TARTALOMBÓL:

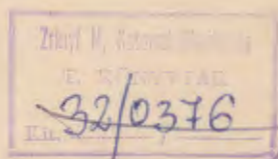
A tábori hadtápcsapatok felkészítésének néhány kérdéséről

A IV. ötéves terv csapat ellátási, gazdálkodási tapasztalatai az ételmezési szolgálatban

Gondolatok a gazdálkodás fejlesztésének kérdéseiről

Az ésszerű takarékoság munkánk szerves része

Adatbank-rendszer alkalmazásának főbb szempontjai készletgazdálkodási feladatok számítógépes megoldásánál

3

1976

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT

TITKOS!

„A hadtápbiztosítás magában foglalja mindazokat a rendszabályokat, amelyek a hadtáp megszervezésére, valamint a csapatok anyagi, technikai, egészségügyi és egyéb irányú biztosítására és kiszolgálására irányulnak.”

[MN HARCÁSZATI SZABÁLYZATA
(ho.-e.) 47. pont]

HADTÁPBIZTOSÍTÁS

1976

3

MN HADTÁPFÖNÖKSÉG BELSŐ KIADVÁNYA

Készült: 650 példányban

Egy példány: 79 lap

Szerkeszti: a Szerkesztő Bizottság

A Szerkesztő Bizottság elnöke: Lapos Mihály ezredes

Szerkesztőség: Budapest XIII., Dózsa György út 49/a. MNHF-ség törzs

Felelős szerkesztő: Tóth József

Felelős kiadó: Babarczi Tivadar

A tábori hadtápcsoportok felkészítésének néhány kérdéséről

Dr. Csabai Károly ezredes, a hadtudományok kandidátusa

Az elvonuló szárazföldi csapatok minden oldalú biztosításának szerves részét képezi azok tevékenységének folyamatos hadtápbiztosítása.

A szárazföldi csapatok hadművelési hadtápbiztosítását részben az összefegyvernemi hadseregek állományába tartozó hadsereg hadtáp szervezetek, részben a front hadtáp szervezetek végzik. Az MN viszonylatában a front hadtáptagozat szerepét az MN Táborig Hadtáp tölti be. A tábori hadtáptagozat csak akkor töltheti be maradéktalanul a ráháruló szerepet, ha a tagozat hadtápszervezetei már békeidőben felkészülnek háborús feladataik ellátására.

A hadtáptagozatok, közte a tábori hadtáp felkészítésének alapvető rendszabályai a 01/1974. sz. HM-paranccsal életbeléptetett Alapokmány szerint a következők:

- a szervezeti felépítés, a technikai ellátottság, a hadtáp munka alapelvei állandó tökéletesítése és egyeztetése;
- a békeidőben rendelkezésre álló hadtáp magasabbegységek, intézetek állandó készenlétben tartása;
- a hadtáp gyors mozgósítását és telepítését biztosító rendszabályok végrehajtása;
- az anyagi készletek időben töltendő létrehozása, helyes csoportosítása és megbízható rejtése;
- a hadtáp magasabbegységek, egységek, intézetek és hadtáp vezetési szervek személyi állománya tábori, harci, hadművelési és szakkiképzési színvonalának növelése.

Jelen tanulmányban a felkészítés utóbbi rendszabályaival, a hadtápszervezetek személyi állományának kiképzésével kívánok foglalkozni.

A tartalékos hadkötelesek kiképzésének, összekovácsolásának célját az MN Kiképzési Főfelügyelő 0018/1974. számú Utasítása határozza meg. Ennek figyelembevételével az adott mozgósítási szervezetekhez biztosított személyi állomány kiképzése, összekovácsolása, behívása:

- mozgósítási-parancsnoki eligazítás,
- mozgósítási-parancsnoki továbbképzés,
- mozgósítási-ellenőrző szemle,

– mozgósítási-összekovácsolási gyakorlat formájában, továbbá a tartalékos legénységi állomány átképzése, továbbképzése és a tartalékos tiszti, tiszthelyettesi állomány gyakorlati munkája folyamán kerül végrehajtásra.

Ezek a kiképzési formák teljes mértékben vonatkoznak a tábori hadtáp tagozathoz biztosított tartalékos hadköteles állományra is azzal a kiegészítéssel, hogy a kiképzések szakmai részét az MN érintett szolgálatfőnökei külön utasításokban határozzák meg.

A fenti kiképzési formák közül a továbbiakban a mozgósítási-parancsnoki továbbképzés, a mozgósítási ellenőrző szemle és a mozgósítási összekovácsolási gyakorlat előkészítésével és levezetésével kívánok foglalkozni.

A mozgósítási-parancsnoki továbbképzés előkészítése és levezetése

A tábori hadtáp csapatokhoz lebiztosított tiszti, tiszthelyettesi állomány mozgósítási-parancsnoki továbbképzésének előkészítése igen gondos és körültekintő tevékenységet igényel, egyrészt a kiképzést előkészítő mozgósítási törzsek állományának összetétele, felkészültsége, anyagi-technikai, elhelyezési korlátozott lehetőségei, másrészt a kiképzendő állomány beosztás és szakma szerinti képzettsége és felkészítésének sokrétősége miatt.

A fenti tényezők közül az 5 éves, ezen belül az éves mozgósítási-összekovácsolási terv összeállításánál a kiképzési követelmények mellett a konkrét lehetőségeket is (a mozgósítási-parancsnoki továbbképzésen a személyi állomány részére szükséges elhelyezési, tantermi, ellátási feltételeket, továbbá a 4–5 napos kiképzések kellő színvonalon való előkészítésének, majd a foglalkozások levezetési lehetőségeit) figyelembe kell venni. Az elmúlt években lefolytatott kiképzések tapasztalatai alapján megállapítást nyert, hogy egy tábori hadtáp szervezet mozgósítási-parancsnoki továbbképzés előkészítése egy 3–5 főből álló mozgósítási törzstől 3–4 heti megfeszített tevékenységet igényel. Emellett az adott szervezet szakmai feladatainak kidolgozásához a szükséges feltételek biztosításához más katonai szervezetek, sőt az MN érintett szolgálatfőnökök segítsége is szükséges.

A következő feltételt a kiképzendő állomány összetételének figyelembevétele képezi. Ezt alapvetően az befolyásolja, hogy egy vagy több szervezet, ezen belül is egy profilú vagy több profilú szervezetek részére történik-e a kiképzés. Azonos profilú szervezetek összevonása az elhelyezési lehetőségek függvényében igen célszerű, mert lehetővé válik az azonos beosztású, szakképzettségű káderek differenciált kiképzésre. Így pl. 2–3 Tábori Sebészeti Kórház (TSK) tiszti állományának együttes mozgósítási-parancsnoki továbbképzésénél lehetőség van az orvos tisztak, a parancsnok helyettesek (politikai, hadtáp), pénzügyi főnökök számára a kiképzés 2. és 3. napján külön kiképzési csoportok képzése, ahol saját szakbeosztásukkal járó kötelemeiket, feladatokat elmélyültebben tanulmányozhatjuk. Ez vonatkozhat más azonos rendeltetésű pl. műszaki, vegyvédelmi, híradó, kiszolgáló stb. szervezetek együttes mozgósítási-parancsnoki továbbképzésére is. Azt azonban ennél is figyelembe kell venni, hogy a mozgósítási-parancsnoki továbbképzést előkészítő, vezető mozgósítási törzseknek rendelkeznie kell, vagy azt meg kell erősíteni a fentiek szerinti kiképzési csoportok foglalkozásait levezetni képes személlyel. Ebből adódik,

hogy ilyen összetételű kiképzést csak megfelelő létszámú mozgósítási törzsek képesek vezetni. A résztvevő állomány felkészültsége is befolyásolja a kiképzési csoportok kialakítását. Így pl., ha már az alapozó kiképzés (az első mozgósítási-parancsnoki továbbképzés) végrehajtására készült, akkor célszerű a mozgósítási-parancsnoki továbbképzést egy középírányító szervezethez tartozó alárendelt szervezetek együttes gyakoroltatásával – hadijáték formájában terepen, vagy gyakorló pályán levezetni. Ez mintegy közbeeső felkészítési fokozatot jelenthet az adott középírányító szervezet parancsnoki és törzsvezetési, sőt rendszer-gyakorlatára való felkészüléshez is.

A mozgósítási-parancsnoki továbbképzés előkészítését jelentős mértékben befolyásolják a kiképzés tárgyi feltételei. Ezek közé tartoznak a kiképzésen résztvevő állomány elhelyezési, ellátási, kulturált pihenési lehetőségei. A mozgósítási törzsek egy része élhet a befogadó szervezet lehetőségeivel, s itt problémát e kérdések nem okoznak. Azonban az önálló objektumokban elhelyezett mozgósítási törzseknél, mozgósítási bázisokon ezen feltételek megteremtése komoly erőfeszítést igényel. A probléma megoldását segíti elő, az a már jól bevált módszer, hogy a mozgósítási-parancsnoki továbbképzés kezdete előtt néhány nappal az adott szervezet állományából a legszükségesebb állomány (parancsnok, helyettesek, kiszolgáló állomány) és néhány gépjármű behívásra kerül, s a kiképzés kezdetére megteremtik a legszükségesebb feltételeket. A feltételek közé kell sorolni a Szolgálati Szabályzat által előírt elhelyezési, ellátási (meleg étkezés, fürdés) kulturális (TV, rádió, újság) lehetőségeket. Ezek biztosítása jelentősen befolyásolja a parancsnoki továbbképzés hatékonyságát.

A mozgósítási-parancsnoki továbbképzés előkészítése során külön gondot kell fordítani a továbbképzés tematikájának és napirendjének kialakítására. A továbbképzés tematikáját az előző parancsnoki továbbképzés, mozgósítási-összekovácsolási gyakorlat figyelembevételével célszerű, úgy összeállítani, hogy egyrészt tegye lehetővé a már tanultak, elsajátítottak felfrissítését, másrészt annak folytatásaként adjon új ismereteket, gyakorlati jártasságot is. Ezen kívül célszerű a mozgósítási-parancsnoki továbbképzés idejét felhasználni a HKSZ munkafüzetek kiegészítésére, a tartalékos tisztek (tiszthelyettesek) által mozgósítás-kor tartandó foglalkozási jegyek kidolgozására felhasználni.

A tábori hadtáp szervezeteknél vezetett mozgósítási-parancsnoki továbbképzés egyik sajátossága az is, hogy egyes mozgósítási szervezetek mozgósítási-parancsnoki továbbképzését, az azok megalakítását végző, a Tábori Hadtápfőnököknek nem alárendelt csapatok, intézetek szervezik. Ebben az esetben is szükséges a kiképzés tematikájának egyeztetése, a kiképzést vezetők részére tábori hadtáp témájú előadások, segédletek megküldése, sőt a Tábori Hadtápfőnökség részéről egyes előadások megtartása, foglalkozások levezetése is, valamennyi tábori hadtáp szervezet egységes elveken alapuló felkészítése céljából. Ezt segítik elő a Tábori Hadtápfőnök, illetve a középírányító parancsnokok által évenként levezetett parancsnoki továbbképzések is, amelyeken általában résztvesznek az ilyen tábori hadtáp szervezetekhez mozgósításra parancsnoki, parancsnok helyettesi beosztásba kinevezett hivatásos tisztek is.

A mozgósítási-parancsnoki továbbképzés tematikájának egy változatát az alábbiak szerint célszerű kialakítani:

– első napon: a személyi állomány fogadása (esetleges kiegészítő felszerelése), állományrendezés, tisztii gyűlés, általános katonai ismeretek elsajátítása;

- a második napon: az adott szervezet előljáró tagozatáról tájékoztató, majd az adott szervezet szervezetével, alkalmazásával, vezetésével kapcsolatos előadások megtartása;

- a harmadik napon: a konkrét (szakmai) beosztások szerinti ismeretek, jártasság megszerzése. Több azonos típusú szervezet összevont kiképzésénél lehetőség nyílik kiképzési csoportok létrehozására is, pl. Tábori Sebészeti Kórházak esetében négy csoportot célszerű képezni. Az első csoportba az orvos tisztii állományt, a második csoportba a politikai helyetteseket, a harmadik csoportba a parancsnok hadtáp helyettesek vezetésével a szolgálati ág főnököket, a negyedik csoportba a pénzügyi szolgálat főnököket célszerű beosztani. Természetesen mindegyik csoport részére külön termet, foglalkozásvezetőt, konzultánst célszerű biztosítani.

A mozgósítási-parancsnoki továbbképzésen résztvevő állomány kiválasztását, behívását, foglalkoztatását, gyakorlását a fentiekből láthatóan igen körültekintően kell megszervezni. Alapelvként célszerű azt elfogadni, hogy csak azt a parancsnoki (vezető) állományt célszerű behívni, amelyet foglalkoztatni is lehet, s azok egy részét is csak addig célszerű benntartani, amíg a foglalkoztatása lehetséges. A lefolytatott mozgósítási-parancsnoki kiképzések tapasztalatai nagyban hozzásegítenek bennünket a fentiek érvényesítéséhez, s olyan megoldások alkalmazásához is, mint pl. a harmadik nap végén (ha nem kerül az ötödik napon mozgósítási ellenőrző szemlére sor) a hadijátékon részt nem vevő állomány (pl. pénzügyi szolgálat vezető, beosztott orvosok, tiszthelyettesek, stb.) leszerelése, vagy más saját beosztásával kapcsolatos feladatokkal való foglalkoztatása;

- a negyedik és ötödik napon hadijáték keretében az adott szervezet alkalmazásával kapcsolatos gyakorlás végrehajtása, terepen végrehajtandó szemrevételezéssel egybekötve;

- az ötödik nap végén a kiképzés értékelése, az állomány búcsúztatása (leszerelése).

A mozgósítási ellenőrző szemlék előkészítése és végrehajtása

A tábori hadtáp csapatoknál levezetett mozgósítási ellenőrző szemlék túlnyomó részét a mozgósítási-parancsnoki továbbképzéssel összekötve hajtottuk végre azzal a céllal, hogy a parancsnoki állomány 4 napos felkészítése egyben a mozgósítási ellenőrző szemle előkészítését is tegye lehetővé. Másképpen fogalmazva a két összekovácsolási forma gyakorlatilag az egész szervezet személyi állományának összekovácsolását eredményezze.

A mozgósítási ellenőrző szemle napirendjét részben a HKSZ-„M” tervek szerinti tevékenység (személyi állomány fogadása), kiegészítő felszerelés, állomány rendezés stb.) részben az M 1 napra tervezett kiképzési (politikai tájékoztató, fegyver, egyéni vegyvédelmi, egészségügyi eszközök ismertetése, 1-2 óra szakmai kiképzés) tárgykörök átvétele teszi ki.

A mozgósítási ellenőrző szemle előkészítésében nagy jelentőséggel bír - főleg az időjárás viszonyok figyelembevételével - a beérkező személyi állomány fogadásával, majd kiképzésével kapcsolatos feltételek (elhelyezés, étkezés stb.) megteremtése. Ezt nagyban elősegíti a mozgósítási-parancsnoki továbbkép-

zésen résztvevő állomány ellátását, kiszolgálását előzőleg behívott állomány e feladatokba való bekapcsolása, továbbá az érintett Területvédelmi és Hadkiegészítési Parancsnokságoktól előzőleg behívásra kért, polgári alkalmazottakból álló MVCS alkalmazása.

A lefolytatott mozgósítási ellenőrző szemlék tapasztalatai alapján a tisztí állomány bevonulása a kért időre általában megtörténik, így a kiképzésre tervezett idő is betartható.

Az előírt kiképzési foglalkozások levezetését a parancsnoki továbbképzésen e feladatokra felkészített parancsnoki, vezető állomány végzi. A kiképzési foglalkozások levezetése során különböző módszerek alkalmazhatók. Így pl.:

- az egyes kiképzési foglalkozásokat forgószínpadszerűen készítik elő. Tehát egy-egy előadó 3-4 csoport részére vezet egymás után foglalkozást. Ez azzal az előnnyel jár, hogy az előadók felkészítése egyszerűbb és felkészültségük is jobban figyelembevehető;

- minden egyes alegység, szerv részére saját szervezetszerű parancsnoka vezeti a foglalkozást. Ennek előnye az, hogy a szervezetszerű parancsnok jobban megismeri beosztottait, így a kiképzések elősegítik az adott szervezet összekovácsolását.

A fenti módszerek egyikét, vagy esetleg azok együttes alkalmazását részben a kiképzendő állomány felkészültsége, részben a rendelkezésre álló kiképző állomány figyelembevételével célszerű kiválasztani.

A politikai tájékoztatót célszerű egyidejűleg az egész személyi állomány részére megtartani, a szakkiképzést pedig a szakbeosztások szerint lefolytatni.

A kiképzési foglalkozások során igen lényeges, hogy az állomány ne csak megismerhesse, hanem el is sajátíthassa, felfrissíthesse a részére kiadott fegyver és védőeszközök kezelését. Ez pedig csak megfelelő színvonalú előadásokkal, a kiképzési eszközök bemutatásával és az egyes eszközök gyakorlati fogásaival érhető el. A kiképzések iránti érdeklődés fokozását szolgálhatják a „villám” vetélkedők: fegyver szétszedés-összerakás, gázálarc felvétel, levétel stb. is.

A mozgósítási ellenőrző szemléket célszerű alaki szemlével befejezni, ahol lehetőség nyílik az egész állomány felkészültségének ellenőrzésére, a lefolytatott kiképzés értékelésére és a parancsnok számára az elköszönésre.

A mozgósítási-összekovácsolási gyakorlatok előkészítése és levezetése

A tábori hadtáp csapatok felkészítése során alapvető jelentőséggel bír az adott szervezet, középírányító szervezetek esetében az alárendeltségükbe tartozó szervezetek teljes állománnyal való gyakoroltatása. A mozgósítási-összekovácsolási gyakorlatok idejét, tartalmát, a rendelkezésre álló létszám és pénzügyi keretet, az érintett előljárók által megszabott követelmények, a gyakorlatot vezető és végrehajtó szervezetek lehetőségei határozzák meg.

A fenti körülmények figyelembevételével a tábori hadtáp csapatok viszonylatában az alábbi mozgósítási-összekovácsolási gyakorlatformák alakultak ki:

- néhány napos mozgósítási-összekovácsolási, szakharcászati gyakorlat;
- néhány hetes, az előljáró szervek által meghatározott szak-, építési feladat végrehajtása;

- 5-10 napos parancsnoki és törzsvezetési gyakorlattal egybekötött mozgósítási-összekovácsolási, szakharcászati gyakorlat.

A parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok egyrésze más hadtáp tagozatokkal való egyidejű gyakoroltatás, az MN érintett szolgálati rendszergyakorlatának keretében is történhet. Ilyen volt pl. az 1971. évi „KOMPLEXITÁS” anyagi-biztosítási rendszergyakorlat, amikor a TEB mellett a seregtest MN, sőt magasabbegység anyagellátó szervezetek is egyidejűleg gyakorolták az anyagi eszközök TEB-ről csapatokhoz való eljuttatását, korszerű szállítóeszközök alkalmazásával.

A továbbiakban a fenti témakörökből csak két kérdéssel a szakharcászati, és a parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat előkészítésével kívánok foglalkozni.

1. *A szakharcászati gyakorlatok tárgyát, időtartamát, ütemeit az egyes szervezetek lehetőségei (létszám és pénzügyi keretek) mellett az adott szervezet felkészítésének konkrét követelményei is befolyásolják.*

Így pl. a tábori egészségügyi intézetek részére a mozgósítási-parancsnoki továbbképzés, mozgósítási szemlék után néhány nap is elegendő feladatuk gyakorlására. Ilyen általunk lefolytatott 5 napos szakharcászati gyakorlat keretében az alábbi időbeosztást alkalmaztuk:

- első nap: a mozgósítás végrehajtása, mozgósítási készség elérése, mozgósítási kiképzés megkezdése;

- második nap: mozgósítási kiképzés folytatása, harckészültségi feladat begyakorlása (az anyagi eszközök málházása), a kijelölt körletbe való beérkezés (menet) megtervezése, megszervezése az adott szervezet parancsnoka által;

- a harmadik nap: menet végrehajtása a kijelölt körletbe, a körlet elfoglalása, az adott szervezet telepítése, működőképesség elérése;

- a negyedik nap: a letelepült szervezet gyakoroltatása - anyag átvétel (kiadás), sérült ellátás, javítás stb., a mozgósítási, megalakulási helyre való menet megszervezése;

- az ötödik nap: a mozgósítás, megalakulás helyére, anyagkarbantartás, értékelés, leszerelés.

Az egészségügyi intézetek mellett más típusú hadtáp szervezeteknél is célszerű levezetni néhány napos szakharcászati gyakorlatot. Így pl. önálló gépköcsi szállító zászlóaljok részére elegendő 3 nap időtartamú gyakorlat is, mert a gyakorlat második napján a végrehajtó alegységek már végezhetnek szállítási feladatokat, míg a zászlóalj törzse ezalatt a gépköcsi szállító zászlóalj alkalmazásával kapcsolatos kérdéseket dolgozhatja fel. Ugyanez a módszer alkalmazható más hadtáp szervezetekre, vagy azok egyes önálló profilú alegységeire is pl. sütő, vágó, mosó stb. üzemekre, vagy azok részlegeire. A már említett második napon ezek képesek települni, szakfeladatokat megoldani.

A szakharcászati gyakorlatok az adott szervezet háborús felkészítésén túl nagyban elősegítik a gyakorlatot vezető középírányító mozgósítási szervezet személyi állománya részére gyakorlati tapasztalati adatok, normatívák szerzését az azonos szervezetek felkészítéséhez. Így pl. az általunk levezetett különböző egészségügyi intézetek szakharcászati gyakorlatai során kimunkálásra kerültek a sérült ellátási, a telepítési, őrzésvédelmi stb. vázlatok, az egyes funkcionális

szervezetek (átvevő-osztályozó, műtő, röntgen, fektető stb.) tevékenységét tartalmazó ismeretek, adatok, amelyek egyben felhasználhatók az adott szervezetek mozgósítási kiképzési foglalkozásaihoz is, az egyes előadók foglalkozási jegeiként.

2. A mozgósítási-összekovácsolási gyakorlatok második nagy csoportjának a *parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok és az azokhoz kapcsolt szakharcászati gyakorlatok képezik*. A parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok célját, ütemét az adott hadtáp szervezet háborús feladataitól, a szervezet összekovácsoltságának fokától, rendszergyakorlat esetén annak tárgyától függően célszerű meghatározni. A gyakorlat tárgyat befolyásolhatja az is, hogy az adott szervezet már hajtott-e végre ilyen gyakorlatot és ott milyen kérdéseket gyakoroltak. Az utóbbi esetben a témát úgy célszerű megválasztani, hogy lehetőség nyíljon a már ismert (elsajátított) anyag frissítésére, és egyben a szervezet további tevékenységével kapcsolatos ismeret (jártasság) megszerzésére is.

A THF-ség által levezetett parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatokon a fenti tényezők figyelembevételével általában az alábbi mozzanatokat állítottuk be:

- az adott szervezet mozgósítása, annak harcükségbe helyezése, az alárendelt szervezetek kiképzésének szervezése, ellenőrzése, az adott szervezet által menet végrehajtása. Ehhez 1-2 nap szükséges;
- az adott szervezet alkalmazásának megszervezése. Ehhez 1-2 nap szükséges;
- az adott szervezetre mért tömegpusztító eszközök következményeinek felszámolása, a szervezet további alkalmazásának pontosítása. Ehhez legalább 1 nap szükséges.

A gyakorlat időtartamát a fenti gyakorlati mozzanatok időszükségletén túlmenően az adott szervezet mozgósítása, mozgósítási-összekovácsoló szakkiképzése, majd a mozgósítási, megalakulási helyekre való visszatérése, az értékelés és leszerelés együttes ideje határozza meg. Ezek figyelembevételével egy ilyen parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat időtartama a „DELTA-75” közlekedési gyakorlat tapasztalatai alapján az alábbi lehet:

- mozgósítás végrehajtása	1 nap
- mozgósítási-összekovácsoló kiképzés	1-2 nap
- parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat	3-5 nap
- visszatérés, leszerelés	1-2 nap

Összesen: 6-10 nap szükséges.

Amennyiben a parancsnoki és törzsvezetési gyakorlathoz kapcsolódik az adott középírányító szervezet alárendelt szervezeteinek szakharcászati gyakorlata, akkor az adott középírányító szervezet konkrét vezetési tevékenységének biztosítása, esetleg bemutatók tartása végett a fenti időszükséglet maximumával célszerű számolni.

A *parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat előkészítése* és levezetése során igen nagy gondot kell fordítani az adott szervezetek elé gyakorlásként kitűzött feladatok reális meghatározásához, az ahhoz szükséges feltételek biztosításához.

Ezek egyikét képezi az adott szervezet vezető állományának ezt megeelőző összekovácsolása, azon a parancsnoki tervező-szervező munka rendjének, idősükségletének kialakítása, a feladatok szervezeten belüli elosztása, a kidolgozandó okmányok és azok tartalmának előzetes kialakítása. Jó lehetőséget biztosít ehhez annak a már jól bevált módszernek az alkalmazása, hogy a tisztí állomány a parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat előtt 3-5 nappal mozgósítási-parancsnoki továbbképzésre behívásra kerül, s ott a fentiek szerinti felkészülés is végrehajtható. Ez még nagyobb jelentőségre tesz szert az alárendelt szervezetek gyakoroltatásánál, amikor ez egyben az azok alkalmazására, vezetésére való felkészülését is lehetővé teszi. A parancsnoki és törzsvezetési gyakorlathoz kapcsolódó szakharcászati gyakorlat (pl. anyagátvétel, átadás, út-, hidépítés stb.) előkészítése során még az is célszerű lehet, hogy az adott alárendelt szervezet parancsnoki állománya is előbb kerüljön behívásra s a mozgósítási-parancsnoki továbbképzés keretében lefolytatandó hadijátékon alajátszóként vegyen részt. Ezzel egyrészt a középirányító szervezet jártasságot szerez az alárendeltek vezetésében, másrészt az adott szervezet parancsnoki állománya is felkészül a szakharcászati gyakorlat végrehajtására.

A parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat egyik alapvető célkitűzéseként a parancsnokok és törzsek munkagrafikon szerinti gyakoroltatását célszerű beállítani. Ennek során pedig nagy jelentőséget kell tulajdonítani a parancsnoki és törzsmunka valamennyi kérdésének. Közte olyanoknak is, mint a feladattisztázás, az előzetes (nagybani) elgondolás kialakítása, a helyzetértékelés, a hadtápszervezet parancsnoka (főnöke) elhatározásának kialakítása, kihirdetése, majd az alkalmazási terv kidolgozása, jóváhagyása. A fenti feladatok végrehajtását nagyban elősegíti az állomány alapos felkészítésén túl az előre kialakított munkagrafikon, okmánytár, az ott felsorolt okmányok készítésének előzetes begyakorlása, az alárendeltek tevékenységéhez szükséges adatok időben való megadása.

A parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat folyamán a gyakorlatvezetőség feladata az, hogy ügyeljen a munkagrafikon szerinti tevékenységre, s ha szükséges beavatkozással (alajátszók által történő közlésekkel) segítse a gyakorlókat a kitűzött cél elérésében.

A parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatokkal egybekötött több hadtápszervezet szakharcászati gyakorlatainak előkészítését és levezetését a szakharcászati gyakorlatoknál vázoltak mellett az alábbiak figyelembevételével célszerű végezni:

- a hadtápszervezetek gyakoroltatását a parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat tárgyának, ütemezésének figyelembevételével, annak egyes mozzanataihoz kapcsolódva célszerű tervezni. Így volt ez pl. a „TRANZIT-69” közlekedési és a „KOMPLEXITÁS-71” rendszergyakorlaton, amikor az anyagmálházás, szállítás, átadás az előző mozzanatban kidolgozott tervek szerint került végrehajtásra;

- az egyes rendszergyakorlatok előtt célszerű egy-egy szervezetet előbb gyakoroltatni, kísérleti, egyben módszertani jelleggel, hogy a rendszergyakorlaton résztvevő többi szervezet már ennek tapasztalatai alapján ténykedjen. Ilyen kérdések lehetnek pl. egy adott raktár telepítési körletének kiválasztása, őrzésének, védelmének, ellátásának, vezetésének, szolgálati rendjének stb. megszervezése, az anyagátrolás, málházás általános elveinek kialakítása. Ami sajátos

pl. a konkrét anyagfajta szállításának rendje, azt majd minden szervezet külön-külön fogja kidolgozni;

– a következő ilyen feladat az adott szervezetek konkrét funkcionális feladata való felkészítése. Ez szükségessé teszi az adott szervezet háborús működési utasításának kidolgozását, a személyi állomány általi elsajátítását, a szükséges anyagi-technikai eszközök biztosítását, a személyi állomány által azok kezelésének begyakorlását, az adott szervezetre jellemző technológia kialakítását és üzemeltetését. E feladatra az adott szervezetek személyi állományát szintén a mozgósítási-parancsnoki továbbképzéseken, mozgósítási ellenőrző szemléken kell felkészíteni, s felkészítésük fokmérője a szakharcászati gyakorlat végrehajtásának színvonala lesz.

A parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok és a rendszergyakorlatok keretében levezetésre kerülő szakharcászati gyakorlatok az adott szervezet személyi állományának gyakoroltatásán túlmenően igen nagy jelentőséggel bírnak az azonos szervezetek alkalmazásával kapcsolatos elvek pontosítása, gyakorlati normák kialakítása. S végül igen jelentős szerepet töltenek be az adott tagozathoz tartozó szervezetek együttműködési elveinek, módszereinek kialakításában is. Ez utóbbi terén kiemelt jelentőséggel bírnak a különböző tagozatok azonos rendeltetésű szervezeteinek együttes gyakorlatai, s köztük is kiemelkednek jelentőségben a baráti országok fegyveres erőivel közösen végrehajtott együttes szakharcászati gyakorlatok, amikor lehetőség nyílik a HM Elvtárs 01. számú Parancsában megfogalmazott együttes alkalmazás gyakorlására;

– a parancsnoki és törzsvezetési gyakorlaton, de az ágazati rendszergyakorlatokon sem lehetséges minden; az adott középírányító szervezet alárendeltségébe tartozó szervezet teljes állománnyal, anyagi készlettel való gyakoroltatása, a szervezetek állománya, a rendelkezésre álló keretek és a szervezetek célszerű gyakoroltatásának (irányíthatóságának) figyelembevételével. Ezen okok miatt célszerűnek látszik a gyakorlat felkészítésével összhangban csak a legalapvetőbb szervezeteket teljes állománnyal, míg a többieket csak egy-egy alegységgel vagy részleggel gyakoroltatni. Így volt ez a „KOMPLEXITÁS-72” anyagi-biztosítási rendszergyakorlaton is, ahol csak néhány tábori raktár gyakorolt teljes állománnyal és ezen raktárak is csak egy-egy részleget telepítettek teljes anyagkészlettel. Így is igen hasznos tapasztalatokat szereztek az egész szervezet alkalmazásának terén.

A gyakorlat fő célkitűzésének teljesítése érdekében az egyes szervezetek részleges gyakoroltatása mellett is célszerű az adott középírányító szervezet vezetési, kiszolgálási stb. feladatának megoldása céljából az ehhez szükséges alegységeket gyakoroltatni. Sőt hosszú menet végrehajtását célszerű kellő erejű közúti komendáns alegység gyakoroltatásával is elősegíteni.

A tábori hadtáp szervezetek mozgósítás, megalakítási, szakharcászati, parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatainak előkészítése és levezetése az azokat vezető Tábori Hadtápfőnökség és középírányító mozgósítási törzsektől is igen nagy erőfeszítést igényel. Ez alapvetően abból ered, hogy ezen szervezetek békében nem rendelkeznek minden feltétellel ilyen gyakorlatok levezetéséhez. Pl.:

– nincs elegendő kiszolgáló állomány, gépjármű, híradó stb. eszköz. E problémák egy része MZ technikai eszköz felszabadításával, tartalékos hadkötelesek behívásával, a meglevő kis létszámú hivatásos és sorállomány átcsoportosí-

tásával, sőt a gyakorlatot végrehajtó szervezettől történő bevonással megoldható. A probléma más része azonban csak az előjáró szervek és szakcsapatok, intézetek segítségével oldható meg (pl. megfelelő szakképzettségű tiszt vezénylése a gyakorlatvezetőségbe, bizonyos technikai eszközök kenyér, vízszállító, hűtő, aggregátor stb. vezénylése;

- a kiszolgálási, ellátási feladatok csökkentését segíti elő, ha a gyakorlatvezetőség valamelyik bázison (esetleg laktanyában) települ. Ez esetben a szükséges komendáns, kiszolgáló, sőt a híradó állomány is jelentősen csökkenthető. Még ebben az esetben is szükséges azonban bizonyos rendszabályokat foganatosítani a gyakorlat előkészítése során, pl. a híradó katonák egy részének időben való behívása, felkészítése;

- a gyakorlat előkészítése a fentiekből is látható módon ilyen alapos körülmekintő tervező-szervező munkát igényel. Az 1975-76-ban lefolytatott gyakorlatok tapasztalatai alapján ilyen gyakorlatok előkészítése a Táborig Hadtápfőnökség és a középírányító mozgósítási törzsektől 2-3 hónapos megfeszített tevékenységet igényel. Ez azt jelenti, hogy a gyakorlatot előkészítő törzs az előjáró parancsnok szervezési intézkedésének vételétől 2-3 havi felkészítési tervet készít és erre az időszakra azt célszerű mentesíteni minden más fontosabb feladat alól.

*

A tábori hadtápig szervezetek mozgósítási-összekovácsolási, kiképzési gyakorlatai igen fontos részét képezik a tábori hadtápig tagozat háborúra való felkészítésének. A kiképzések, gyakorlatok hatékonyságát jelentős mértékben növelheti az új és újabb, korszerűbb, hatékonyabb módszerek, eljárások alkalmazása. Ez valamennyi a hadtápigbiztosításban érintett szervezet közötti tapasztalatadással, cserével, tovább fokozható.

Komplex gazdasági feladat levezetésének tapasztalatai

Deák László alezredes

A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa határozatainak és programnyilatkozata megvalósításának elengedhetetlen követelménye, hogy az élet valamennyi területén, így az oktatás területén is alkotó eszmecserek nyomán megfelelő ütemben és kellő tudományos megalapozással fejlesszük pedagógiai ismereteinket.

Ismereteink bővítése nemcsak a szervezett keretek között történhet, hanem szükséges kihasználni azokat az általános elméleti és gyakorlati tapasztalatokat is, amelyet a ténylegesen tanító katona pedagógusaink felhalmoztak.

A jelen cikk egy olyan speciális téma oktatási tapasztalatait van hivatva ismertetni, amely – tudomásom szerint – még a módszereit tekintve sem kerültek levezetésre és ismertetésre. A ZMKA Hadtáp tanszékén többéves kutatás és kísérlet után fektettük le egy szaktantárgy oktatásának módszertani alapjait, melynek tapasztalatai véleményem szerint a kellő eszközök birtokában más-más oktatási intézetben, bizonyos változtatással szakkiképzések keretében is alkalmazhatók.

Az oktatásunk jelenleg egyik problémája a felhalmozott ismeretek integrálásának biztosítása. Úgy vélem, hogy a Hadtáp tanszéken kidolgozott és levezetett tananyagrészt közelebb visz a probléma megoldásához. A tananyag oktatásának az a sajátossága, hogy alkalmazásra, bevonásra került az audiovizuális és vizuális eszközök mellett az elektronikus számítógép, mely a tapasztalatok rögzítését és közreadását nagymértékben időszerűvé tette.

A probléma általános ismertetése

Ismeretes, hogy az egységek gazdasági tevékenységének tervezési és szervezési feltételei az utóbbi években nagymértékben megváltoztak, objektíve nehezebbé és körülményesebbé váltak. Ezek okai egyrészt a gazdasági környezet változásával, másrészt a gazdálkodással kapcsolatos tevékenységek magasabb szinten történő követelményntámasztásával függenek össze.

A gazdasági szervezetek változása, tevékenységük jellege, az anyagi készletek összetétele, a tevékenységi folyamatok technikai színvonala egyaránt az

egységek magasabb szinten történő anyagi biztosítását írják elő számunkra. Az általános katonai ellátási kérdéseken belül a fő figyelmet a katonák létkörülményei színvonalának emelése képezi. Mindezek mellett még a természetes fejlődés következtében az ellátással szembeni minőségi követelmények, főként az egységek anyagellátási rendszer- és folyamatszervezési vonatkozásukat illetően fokozódtak.

Egységeknél a parancsnoki állomány gazdálkodást irányító tevékenységének viszonylag alacsony színvonala gátolja a lehetőségek fokozott kihasználását és jelentősen befolyásolja a katonák általános életkörülményeinek alakulását. A gazdasági tevékenységek színvonalának emelése központi témává vált, és az utóbbi időben kiadott intézkedések és szabályozók ezeken kívánnak segíteni.

Kétségtelenül általános feladat tehát, hogy a gazdasági kérdésekkel foglalkozó állomány munkáját a magasabb szervezetség irányába kell megteremteni és továbbfejleszteni.

A katonai gazdálkodási tevékenységek tervezése és szervezése során egyre inkább előtérbe kerülnek és egyre nagyobb szerepet játszanak a különféle módszerek. Ezen módszerek segítséget nyújtanak a gazdasági tevékenységek optimalizálásához és a gazdasági folyamatok alakulásának előrebecsítéséhez. Elterjedésüket azonban egyrészt objektív, másrészt szubjektív okok akadályozzák. Az nyilvánvaló, hogy a gazdasági irodalmakban megjelenő matematikai tárgyú cikkek olvasása, megértése az általánosnál nehezebb, ami egyrészt a szokatlan színbórendszer, a tömör kifejezési forma következménye; másrészt, hogy a katonai gazdasági tevékenységek eltérnek a polgári gazdasági tevékenységektől és speciális sajátosságokkal bírnak. Azonban az megállapítható, hogy ezen módszerek közül igen sok az olyan matematikai alapformula, módszer, amelyek használatára elősegítené a különböző szinteken a gazdasági kérdések megalapozását.

A gazdasági munkában a gazdasági szakembernek nincs teljesen arra szüksége, hogy matematikus feladatokat oldjon meg, inkább azt a készséget kell megszereznie, amellyel felismerheti a matematikai módszerek alkalmazásának lehetőségeit. Más szóval tehát, képesnek kell lennie arra, hogy a mindennapi gyakorlatában előadódó problémákról, helyzetekről megállapítsa, vajon azok matematikailag leírhatók és kezelhetők-e.

A fő probléma ott jelentkezik, hogy azokat a módszereket, amelyeket a népgazdaságban használnak, a különböző oktatási intézetekben tanítanak, hogyan lehet alkalmazni a katonai gazdálkodás területein, mennyire vagyunk képesek azokat saját tevékenységünk során felhasználni.

A fenti gondolatok jegyében a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia hadtáp hallgatói részére a korábbi években oktatásra kerültek olyan matematikai tárgykörök, amelyek az ilyen irányú felkészültségüket gyarapították, azonban csak az utóbbi időben kezd kiforrni és perspektívájában előre mutatni ezen területek fejlődési iránya. Az elmúlt évek matematikai (műveletkutatás) tananyagát nem sikerült a katonai gazdálkodás területén „katonai – még kevésbé katonai gazdálkodási – tartalommal” teljes mértékben megtölteni, mert csak pusztán a matematikai ismeretközlés, a számok, színbólok matematikai ismertetése, tanítása történt meg.

Az elmúlt évben azonban már megindult egy bizonyos mértékű differenciálás és követelménytámasztás olyan irányban, hogy a hadtáp hallgatóknak

csak azokat az ismereteket oktassuk, amelyek felhasználhatók a hadtápbiztosítás és a katonai gazdálkodás oktatásának területein.

A fentiek érdekében kísérleti jelleggel oktatásra került egy komplex gazdasági feladat, amelynek módszertani kérdéseit kívánom ismertetni.

A probléma pedagógiai (didaktikai) ismertetése

A felsorolt általános problémák megoldásánál – a tematikai kérdéseken túlmenően – igen fontos feladat volt, hogy figyelembe kellett venni a hallgatóinkkal szemben megfogalmazott általános katonai követelményeket, különösen a katonai vezetővel szemben támasztott követelményeket. Figyelmet kellett arra is fordítani, hogy a feladat lefolytatásáig milyen alap- és részletes ismeretekkel rendelkezzenek a hallgatóink, valamint a tantárgy keretében milyen ismeretek integrálására kell törekedni. Széles körű (ismertetése e cikk terjedelmét meghaladná) kutató tevékenységet, konzultációt, felméréseket kellett folytatni, amelyek során az alábbi fontosabb problémacsoportokat tartottuk célszerűnek kiemelni:

1. Melyek azok a matematikai módszerek, amelyek a katonai sajátosságokkal együtt képesek a hadtápbiztosítás és a katonai gazdálkodás oktatása során a „Követelményi Program” előírásainak megfelelően biztosítani a szükséges ismeretek, jártasságok és készségek megszerzését.

2. Összhangban vannak a hallgatók alapismereteivel és a szakutasításokban megfogalmazott feladatokkal.

3. Elősegítik a tevékenységek szervezését, tervezését, vezetését a hadtápbiztosítás más területen is, biztosítják a tevékenységek optimalizálását és összhangban vannak az információ rendszerrel.

4. Kellően integrálják magukba a tananyag más vonatkozású, de az oktatással összefüggő kérdéseket.

5. Kellő tájékoztatást nyújtanak az előjáró szerveknek, elősegítik azok munkáját, tevékenységük elemzését, ellenőrzését és a gazdálkodás értékelését.

Ezen problémacsoportok (bővítve) szempontokká ötvöződtek, amelyek figyelembevétele természetesen az oktatási célban, a kidolgozott feladatokban, valamint a módszertanokban differenciáltan érvényesítésre kerültek. A feladat tartalmát és módszerét illetően az aspektus tengelyét az határozta meg, hogy az oktatási részben a foglalkozási órákon az egyes tananyagrészek mennyiben felelnek meg az oktatási célnak, mennyiben segítik elő a szakfeladatok megértését.

A következő fontos feladat volt a tematikai tananyagból a téma kiválasztása. Olyan témát kellett kiválasztani, amely egyrészt megfelelt a felsorolt követelményeknek, másrészt annak az általános követelménynek, hogy a feldolgozás, előkészítés és az oktatás során szerzett tapasztalatok birtokában képesek legyenek egyrészt maguk a hallgatók, másrészt az oktató tanár más, a témához hasonló tananyagok hasonló módon történő feldolgozására. A katonai gazdálkodás tantárgy igen nagy óraterjedeleme és speciális megosztottsága miatt csak részenkénti bontásban lehetett a kérdéseket feldolgozni. Távlataiban azonban gondolni

kellott arra, hogy a részek összekapcsolása a módszertani megoldások többszínűségével, variációival egy egészé kovácsolja össze a tantárgyat.

Bizonyos könnyedséget biztosított az a feltétel, hogy kísérleti jelleggel kellett a tananyagot feldolgozni, másrészt nehezítette is, mert a kudarc visszahatót volna az egész problémakörre.

Ilyen megfontolások után került sor a konkrét téma kiválasztására, amely végső soron a hadtáp hallgatók Tematikai Programjában szereplő „Parancsnok hadtáphelyettesi teendők átadás-átvétele” c. témára esett. Miután a téma eddig előadásban szerepelt, ki kellett bővíteni, illetve növelni kellett a ráfordított órák számát 24 órára.

A tanóranövelés reálisnak látszott, amely természetesen előre nem volt látható. Egy másik kérdés az volt, hogy hol foglaljon helyet a tananyag rendszerében. A döntés a III. évfolyam utolsó foglalkozási óráira esett. Ezt indokolták azok a tények, hogy a végzett hallgatók e problémakörrel kerülnek szembe a beosztási helyüknek elfoglalásakor.

Tehát kiválasztásra került a tananyaghalmozából egy kiemelt téma, valamint helyének meghatározása az oktatás rendszerében.

Miután az elgondolás az volt, hogy lehetőség szerint a tananyag feleljen meg annak a módszertani követelményeknek, hogy a foglalkozás tegye lehetővé a korszerű oktatás – technikai eszközök – alkalmazását, valamint a rendelkezésre álló elektronikus számítógépre (MINSZK-22) szerkesztett hálótérvezési program felhasználását, megkezdődött a konkrét munka.

A probléma elemzése és a tananyag kiválasztása után megfogalmazást nyert, a feladat, amely a következő volt:

„A ZMKA „Hadtáp gazdálkodás” c. tárgykör tananyagának összefoglalását, integrálását biztosító, és egy meghatározott gazdálkodási időszak feladatainak elvégzésére irányuló szervező, tervező tevékenységet magába foglaló korszerű oktatás technikai eszközöket igénybe vevő tananyag kidolgozása szükséges.”

E feladat érdekében, hasonlóan a polgári gazdasági vezetők képzése során alkalmazott „gazdasági játékok”, „esettanulmányok”, valamint a hadtápbiztosítás tantárgy oktatás módszereinél alkalmazott „teljes feladat”-hoz, „komplex gazdasági feladat” került beállításra.

A foglalkozás a „hadtáp gazdálkodás” tantárgy utolsó foglalkozásaként került levezetésre, melynek célja az volt, hogy összefoglalja és integrálja a korábban leadott tananyagot, biztosítsa a fő gazdasági feladatokra való koncentrációt, növelje a hallgatók lényegkiválasztó képességét, javítsa azok gondolkodási és problémamegoldó készségét az állandóan változó körülmények között, valamint elősegítse a célszerű elgondolások kialakítását a legfontosabb csapatgazdálkodási kérdésekben.

A feladat megoldása

A hallgatók a feladat megoldásához szükséges alapiártasságokkal rendelkeztek.

A foglalkozás kidolgozása és levezetése során kettős problémát kellett megoldani. Egyrészt a tananyag újszerű elsajátítását, amely eltért az eddigiektől, másrészt szoros összhangot kellett teremteni a tananyag, az audovizuális eszközök alkalmazása, valamint a tárgykör elektronikus számítógépen történő fel-

dolgozása között. Ennek megfelelően a módszereket külön kellett választani egyrészt a foglalkozás konkrét tartalmára vonatkozóan, másrészt az alkalmazott eszközökre vonatkozóan.

A foglalkozás tartalmára vonatkozóan

A célok elérése érdekében gyakorlatiasan kellett felvetni az oktatási kérdéseket, nyílt vitára, valamint döntésekre kellett lehetőséget teremteni. Nem általános elveket, nem elméleti tételeket és nem hipotéziseket kellett vitatni, hanem a korábbi foglalkozásokon tanult elméletre koncentrálni a nagyobb szervezési problémákat igénylő feladatokra és ezen feladatok gazdasági vetületeire, a kapcsolatokra és a reagálásokra kellett a hallgatók figyelmét fordítani.

Az ilyen típusú foglalkozásokon, ahol a foglalkozás levezetésének kísérleti jelege is van, figyelmet kell fordítani arra, hogy a szokásos megoldásokon és döntések kialakításán túl, illetve annak következtében milyen szituációk alakulnak ki, és erre a hallgatók hogyan reagálnak (későbbi felhasználás céljából is).

A kidolgozás és a felkészülés során elcve számolni kell azzal, hogy a foglalkozás kérdései, a kialakult megoldások, valamint a döntések vitát fognak kiváltani hallgató és hallgató, tanár és hallgató között. E vitákat hasznosnak ítéljük meg, és úgy gondoljuk, hogy ez növelni fogja a döntésben való jártasságot.

Miután a foglalkozás során felmerülő kérdések megoldására nem mindig adható egyértelmű válasz (ilyet a tanár sem mindig tud adni), több megoldásra kell felkészülni, hiszen a problémák megoldása függ a gazdasági és vezetési ismeretek minőségétől, a korábbi gyakorlati tapasztalatoktól. Mindezek mellett azonban szükséges a foglalkozásvezető részéről a várható reagálások tisztázása és több variációban előre történő kidolgozása.

Számolni kell azzal is, hogy a foglalkozás során a tanárnak a pozícióját változtatni kell, esetenként magasabbegység parancsnok hadtáphelyettese, egységparancsnok, alárendelt, vagy a helyes döntéshozatal érdekében más beosztásban attól függően, hogy az adott szituációban mi alakul ki, és milyen szerepben tudja a hallgatót a helyes irányba terelni.

A foglalkozásvezető köteles a véleményeket, döntéseket és jelentéseket magnetefonon rögzíteni, értékelni, majd a döntések kapcsolatát és következményeit feltárni, és mindenképpen arra kell serkentenie a hallgatókat, hogy vele, vagy hallgató társaikkal szemben védjék meg álláspontjukat.

Figyelmet kell fordítani arra is, hogy az eredetileg tervezett „információ zajon” kívül a hallgatók ne kapjanak olyan információt egymástól vagy a tanártól, amely elterelné társaik vagy a tanár figyelmét a foglalkozás céljának megvalósításától.

A célok megvalósítása érdekében részletes levezetési tervet kell készíteni, amelyben rögzíteni kell a foglalkozás fő kérdéseit, mozzanatait és azok oktatási és nevelési céljait, azt, hogy az alkérdések tárgyalása során elérendő részcélok és kapcsolatok a foglalkozás fő céljával és a többi részcélokkal, a foglalkozás során milyen módszerrel biztosítják a célok elérését, továbbá rögzíteni kell a pontos időbeosztást, a várhatóan kialakuló helyzeteket és döntéseket 2-3 alternatívában, a kiadandó információkat, azok forrását és módját.

A foglalkozás kérdéseinek összeállításánál figyelembe kell venni, hogy az egyik fő kérdés kapcsolódik a következőhöz és szorosan a már tanult elméleti anyaghoz. Biztosítani kell, hogy az előző főkérdés tárgyalásánál kialakított döntések a második főkérdés alapjaként szolgáljanak. Csak annyi új közlést szükséges kiadni, amennyi a második vagy további főkérdések céljainak elérése érdekében szükséges.

A hallgatóknak a közléseket célszerű ugyanabban a formában és módon adni, ahogy azok a csapatoknál a gyakorlatban ténylegesen hozzájuk érkeznek (rendelet, parancs, intézkedés stb.). Ehhez szükséges tisztázni az információáramlás tényleges, nem pedig az ideális rendjét még akkor is, ha az jelenleg nem is a legcélszerűbb.

A foglalkozást a hálótervezés módszerével, az audovizuális eszközök széles körű alkalmazásával kell vezetni.

A foglalkozás során alkalmazásra kerültek az oktatástechnikai eszközök közül a magnetofon, a mozgó-filmvetítő, a diafilm vetítő és az írásvetítő.

A foglalkozáshoz szükséges alapadatokat jelenleg is élő és konkrét tevékenységet folytató gépesített lövészegység hadtápszolgálatára szolgáltatta, amely a kiképzési cél érdekében kissé módosult.

A feladat előkészítése (a foglalkozásvezető felkészülése).

Az általános oktatási cél meghatározása után fel kellett bontani a témát főkérdésekre és meg kellett határozni a főkérdések céljait is. A főkérdéseket figyelembe véve egy kétórás, két hatórás és két négyórás foglalkozásokra kellett felbontani, és két óra volt a foglalkozás értékelésére.

Bár a foglalkozások nem „programozott oktatás módszerével” kerültek levezetésre, mégis végig kellett menni a programozás következő lépésein: (1) A tananyagot, amely kísérleti jellegű is volt, ki kellett választani, ehhez meg kellett határozni az oktatási célokat. (2) A kiindulási állapotot meg kellett határozni és a végállapothoz való átmenet lépéseit ki kellett dolgozni. (3) Meghatározására kerültek a hallgatók tevékenységi formái is.

A foglalkozás módszertani részének szerkezete is általában megfelelt a programozott oktatás szerkezetének.

Az előkészítés során a foglalkozás vezetője az alábbiakat végezte el azon túl, hogy tisztázta a célokat és a foglalkozások felbontását:

1. Egy ténylegesen élő gépesített lövészegység hadtápszolgálatánál tanulmányozta a foglalkozás kérdéseit, melynek során tisztázta azokat a feladatokat, amelyek a főkérdések és alkérdések tartalmát biztosítják. Megszerkesztette azokat a tevékenységi modelleket, amelyek az információáramlással, a szervezetek napi életével és mozgásával kapcsolatosak. Összegyűjtötte azokat a számszaki adatokat, amelyeket a foglalkozáson felhasználnak. A csapattapasztalatokra igen nagy súlyt fektettünk, cz később a foglalkozás vezetése során igen hasznos volt.

2. Az oktatási tapasztalatok, valamint a csapatnál végzett, lényegében kutatómunka alapján kialakította azokat a fő tevékenységeket, amelyeket a foglalkozásba be kell állítani.

3. Tisztázta, hogy melyek azok a tananyagrészek, amelyek audiovizuális eszközök útján közölhetők a hallgatókkal. Ezekről elkészültek a mozgófilmek, a diafilmek és az írásvetítő vázlatok.

4. Rögzítette a tevékenységek logikai rendjét a foglalkozásvezető részére, a tananyagra vonatkozóan.

5. A fő tevékenységeket felbontotta résztevékenységekre, gondot fordítva arra, hogy a feldolgozás hálótervezés módszerével elektronikus gépen fog történni.

6. Tanulmányozta az NDK Nemzeti Néphadserege által kidolgozott és a magyar viszonyokra adaptált hálótechnikai módszert, annak lehetőségeit, paramétereit, valamint a felhasználás lehetőségeit.

A foglalkozás kidolgozásának lépései

I. Az oktatási célnak, valamint a rendelkezésre álló oktatási óraszámnak megfelelően kidolgozásra került a „komplex feladat” feladat része, amely tartalmazta:

– „Az általános helyzetet”, a tanulmányozott egység adatai alapján a foglalkozás indításához szükséges alapadatokat, a körülményeket és a feltételeket, amelyben az egység dolgozik.

– A „Részletes helyzetet”, amely igazodva az oktatási célhoz, annyi és olyan információt tartalmaz, amely szükséges a későbbiek során a foglalkozás alkérdéseinek eldöntéséhez.

– A „Hallgatók feladatait”, a foglalkozásra való felkészülés során tanulmányozandó irodalmat és azokat a korlátozó tényezőket, amelyeket a foglalkozás kérdéseinek feldolgozása során figyelembe kell venniük.

– A „Mellékletként” kiadott „Tevékenységi jegyzék”-et, amely a foglalkozás során megbeszélendő tevékenységeket tartalmazza.

II. A kidolgozott tevékenységi jegyzék, valamint a „Feladat” alapján el kellett készíteni a Módszertani Utasítás mellékleteként a tevékenységek logikai hálóját, amelyben az összes várható tevékenységek és kapcsolataik szerepeltek. A háló elkészítése után a gépi programnak megfelelően ki kellett tölteni „az induló adatok űrlapját”, azután a gépközpont elkészítette a „lyukszalagot”, „ellenőrző nyomtatást” végzett, majd „lefutatta” a gépen a programot. A „Program lefuttatása” után módosítani kellett a logikai hálót a célszerűség és a logikai kapcsolatok rendezése érdekében.

III. Következő lépésként ki kellett dolgozni a tevékenységek részletes tartalmát, a szituációkat és a körülményeket, amelyeket a tevékenység során figyelembe kell venni.

IV. Ezután meg kellett határozni azokat a főbb tevékenységeket, amelyeknek megbeszélése döntően befolyásolja az oktatási célok elérését.

V. Elkészültek az audiovizuális szemléltetéshez szükséges mozgófilmek, egy ötperces, egy nyolcperces, egy három és félperces „filmsnitt”, ezek irodalmi és technikai forgatókönyvei. A felvételeket a ZMKA Hadtáp tanszék fotólabo-

ratórium, valamint a kiszolgáló század biztosította. A diafilmek a logikai háló tevékenységeit tartalmazták mégpedig lépésenként, tehát az első film az első tevékenységet, a második az első és a második tevékenységet, a harmadik az első, a második és a harmadik tevékenységet, és végig az összes tevékenységeket, így az utolsó a teljes hálót (132 db), miután ennyi volt a tevékenységi jegyzékben. Az írásvetítőt a hallgatói megoldásokra terveztük felhasználni.

VI. Azután készült el a foglalkozás részletes levezetési terve, amely az alábbi fejezeteket tartalmazta:

a) A foglalkozás célja és fő kérdései, a fő kérdések oktatási célja és tartalma.

b) Időbeosztás a fő és részkérdésekre vonatkozóan.

c) A hallgatók számára kiadandó információ.

d) A hallgatók várható tevékenysége.

e) A tanár szerepe és feladata.

f) A részkérdések és a szemléltetésükkel kapcsolatos feladatok.

g) Az anyagi biztosítással kapcsolatos kérdések.

h) Mellékletek:

Módszertani utasítás.

Tevékenységi jegyzék.

A tevékenységek logikai hálója.

Az elektronikus gép által szolgáltatott megoldás.

A mozgófilmek és a diaképek.

A foglalkozás levezetése

A foglalkozás a levezetési tervben meghatározott kétórás előkészítés után kezdődött meg. Az előkészítő foglalkozás során a hallgatók megismerték a foglalkozás levezetésének rendjét és a kiadott „komplex feladatot”, továbbá ellenőrzésre kerültek a felkészülési kérdések.

A foglalkozás első lépése a tevékenységek logikai rendjének megállapítása volt, a „Feladat” és annak „mellékleteként” szereplő „Tevékenységi jegyzék” alapján.

Tevékenységi jegyzék

Tevékenység száma	Tevékenységek megnevezése	Időtartam (perc)	
		mín.	max.
1.	Jelentkezés a parancsnoknál	10	15
2.	A PK. tájékoztatójának meghallgatása	60	80
3.		
4.	Laktanya objektumok bejárása	180	300
132.		

A tevékenységek logikai sorba rakása utáni feladat a tevékenységek kapcsolatának és a párhuzamosan végezhető tevékenységeknek kijelölése volt. Ezután a foglalkozás levezetési terve szerint az egyes tevékenységek részletes megbeszélése következett, majd a „módszertani logikai háló” alapján elkészült diafilmen bemutatták és megbeszélték a tevékenységeket a következőképpen.

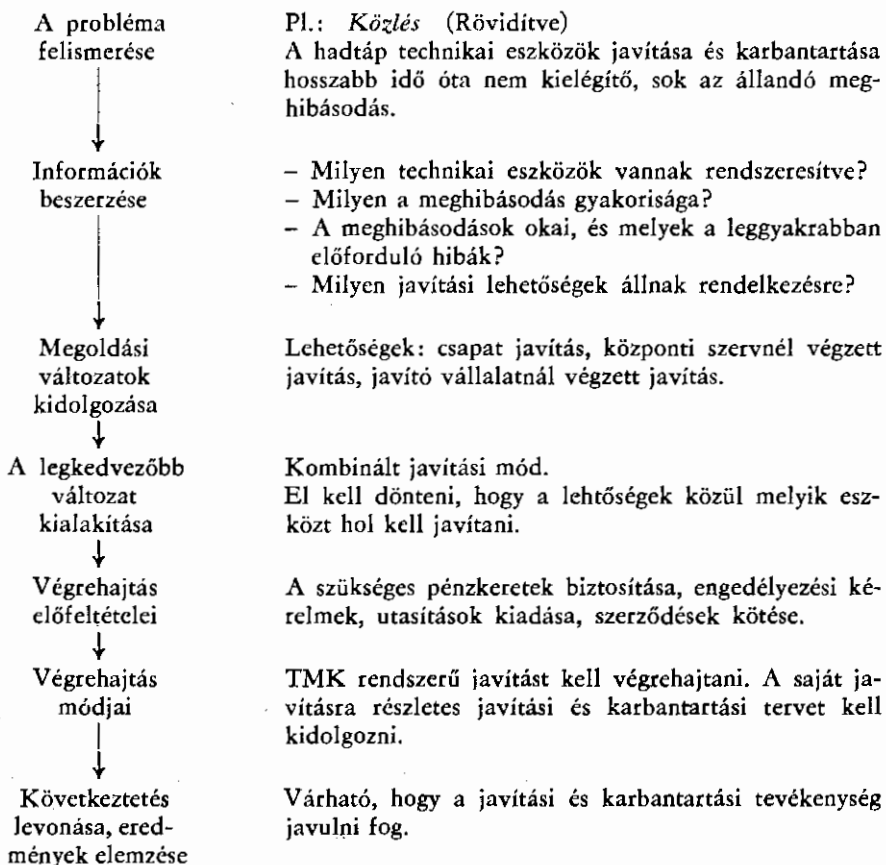
A vetítés hátulról történt üveglapra, a tanár által vezérelt berendezés segítségével.

A diafilm első kockáján megjelent az 1. tevékenység és annak tartalma. Ezt rövid idő alatt megbeszélték. A második kép mutatta a második tevékenységet, annak kapcsolatát az 1. tevékenységgel és a második tevékenység részletes tartalmát. (1. sz. melléklet szerint.)

A részletesebben megbeszélte tevékenységeknél (a kiemelt tevékenységeknél) a filmvetítőbe befűzött mozgófilm is megjelent a diakép mellett.

Amikor olyan témakör került megbeszélésre, amely kidolgozással, elhatározással vagy döntéssel volt kapcsolatban, akkor a tevékenységi folyamatnál szükséges információt írásban, vagy szóban közölte a tanár abban a szerepkörében, amelyből az információ a valóságban is származhatott.

A kérdések megoldásának menete a következő volt:

Miután a közlések és információk nem egyedül az alkérdésekre vonatkoztak, hanem egy részüket a „Feladat” tartalmazta, más részüket a „Tevékenységek tartalma” (amelyet vetítve kaptak), és kiegészültek még a külön írásban is kiadott információkkal és „információ zajokkal”, a foglalkozás kezdetén az információ sokasága következtében a hallgató úgy érzi, hogy képtelen a feladat megoldásához minden részletet megjegyezni és minden lehetséges tényezőt figyelembe venni, minden alternatívára gondolni, amelyre a tanár, illetve a többi hallgatók is gondolnak. Első időben szinte „reménytelennek” érzi a helyzetét, mint aki nem képes egyedül a feladattal jól megbirkózni.

A hallgatók munkájának helyes irányba való terelése érdekében a foglalkozásvezetőnek ebben a helyzetben az információk rendezésére fel kell hívni a figyelmet.

A rendezés (feladat tisztázás) során el kell választani a lényeges kérdéseket a lényegtelen, illetve a zavaró tényezőktől. A tanár ne adjon megoldást, csak ajánlásaival hasson oda, hogy a „reménytelennek látszó helyzet feloldódjon”.

A tanár nem rendszerezhet ebben az időben, és nem is mutathatja be az információk rendszerét, mert a hallgatóknak, mint parancsnok hadtáphelyettesének kell tisztáznia, hogy melyek azok az információk, amelyek részére szükségessé válik a döntés kialakításához.

A foglalkozás első és bonyolultabb szakaszában kialakul a hallgatókban a kollektív munka iránti igény, miután a feladatok jó része szerteágazó, többirányú és több alternatívát tartalmaz, és valamennyi lehetőséget nem lesz módjában kidolgozni. Ennek következtében várható, hogy munkacsoportok alakulnak, amelyek különböző megoldásokat hoznak.

A foglalkozásvezetőnek ezt elő kell segíteni ajánlásokkal, de nem annyira konkrétan, hogy a munkacsoportok összetételére is utaljon. Meg kell figyelnie, kik köré alakulnak a „kis csoportok”, és kinek a döntéseit fogadják el a hallgatók.

Törekedni kell arra, hogy a kiscsoportok vagy a személyek által kialakított álláspontokat és döntéseket kollektívan is megindokolják, illetve megvédjék. Lehetőség szerint más csoportok (személyek) tárják fel a kialakított elgondolást, vagy döntés ellentmondásait. Ebben megfelelő szabadságot kell biztosítani a hallgatóknak, és a tanárnak szorgalmaznia kell a csoportok szembenállását a szó pozitív értelmében, éles ellentétek azonban nem keletkezhetnek.

Az *alkalmazott eszközök* vonatkozásában a fő problémát az elektronikus számítógép alkalmazása és annak használata jelentette. A téma kiválasztásánál már az alkalmazási lehetőséggel számoltunk, és a következőkből indultunk ki:

A hálós tervezés módszerei a különböző hadseregekben napjainkban egyre elterjedtebbé váltak. A hálóterv jól segíti a tervezőket, vezetőket és parancsnokokat, hogy több száz és ezer tevékenység bonyolult kapcsolatrendszerében eligazodjanak és irányítsanak. A hagyományos tervezéssel szemben sokkal pontosabban mutatja, hogy egy adott folyamatrendszerben melyek azok a feladatok, amelyekre a fő figyelmet kell összpontosítani, és hogy egyes tevékenységek mennyiben befolyásolják a fő feladatok végrehajtását.

Választ ad arra, hogy az idő függvényében az erőket és eszközöket hogyan lehet a legcélszerűbben felhasználni és csoportosítani. Az eddigi tapasztalatok egyaránt igazolják, hogy a parancsnokok és a törzsek munkafolyamatainak sza-

bályozásánál, valamint a kiképzés, a harcészültség és egyéb katonai tevékenységek tervezésénél célszerű a hálótervezési módszereket alkalmazni.

Ezen szempontok alapján került alkalmazásra a foglalkozás levezetése során a rendelkezésre álló elektronikus számológép, valamint az azzal a céllal készült program, hogy biztosítsa a tervezési és irányítási módszerek sokoldalú feladatainak megoldását, használható legyen minden területen, és kielégítse azt a sokrétű igényt, amelyet a korszerű vezetés megkíván.

Az eszközök alkalmazása, a feladat megfogalmazása rövid idő alatt elsajátítható, és a gép számára a bemenő adatok megírása viszonylag egyszerű.

A foglalkozás során a már említett feladatok mellékleteként kiadott tevékenységi jegyzék alapján, a tevékenységeket a foglalkozás levezetési tervének megfelelően megbeszéltük. A megbeszélések és viták alapján a hallgatók elkészítették a tevékenység logikai hálóját. A logikai háló alapján kitöltésre került a gépi adatlap, amely a program „lyukasztóba” került, ahol a gép bemenő adatait lyukszalagra lyukasztották, majd ellenőrző nyomtatást hajtottak végre, hogy az eszeleges hibák még időben felszínre kerüljenek. A helyesbítések után a gép a programnak megfelelően az eredményt kinyomtatta grafikon formájában.

A kinyomtatott grafikont minden hallgató kézhezkapta, amelyből ellenőrizhetre a feladatának megoldását. Az alkalmazás tapasztalatainak elemzése során megállapítást nyert, hogy a rendelkezésre álló program nagymértékben alkalmazható a tevékenységek tervezése, logikai lépéseinek meghatározása, valamint a párhuzamos tevékenységek tervszerű szervezésének végrehajtása során.

Az oktatás rendszerébe az elektronikus számítógép jól beilleszthető és elhelyezhető. A korábbi foglalkozások során ugyanezen tevékenységek szervezése manuálisan igen sok időráfordítással volt megoldható.

Hallgatóink az újszerű megoldást nagy lelkesedéssel fogadták, szorgalommal végezték munkájukat, és a gép eredményeire és megoldásaira nagy várakozással tekintettek.

Miután a gép nem tűri a pontatlanságot és a logikai rendszertelenséget, a tevékenységek sorrendjének meghatározásában fegyelemre nevel. A hibás megoldásokat megismételték.

Amellett, hogy az eredményt a gép közvetlenül és a hibákkal együtt kiméletlenül közli, lehetőséget nyújt az alternatív választásokra is, ahol már a kidolgozónak kell eldönteni, hogy mely időpontot választja ki a gép által meghatározottak közül.

Ezért a döntési lehetőséget is fenntartja azzal együtt, hogy közli a korlátozó tényezőket is.

Kényszeríti a hallgatót, hogy a tevékenységet és annak időtartamát kellő megfontolással és alaposítással határozza, illetve becsülje meg.

A hallgatók végeredményként megkapták a tervegrafikont, amely alapján most már a helyszínre adaptálva képesek lesznek az oktatási kérdésekben szereplő feladatok ilyen módszer szerint történő megoldására.

Az audiovizuális – vizuális eszközök és a gép alkalmazása között az összhangot sikerült megteremteni. A diaképen megjelent tevékenységet és annak tartalmát a logikai háló ábrázolta, ezt a megbeszélés után bejegyezték a Tevékenységi jegyzék-be, amely végsősoron a gép bemenő adatait képezte.

Összegezve a tapasztalatokat megállapítható, hogy az ilyen típusú foglalkozásokon az elektronikus gépek és az audio-vizuális eszközök eredményesen szolgálják az oktatást, elmélyítik a hallgatókban a korábbi ismereteket, készséggé kovácsolják azokat a jártasságokat, amelyek nagymértékben elősegítik a hadtáp hallgatókat a feladataik eredményesebb ellátásában.

Irodalomjegyzék

1. Didaktika (Tankönyv)
2. Jan Bogusz: Katonai didaktika
3. Felsőoktatási Szemle 1976. február
4. Hálóstervezési módszerek (ZMKA kiadvány)
5. Hálóstervezési módszerek alkalmazása (Mérnöki Továbbképző Intézet. Tankönyv)
6. Vezetői döntések megalapozása, gazdasági matematikai módszerekkel (Budapesti Műszaki Egyetem Továbbképző Intézete Kiadványa)
7. Döntéselőkészítési szempontok (Ua.)
8. Módszertani utasítás (ZMKA Kiadvány)

(Az 1. sz. melléklet a folyóirat végén található.)

CSAPATGAZDÁLKODÁS ELMÉLETE, ELLÁTÁS, GAZDÁLKODÁS, KATONAI KÖZLEKEDÉS

A IV. ötéves terv csapat ellátási, gazdálkodási tapasztalatai az ételmezési szolgálatban

Pály István ezredes

Az elmúlt tervidőszak egyik alapkövetelménye volt a Magyar Néphadsereg fejlesztésében a személyi állomány munka- és életkörülményeinek javítása. A különböző központi rendelkezések egyre inkább arra ösztönöztek, hogy a mennyiségi szemléleten túllépve – de annak pozitív jeleit megőrizve – a fejlesztés, szolgáltatás minőségét növeljük. E célkitűzések realizálása érezhető volt az ételmezési szolgálat területén is. Javult a személyi állomány ellátásának színvonala, a szolgálatban dolgozók munkakörülményei.

A gazdálkodás területén a IV. 5 éves tervidőszakban tovább fejlődött és tökéletesedett a pénzgazdálkodás. Megvalósult az optimális decentralizáció, melynek következtében a felelősség növekedésével párhuzamosan nőtt a helyi lehetőségeket jobban feltáró, az igényeket jobban kielégítő tényleges gazdálkodás. A körülményekhez jobban igazodó árfogó, rugalmasabb szabályozók kerültek kiadásra. Mindezen kedvező tendenciák pozitív eredményei mellett nem lehet szó nélkül hagyni az esetenként jelentkező hibákat sem. A kialakult kedvező gazdálkodási, tápanyagfogyasztási mutatókra károsan hatnak az egyes helyeken fellelhető hanyagságok, figyelmetlenségek.

Jelentős eredményeket tudunk felmutatni az étkeztetés kulturáltságának növekedésében. A csapatkonyhák és étkezdék átalakításával, korszerűsítésével, az önkiszolgáló rendszerű étkeztetés megvalósításával szervezettebbé, kényelmesebbé, korszerűbbé vált az étkeztetés. A választásos rendszerű étkeztetés uralkodóvá válása, valamint a büfé rendszerű vacsora kialakítása – bár ezen a téren még csak a kezdeti lépéseknél tartunk – a személyi állomány körében is elismerést aratott.

A kiegészítő gazdaságok eddig is, ezután is jelentős segítséget nyújtanak az ételmezési szolgálat gazdálkodásához. A tervidőszak elejére kialakultak az optimális nagyságok és azóta eltekintve egy-két megalapozatlan fejlesztéstől, közel azonos évi eredményt produkálnak.

A pénzgazdálkodás helyzete

Egy gazdasági vizsgálat értékelésénél elsősorban mint a legpregnansabb mutatókat, az értékbeni mutatókat kell vizsgálat alá vonni. Indokolja e mutatók vizsgálatát az a tény is, hogy az élelmezési szolgálatban a teljes pénzügyi illetmény gazdálkodás nagymértékű decentralizációval párosult. Így az önállóan gazdálkodó szervek munkájának értékelése csak e mutatók alapján lehetséges.

Gazdálkodás az élelmezési illetménnyel

Az élelmezési illetménnyel történő gazdálkodás, illetve a gazdálkodás szabályozása alapvetően két mutatóval mérhető. Egy a *pénzügyi illetménnyel történő gazdálkodás*, melynek jellemzője a ténylegesen felhasznált havi élelmezési értéke és a havonta felszámítható illetmény viszonya. Másik a *készletgazdálkodás*, amely a hónap végi készlet értéket viszonyítja a havonkénti átlag illetményhez.

Az élelmezési normák és pótnormák alapján a felszámított pénzügyi illetmény az elmúlt tervidőszakban MN szinten összesen az alábbiak szerint alakult:

	1971	1972	1973	1974	1975	1971–75
Összilletmény %-ban:	89,8	80,6	89,0	89,6	87,0	84,9

A változás alapvetően a normák és az egyéb fenntartási, működési költségek alakulásából adódott. Az élelmezési normák a tervidőszak folyamán 1973-ban, majd 1974-ben változtak. A norma értékének növekedését az élelmezési ellátás színvonalának emelésére tett törekvések, valamint a tervidőszak során végrehajtott ártétekedések indokolták (a normák alakulását az 1. sz. táblázat mutatja).

A felszámolható normák értékét a kiscgítő gazdaságok eredményes gazdálkodása következtében átlagban 0,57 Ft-tal lehetett csapatszinten (tisztai, klub étkedék esetében 0,40 Ft-tal) naponta növelni.

A gazdálkodást alapvetően két szempont alapján kell értékelni, egyrészt a tárgyhónapban felhasznált élelmezési illetmény, másrészt az élelmezési illetménnyel való gazdálkodás aspektusából. A két tényező alakulását MN szinten a 2., 3. táblázatok mutatják.

A pénzügyi illetmény havonkénti felhasználását a fizikai igénybevétel, az időjárási tényezők, a beszerzési lehetőségek határozzák meg. Ezen tényezők indokolják az I. félévben, azon belül is az I. negyedévben mutatkozó magasabb felhasználási mutatókat. A tervidőszak során az 1973. évet kivéve mindig az I. negyedévben volt a legmagasabb a felhasználás. Befolyásolják azonban a tényezők illetményre való alakulását bizonyos szubjektív okok is, nevezetesen, hogy a IV. negyedévben a túllépésektől való félelem a szükségesnél nagyobb mérvű megtakarításra ösztönöz, míg a következő év elején a jelentkező megtakarítás egy jelentős részét a szükségesnél nagyobb mértékben felhasználják. Összes-

ségében azonban évi átlagban az öt év folyamán közel egyenletes felhasználás került biztosításra, bizonyítja ezt a két szélső éves érték, amely 98,9% és 100,1%.

Kevésbé kedvező képet kapunk azonban, ha nem MN szinten, hanem konkrétan vizsgáljuk a kérdést. Itt már olyan végletekkel is találkozhatunk, mint pl. az MN 6383-nál, ahol 1975-ben 4 hónapon át az illetmény kevesebb mint 60%-át használták fel.

A pénzgazdálkodás másik mutatóján a hónap végi gazdálkodási eredmények halmozott eredményét értjük, amely mint ismert a megtakarítás esetében nincs korlátozva, túllépés esetén a havi illetmény 15%-ig terjedhet, év végén túllépés nem lehet.

Megállapítható, hogy az előző évek végén jelentkező megtakarítások a következő év I. negyedévének végére jelentősen csökkennek. Ez alól az 1973. év – amely már az illetmény felhasználás adatai alapján prognosztizálható volt – kivétel (az 1973. év külön vizsgálatot követelne, amelyre itt nincs mód, annyi azonban megjegyzendő, hogy az abban az évben végrehajtott norma korrekció a norma reálértékét az előrejelzethnél jelentősebben emelte). Az elmúlt tervidőszak során bár MN szinten csak a 3. negyedévben mutatkozott túllépés (1971. II., III. és 1975. II. negyedév), magasabbegység, vagy méginkább a gazdálkodók szintjén nagymértékű szóródás mutatkozik (4. sz. táblázat).

A gazdálkodást nagyon erősen befolyásolja a változó áras termékek ár-alakulása, ilyen nagymértékű túllépés azonban nem indokolt. Ilyen esetekben az objektív indokokon kívül fellelhetők a felelőtlen, nemtörődöm gazdálkodás nyomai is, valamint esetenként a nem megfelelő felkészültség.

Összegezőképpen elmondható, hogy a fenti negatív példák ellenére is MN szinten a gazdálkodás kiegyensúlyozott. A szabályozó rendszerek megfelelő keretet biztosítanak az eredményes gazdálkodáshoz, megfelelnek a realitásoknak.

Itt kell megemlíteni egy – bár már csökkenő tendenciát mutató – a gazdálkodás tervszerűségét károsan befolyásoló problémát. Nevezetesen a csapatgyakorlatok, törzsvezetési gyakorlatok túlélelmezését. A különböző utasítások, intézkedések, parthatározatok hatására a tervidőszakban mutatkozó javulás ellenére még mindig jelentkeznek maximalista törekvések, pl. 1975-ben az MN 1392-nél végrehajtott gyakorlaton már az étlap összeállításánál 48–50 Ft/nap/fő átlagot terveztek. E káros megnyilvánulás csak részben az élelmezési szolgálatvezetők hibája, legtöbb esetben fellelhető a pk.-ok, pk. htp. h.-ek túlzott igénye.

Az élelmezési illetménnyel történő tervszerű gazdálkodást hivatott elősegíteni az 1967-ben bevezetett készletgazdálkodási mutató is. Mint ismert, a hónap végén a raktárban tárolt élelmiszerek értéke a megtakarítással korrigált havi átlag illetmény 75%-ig terjedhet.

A készletgazdálkodás fenti szabályozása a kezdeti bizonytalanságok után 1972-re megszilárdult (5. sz. táblázat). Sőt a már ismertetett okok miatt 1973-ban éves szinten 51% körül alakult. 1974–75-ben MN szinten a készletgazdálkodási mutató betartása a jellemző.

Általában megállapítható, hogy az esetenkénti magasabb készletszint három okra vezethető vissza: *egyrészt* év végén, illetve év elején a téli tárolásra átvett anyagok értéke növeli a készletszintet, *másrészt* főleg a keret alakulatok esetében gyakorlatokra, mozgósításokra történő felkészülés idején, *harmadsorban* nagyobb mértékű „M” készletek lecserélése.

A felsorolt objektív tényezők mellett azonban hatnak a szubjektív okok is. Gyakorta tervszerűtlen az anyagbiztosítás, esetenként túlzott a téli tárolás aránya. Ezt mutatja, ha magasabb egységenként, vagy alacsonyabb vertikumban vizsgáljuk a készletek alakulását (6. sz. táblázat). Feltűnő, hogy az MN 6639 seregestest vonatkozásában 1975-ben minden hónapban, de magasabb egységei is 3 hónap kivételével túllépték a szabályozott szintet. Mindezt úgy, hogy például az MN 7314 alárendeltségébe tartozó MN 2520 hó végi készlete több esetben nem volt elég a következő nem romlandó élelmiszer vételezésig. Nagymértékű raktári készlettel rendelkeznek az MN 2284 alárendeltrjei is. A gazdálkodók szintjén ugyancsak 1975 május hónapot vizsgálva 34 csapat, intézet lépte túl a készletgazdálkodás megengedett szintjét. Közöttük például, mint az MN 7042 107,6%-kal, az MN 7587 108,7%-kal, az MN 7943 Jászberény 102,8%-kal. Ugyanakkor megtalálható a másik véglet is, esetenként már az ellátás színvonalát csökkentő minimális készletek. Szintén a már vizsgált hónapban például az MN 7809 19,9%-os, az MN 3930 22,2%-os, az MN 1196 25,3%-os készlet-szinttel rendelkezett.

Indokolja a készletgazdálkodás elemzését és vizsgálatát, hogy 1975 végén a gazdálkodóknál tárolt fogyó- és kiképzési készletek értéke 42,03 millió Ft volt. A betétdíjas göngyölegek értéke 3,58 mill. Ft, összesen tehát 45,61 mill. Ft. Ha az imént kimutatot értékhez hozzávesszük a tárolt „M” élelmiszerek és göngyölegek 30,42 millió Ft-os értékét mindenki előtt világossá válik, hogy ily jelentős érték tárolása és megóvása mennyire fontos feladat.

A készletgazdálkodás vizsgálatánál nem szabad figyelmen kívül hagyni a természetes tárolási veszteségek, valamint a hiányok és többletek alakulását. Az adatok elemzéséből megállapítható, hogy MN szinten a felszámítható természetes tárolási veszteségek értéke fedezi az így felmerült árokat. A tárolási veszteségek, hiányok, többletek az elmúlt tervidőszak éveiben azonos – közel sem kielégítő – szinten stabilizálódtak, amit bizonyít az utolsó két év élelmiszer veszteségeinek, hiányainak, többleteinek alakulása is.

	1974.	1975.
	év	
Felszámítható tárolási veszteség	625 175 Ft	629 380 Ft
Ténylegesen elszámolt veszteség	382 430 Ft	382 219 Ft
a felszámítható veszteség 0%-ban	61,17%	60,72%
Leltárhiány	139 340 Ft	139 008 Ft
az összkészlet 0%-ban	0,34%	0,33%
Leltári többlet	1 277 358 Ft	1 301 706 Ft
az összkészlet	3,15%	3,09%

Bár a tánylegesen felszámítható tárolási veszteség az elmúlt 5 év folyamán egyszer sem lett felhasználva teljes mértékben, mégis egyes gazdálkodóknál főleg a téli tárolású élelmiszerek esetében nem bizonyult elégségesnek. Ennek azonban nem minden esetben a felszámítható összeg értéke az oka, hanem a megfelelő tárolótér hiányában túlzott mértékű, továbbá a gondatlan tárolás.

Gazdálkodás az ételmezési felszerelési illetménnyel

Az ételmezési felszerelési illetmény-gazdálkodásnál a tervidőszak folyamán a realitásokhoz jobban igazodó új normák kerültek kidolgozásra, ezzel egyidejűleg decentralizált formában teljes körű pénzgazdálkodás lett bevezetve. Az 1973-ban érvénybe léptetett új norma, valamint a gazdálkodás és készletképzés új szabályai lehetővé tették a helyi igények jobb kielégítésével összhangban az ellátás egyenletes szintjének megteremtését.

A normák alapján felszámítható összeg az alábbiak szerint alakult az elmúlt tervidőszakban csapatszinten.

	1971	1972	1973	1974	1975	1971-75
Az összzilletmény $\%$ -ban	0,3	0,5	0,9	1,1	0,9	0,8

Az eredményes gazdálkodást nagymértékben elősegíti, hogy a csapatok saját hatáskörben a költségvetési tételre, illetve a tételről átcsoportosíthatnak. A gazdálkodó szervek parancsnokai élnek is a biztosított jogukkal és az étkeztetés kulturáltságának, a sorállomány munkájának megkönnyítésére jelentős összegeket biztosítanak a normán felül. Sajnos nem mindenhol ismerték fel a lehetőségeknek a személyi állomány hangulatát befolyásoló erejét, ami nem egy esetben a költségvetési tételről történő megtakarítások elvonásával járt. Az elmúlt időszakra azonban alapvetően a parancsnokok támogatása a jellemző, amit bizonyít, hogy 1975-ben például az eredményesebb gazdálkodás elősegítésére 3 569 000 Ft-ot, az összzilletmény 47,5 $\%$ -nak megfelelő összeget biztosítottak és csak 116 800 Ft-ot, az illetmény 1,5 $\%$ -át vonták el.

Az illetménnyel történő gazdálkodás szabályai lehetővé teszik, hogy a nagyobb értékű beszerzésekre a gazdálkodók tervszerű takarékossgal az egyik évről a másikra illetményt vigyenek át, az év végi túllépést azonban tiltják. A szabályozó pozitív hatása több helyen is kimutatható, így a tervidőszak végén is 840 766 Ft tervszerű megtakarítás jelentkezik MN szinten.

Sajnos a gazdálkodási szabályozók megsértéséből, illetve felelőtlenségből több esetben túllépés mutatkozott az év végén. 1975-ben például 17 csapat, intézet zárta túllépéssel az évet.

Az ételmezési felszerelési készletgazdálkodásra alapvetően a tervszerűség a jellemző. A gazdálkodók törekednek az előírt eszközök állomány meglétére, beszerzésére, valamint a meglévő eszközök használható állapotban tartására. A jelentős készletértékek ellenére is a tervidőszak végén aránylag minimális, 510 830 Ft értékű hiány, illetve kár mutatkozott.

Bizonylati és számviteli tapasztalatok

Az eredményes gazdálkodás elengedhetetlen feltétele a tökéletes nyilvántartás. Már e tény is indokolja, hogy a teljes részletesség nélkül is, de foglalkozunk a nyilvántartási, számviteli helyzettel. Indokolja továbbá, hogy a tervidőszak folyamán (1972. november 1.) új nyilvántartási és bizonylati rend lépett életbe az ételmezési szolgálatban, illetve tovább fejlődtek és alakultak az

Egység Számviteli Részlegek, amelyek száma egyre nő. Beváltották a hozzájuk fűzött reményeket. A meglévő problémák alapvetően felkészületlenségből, hozzá nem értésből adódnak. Gond még a géppark elöregedése és az ebből adódó állásidők, amely a nyilvántartás vezetés elmaradásában is megmutatkozik.

Az új, korszerűsített bizonylati és számviteli rend a kezdeti problémák után, amelyek főleg szubjektív okokra visszavezethető idegenkedésekben nyilvánultak meg, megszűntek. Eddigi tapasztalatok után elmondható, hogy az anyag és értéknylvántartások vezetése megszilárdult. Javult az értéknylvántartások tartalma, a kiszabaton felüli élelmiszer kiadások megfontoltan történnek. A bizonylatok kitöltésénél alapvető problémák nem jelentkeznek.

Az eddigi eredmények ellenére, sajnos néha fellelhető bizonyos hiányosságok. Egyik legelterjedtebb és legtöbb helyen előforduló hiányosság a bizonylatok záradékolásának elmulasztása, aláírások, ellenőrzések hiánya. Másik gyakori hiányosság az étlaptervezés tekintetében mutatkozik, sok helyen csak „összeállítják” és nem tervezik az étlapokat, melynek következménye a sok változtatás az étlapban, az ezzel járó anyagi, valamint tápanyagbiztosítási negatívumok.

A gazdálkodás általános kihatásai

Az élelmezési szolgálat alapvető feladatából – a személyi állomány élelmezése – adódóan nem elég csak a pénzügyi állomány, pénzfelhasználással kapcsolatos kérdéseket elemezni. Szükséges ennek gyakorlati hatását is vizsgálni. A személyi állomány ugyanis a gazdálkodás eredményeit csak az étkezésekben tudja lemérni.

A személyi állomány ellátása, élelmiszer-fogyasztása, tápanyag-biztosítása

Az élelmiszer-fogyasztás és tápanyag-biztosítás struktúráját, összetételét meghatározzák a beszerzésre kerülő élelmiszer félések összetétele. A vizsgált időszakban az élelmiszer kínálat és ellátás biztosított volt.

A központi biztosítású élelmiszerek közül csak egy-két terméknél merültek fel ellátási problémák. Esetenként akadozott az ellátás a zöldség-gyümölcs konzervek esetében, amely az időjárás következtében beálló termék ingadozásból és ebből következő konzervipari termelés alakulással magyarázható. 1975-ben jelentkezett a húsos termékeknél is ellátási zavar, ami az ismert problémákra visszavezethető beszerzési nehézségekkel magyarázható. Egyéb termékek esetében ellátási zavarok csak átmeneti, általában 1–2 hónapos időszakúak voltak, ami az ellátást alapvetően nem befolyásolta.

A csapatok saját hatáskörében végrehajtott romlandó élelmiszerek beszerzésében alapvető fennakadást nem tapasztaltunk. Ezen a téren legtöbb probléma a hús és hentesáru ellátásban jelentkezett. Adódik elsősorban abból, hogy a húspari vállalatok nem a megrendelt áru féléseket szállítják, biztosítják, főleg az alacsonyabb árfekvésű termékeknél tapasztalható, hogy önkényesen megváltoztatják a rendelést, illetve a rendelt mennyiségnél kevesebbet szállítanak. Esetenként, nem meghatározó jelleggel problémák voltak a zöldség-zöldfőzelék beszerzéssel, amely a már elmondottakkal magyarázható. Itt kell megemlíteni, hogy a tervidőszak során a követelményeknek jobban megfelelő tápanyag ösz-

szetételű konzervek, tápszerek kerültek kifejlesztésre, az „egyéni zárolt” és „fedélzeti zárolt” élelem céljaira. A készletképzés korszerűsítésére tett intézkedések eredményeképpen korszerű élelmiszer egységkomplettel kerültek megalkotásra.

Az élelmezési normák reálértéke, valamint a beszerzési körülmények determinálják a személyi állomány élelmiszer-fogyasztását. Vizsgálva a sorállomány – mint a legjellemzőbb – élelmiszer-fogyasztását (7. sz. táblázat), meglehetősen változatos képet kapunk.

A tervidőszak folyamán az élelmiszerek egy részénél kedvezőtlen irányú a fogyasztás alakulása, stagnálás, sőt visszaesés tapasztalható. A vártnál kedvezőbb alakul a húsok és húskészítmények fogyasztása. Különösen örvendetes a szárnyashús és főleg a fehérjében gazdag halhús fogyasztás növekedése. Bár a tej, tejtermék átlagfogyasztás biztosítási %-a alacsony, ez a 70-es évek elején tapasztalható alacsonyabb fogyasztással magyarázható. 1974-ben bevezetett kiegészítő élelmezési norma hatására jelentősen nőtt a fogyasztás, ami örvendetes azért is, mert a tej és tejtermékek kiválóan alkalmasak arra, hogy más, kedvezőtlen összetételű élelmiszer fehérje, zsír- és szénhidrát aránytalanságát kiegyenlítsék. A zsíradékokon belül, bár a sertészsír kedvezően csökken, még mindig magas az aránya, sajnos a vajfogyasztás stagnál. Kedvezően alakul a ce-reáliák és hüvelyesek fogyasztása. A vártnál nagyobb mértékű a cukorfogyasztás. Sajnos kedvezőtlenül csökken a zöldség, zöldséfgazdag élelmiszer fogyasztás, csökkenése táplálkozási és egészségügyi szempontból is káros, mert igen sok tápanyag, vitamin, ásványi só csak ezen keresztül biztosítható. Jelentős, de még így sem elegendő – sőt 1975-ben csökkent – növekedés tapasztalható a gyümölcsfogyasztás terén.

Az élelmiszer-fogyasztás alakulását, számszaki eredményeken túl elsősorban az energiaszükséglet és biztosítás oldaláról kell megvizsgálni. Másodsorban, de nem elhanyagolva, nagyon fontos az energiahordozók, az energiát szolgáltató tápanyagok kalória aránya. A nemzetközi normák szerint 12–18% fehérje, 30–35% zsíradék és 45–52% szénhidrát eredetű kalória az optimális energiafogyasztási arány. Jelenlegi átlagértékben az I. sz. norma alapján étkezéskor 13,8% fehérje, 29,8% zsír és 56,4% szénhidrát az arány. A tervidőszak kalória és tápanyagbiztosítását a 8. sz. táblázat tükrözi.

A kalória és tápanyag biztosítás mutatói a sorállomány esetében, mint a táblázat adataiból kiderül, a növényi eredetű fehérje biztosítás kivételével kedvezően alakultak. Legjelentősebb az állati eredetű fehérje állandó növekedése, kedvező – de még mindig magas – a szénhidrát mennyiségének csökkenése. Kalória biztosításunk a vártnál nagyobb mértékű növekedése esetén az egyes élelmiszerek túlzott mértékű biztosításával magyarázható, főleg a nagy zsírtartalmú élelmiszerek miatt. Amennyiben a zsírfogyasztás csökken, azzal párhuzamosan a kalória biztosításunk is a tervezett szinten marad.

A sorállomány és a lakosság élelmezési és tápanyag ellátásának alakulását a 9. sz. táblázat mutatja. Az egyes adatok természetes összehasonlítása az eltérő sajátosságok (lakosság heterogénebb összetétele, változó fizikai igénybevétel stb.) miatt nem ad valós képet. Ezért a reális összehasonlítás a növekedési indexek alapján történhet. Megállapítható, hogy az eltérések ellenére megközelítően azonos a fejlődés iránya. A kalória és tápanyag ellátás alakulása terén minimális eltérés tapasztalható. Az élelmiszer-fogyasztás növekedési indexei alapján megállapítható, hogy a lakoságnál – az életszínvonal növekedésének megfelelően

– nagyobb ütemben nő a hús és húskészítmények (zsíradékok is) fogyasztása. A tej, tejtermékek, tojás és a gyümölcs fogyasztás a sorállományánál nő intenzívebben. A többi élelmiszereknél a fogyasztás alakulása – a cukor kivételével, ahol az MN-ben 1966–1970-es években visszaesés mutatkozott – hasonló ütemben változik.

A fogyasztáson belül külön vizsgálatot érdemel a tej és tejtermékek fogyasztásának alakulása. Ismert, hogy 1974. január 1-től a tej-tejtermék fogyasztás növekedésére külön kiegészítő norma lett meghatározva. Ennek hatására jelentősen – 1974-ben 54,6 l-rel az 1973. évhez viszonyítva – nőtt a fogyasztás, jelentősen megelőzve a lakossági felhasználást. Jól érzékeli a 10. sz. táblázat, hogy a tervezett fogyasztási szintet a kezdeti bizonytalanság esetén a IV. negyedéveket kivéve, mindig túlteljesítették a csapatok.

Élelmezési felszerelési ellátottság alakulása

Az élelmezési felszerelési eszközök alakulásában meghatározó volt az 1973-tól bevezetett új gazdálkodási és ellátási szabály. E szerint az eszközállomány szintje konyhákra, étkezdékre, raktárakra vonatkozóan – kapacitás függvényében – szabályozott. Hatására a nagymértékű polarizáció kiegyenlítődt.

Mindezek hatására az étkeztetési kultúra terén jelentős előrehaladást értünk el. Általánossá vált az önkiszolgáló étkeztetés.

Sajnos az étkezési fegyelem, az étkeztetés szervezettsége, kulturáltsága a csapatok egy részénél a központi erőfeszítések ellenére sem megnyugtató. Egyes parancsnokok nem tekintik feladatuknak az étkezdei rend és fegyelem helyzetét, emiatt az étkeztetés körülményei mostohák, ridegek.

A munkakörülmények javítására tett intézkedések hatására jelentősen emelkedett a konyhák gépi eszközökkel való ellátása. A tervidőszak során új és korszerűsített gépek kerültek rendszerítésre. Többek között MOSMAT-4, XV-3000 mosogatógépek, az AHM-3000 és SF-2241 kenyér, illetve felvágót-szeletelő gép, MA-750 konyhagép.

A meglevő eredmények mellett is jelentkeznek problémák. A problémák két összetevőre vezethetők vissza. Elsősorban az ellátás, beszerzés terén tapasztalhatók. Jelenleg az ellátottság MN szinten több mint 90%-os, a nagy kapacitású konyhák esetében azonban 100%. A hiányok pótlása elhúzódik, a gyártó vállalatoknál a megrendelés visszaigazolása és teljesítése között jelentősen megnőtt az átfutási idő, ez az import alapanyagú gépeknél még fokozottabban jelentkezik. Másodsorban a jelenleg üzemelő gépek állaga több helyen leromlott, magas a gépek fizikai, erkölcsi kopása. A problémát fokozzák a szolgáltatások terén jelentkező akadályok. Nagymértékben megnöttek a szolgáltatási díjak, és ami még jelentősebb, a szolgáltató vállalatok szűk kapacitással rendelkeznek. Ebből következőleg a gépek javíttatása nehézkes és hosszadalmas.

Tovább korszerűsödtek tábori élelmezési eszközeink. Új eszközök kerültek rendszerbe. A 69. M. mozgókonyha, 71. M. főzőberendezés, víz- és kenyérszállító láda, 7 l hőszigetelt ételhordó, 100 l elasztikus víztároló beszerzésével és kiadásával jelentős lépéseket tettünk a korszerű eszközrendszer megteremtése felé. A terveknek megfelelően különösen a korszerű mozgókonyha és vízszállító utánfutó beszerzésére fordítottunk nagy gondot.

A központi erőfeszítések ellenére, sajnos több helyen nem fordítanak gondot a technikai eszközök tárolására. Az újonnan rendszeresített tábori technikai eszközök tárolása, kezelése, karbantartása nem az utasításoknak megfelelően történik, több helyen felkészületlen, kiképzetlen állomány kezeli a technikát. Az alegységeknek kiadott eszközökért az alegység parancsnokok nem érzik magukat felelősnek, csak az élelmezési szolgálat feladatai közé sorolják ezen feladatok végrehajtását.

Az árak alakulásának hatása a gazdálkodásra

Egy olyan kötött gazdálkodási formában, mint amilyenben az élelmezési szolgálat is dolgozik, mindenképpen szükséges, hogy a gazdálkodás alapját meghatározó normák bizonyos mérvű statikus állapotot tükrözzenek. Szükséges ez elsősorban a tervezés, elszámoltatás, de a gazdálkodás szempontjából is.

Ezt valósította meg az 1972-ben bevezetett elszámolóár is. Megjegyzendő, hogy a normák tervezése, kialakítása már előzőleg is elszámolóáron történt.

Az elszámolóár bevezetése egyes érzelmeket váltott ki. Egyesek feleslegesnek, az adminisztráció növelésének tartották, mások inkább viszonylagos állandósága miatt a beszerzési ártól történő elszakadását és ezzel a gazdálkodási eredmények torzítását látták benne. Az idő és a tapasztalatok itt is megnyugtatták a kedélyeket és egyre többen ismerik fel az elszámolóárban jelentkező előnyöket. Elismerik, hogy az elszámolóár nem egy fiktív árforma, hanem a mindenkor nagykereskedelmi (beszerzési ár) szintjén alakul ki. Ez a tény a nem romlandó élelmiszerek – tárintézetektől történő beszerzés esetén –, valamint az állami vállalatoktól beszerzett rögzített árformába tartozó termékeknél egyértelmű. Míg a szabadáras mezőgazdasági termékek esetében, mint a 11., 12. sz. táblázat mutatja, szintén kedvezően alakul. MN szinten 1973 óta éves viszonylatban mindig a norma alapját képező elszámolóár volt a magasabb. A beszerzési ár a szabadáras termékek esetében 1973-ban az elszámolóár 91,4⁰/₀-a, 1974-ben 95,4⁰/₀-a, 1975-ben 94,7⁰/₀-a volt, tehát bevezetése óta mindig a gazdálkodás eredményét javította.

Amennyiben részleteiben vizsgáljuk az elszámolóár alakulását a 3 év alatt (36 hónap), 7 hónapban volt a beszerzési ár magasabb az elszámolási árnál. 1973-ban május, június, július, 1974-ben május, június, 1975-ben június, július. A hónapok vizsgálatából megállapíthatjuk, hogy az elszámolóár ilyen alakulása szinte természetesnek mondható. Tekintettel a szabadáras mezőgazdasági termékek idényjellegére, ezen időszakok szinte holtidénynek számítanak a mezőgazdasági termékek forgalmazásában.

A szabadáras mezőgazdasági termékek áralakulásának vizsgálata a fentiek kívül az összilletmény felhasználásán belül elfoglalt arányok miatt is szükséges. A mezőgazdasági termékek vásárlására fordították a felmerült illetmény közel 10⁰/₀-át, 1971-ben 8,1⁰/₀-át, 1972-ben 11,1⁰/₀-át, 1973-ban 10,4⁰/₀-át, 1974-ben 9,9⁰/₀-át, 1975-ben 9,2⁰/₀-át.

A mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi árai (változását a 13. sz. táblázat mutatja) az ország különböző területein eltérően, kb. 22–24⁰/₀-kal növekedtek 1970-hez képest. Az árváltozásokat követve az elmúlt tervidőszakban pl. az I. sz. élelmezési norma 20⁰/₀-kal nőtt.

Az árak alakulásának tételes vizsgálatánál nem szabad figyelmen kívül hagyni a statisztikai adatokban fellelhető bizonyos mérvű torzításokat. Ha csak

a legnagyobb mértékű árnövekedést mutató gyümölcsöket vizsgáljuk, megállapítható, hogy a gazdálkodók nagy része törekszik a szezonban jelentkező alacsonyabb áron megvásárolni téli szükségleteit, illetve a tavaszi, nyáreleji hónapokban, mikor magasabbak az árak, gyümölcs helyett a rögzített árformába tartozó befőtteket adni a személyi állománynak. Hasonló tendenciák figyelhetők meg egyéb szabadárú mezőgazdasági termékeknél is.

Az árváltozások vizsgálatánál fel kell figyelni egy több helyen tapasztalható tényre. Nevezetesen a szabálytalan beszerzéseket, főleg mezőgazdasági termékek esetében nem egy esetben termelőszövetkezet neve alatt, gebinesektől, magánosoktól vásárolnak. A számlákon az áru fajtája, minőségi osztálya nincs feltüntetve. A központi ellátás körébe tartozó cikkeket nem a területileg illetékes raktárból szerzik be. Mindezen vásárlások legtöbb esetben magasabb áron is történnek, ami a norma reálértékét kedvezőtlenül befolyásolja. Az okok alapvetően tervszerűtlenségből, kapkodásból, illetve a gazdálkodási szabályok tudatos megszegéséből adódnak.

Kisegítő gazdaságok

A kisegítő gazdaságok működése a tervidőszak folyamán kiegyensúlyozott volt. A 70-es évek elejére stabilizálódott eredményük és azóta közel azonos mértékű eredményt tudnak felmutatni. A költségek és eredmények alakulását a 14. sz. táblázat mutatja.

Az étkezés feljavításra átadott összegek több mint 10⁰/₀-kal növekedtek. Ennek egy főre, egy napra eső összege az 1971. évi 0,56 Ft-ról (csapatszinten) 0,65 Ft-ra nőtt. A növekedés 1975-ben legjelentősebb, ami a sertés eladások növekedésével magyarázható. Az egy főre eső feljavítás értéke a sorállomány normájának – a normaváltozások következtében – 2,7–3,1⁰/₀-a.

Az étkezés feljavítás természetes mutatóit vizsgálva – a 10⁰/₀-os értéknövekedés mellett – csökkenés tapasztalható. A sertéshús esetében a csökkenés 32⁰/₀-os, bár még így is a sorállomány évi sertéshús fogyasztásának több mint 20⁰/₀-a. Csökkenés tapasztalható a zöldség, gyümölcsstermelés területén is.

A kisegítő gazdaságok száma az 1971-es 203-ról 1975-re 189-re csökkent. A csökkenés elsősorban összevonások miatt történik. Viszonylag magas az elhullott sertések aránya, átlagban az év végi állomány közel 2,5⁰/₀-a év közben elhullik. Az elhullás oka részben objektív ok (betegség stb.), főleg azonban a gondatlanság.

Mindezek ellenére elmondható, hogy alapvető céljukat – a személyi állomány étkezésének javítása – teljesítették.

Összegezképpen megállapítható, hogy a kisegítő gazdaságok teljesítő képességeik felső határánál járnak, reálisan lényeges mennyiségi növekedéssel nem számolhatunk, feltáratlan belső tartalékaik azonban még vannak.

Vezetés, ellenőrzés, elszámoltatás

A szolgálatban dolgozók képzettsége, begyakorlottsága növekedett, ami a feladatok magasabb színvonalú ellátását teszi lehetővé. A szolgálatnál beosztásban levő állomány szakvonalozású kiképzése a háborús és béke ellátási feladatok maradéktalan ellátásának jegyében szerveződött. A kiképzés tervezésében és végrehajtásában sikerült biztosítani a központi elgondolások érvényesítését.

Az erőfeszítések és eredmények ellenére is több helyen tapasztalható, hogy a gazdálkodás színvonalától a szakmai vezetés elmarad, főleg az ételmezési szolgálatvezetői (főnöki) beosztást ellátó tiszthelyettesek és kinevezett polgári alkalmazottak esetében.

Az elmúlt tervidőszakban az ellenőrzések megszilárdítására, hatékonyságának növelésére több intézkedés született. Ezek közül a legfontosabb a Szolgálati Szabályzattal összhangban a HM elvtárs 2/1975. sz. Utasítása az ellenőrzési tevékenységről. Szolgálatfőnöki szinten a 15/1972. MN ÉSZF Intézkedés a belső ellenőrzések rendszerét szabályozta. Mindezek hatására az ellenőrzések színvonalára nőtt.

Az ellenőrzések színvonalának növekedése főleg a miniszteri szemlék, eljárások által vezetett ellenőrzések során tapasztalható. A belső ellenőrzések sok esetben elmaradnak, felületesen kerülnek végrehajtásra, illetve a feltárt hiányosságok eltussolása is előfordul.

Az ellenőrzések során feltárt hiányosságok leggyakrabban előforduló okai:

- elméleti és gyakorlati ismeretek hiánya;
- beszerzési, kiadási szabálytalanságok;
- nyilvántartási, számviteli fejelem megsértése.

A fentieknél súlyosabb – a szolgálat tekintélyét romboló – törvénysértések is előfordultak. A tervidőszak során összesen 7 esetben kellett bírósági eljárást lefolytatni a szolgálatban dolgozók ellen.

Az ellátás folyamatának zárótevékenysége az elszámoltatás, amelynek újraszabályozása lehetővé tette a gazdálkodók költségvetési tételenkénti elszámoltatását. Az elszámolás – a gazdasági információ jelentős eszközeként – a vezetés valamennyi szintjének alapvető információs forrása.

Az elszámoltatások terén a vizsgált időszakban csak kismértékű javulás tapasztalható. A kiadott észrevételek száma alig csökkent. Az elszámolásban előforduló leggyakoribb hibák:

- számszaki eltérések;
- adatok hiányos jelentése;
- másolásból eredő hibák;
- helytelen felszámítások.

A hibaforrások egyes seregeitek vonatkozásában állandósulnak, míg másoknál javulás tapasztalható. A hibák orvoslása csak az elszámoló és elszámoltatók közös erőfeszítés révén, nagyobb figyelemmel és következetességgel történhet.

*

Összegezőként az állapítható meg, hogy az ételmezési szolgálat ellátási, gazdálkodási színvonalára a IV. ötéves terv során tovább emelkedett. A meglevő – e tanulmányban is említett – hibák felszámolása, a még eredményesebb, hatékonyabb, takarékosabb gazdálkodási, ellátási rend megteremtése napjaink sürgető feladata.

Az V. ötéves tervciklus e vonatkozású fő célkitűzéseit egy következő cikkben vázolólok.

(A táblázatok a folyóirat végén találhatók.)

Gondolatok a gazdálkodás fejlesztésének kérdéseiről

Dr. Kajdi József alezredes

A jövő kutatás és a gazdasági előrejelzés napjaink új igénye, amely nemcsak a népgazdaság, de a néphadsereg fejlesztése területén is mindjobban betölti szerepét. „A fejlődés holnapja gyorsabban közeledik, és a lehetséges változások forradalmibbak, mint bármikor az előző korszakokban. A fejlődés állandóan gyorsuló mozgásának érzékeléséhez új szemléletre, értékeléséhez új fogalmakra, méréséhez új módszerekre van szükség, amelyek most formálódnak.”¹ Annak ellenére, hogy a hadsereg gazdálkodásának fejlesztését több tényező – mindenekelőtt a nemzetközi helyzet alakulása és a népgazdaság általános fejlődése – alapvetően meghatározza, célszerű a távlati előrejelzésekkel, a várható fejlesztés irányaival, a következő évek vagy tervidőszakok ma még csak nagyon is vázlatos elképzeléseivel foglalkozni.

Korunkban a gazdálkodás minden területének megalapozott tudományos ismerettára halmozódott fel, áll mind a kutatók, mind a gyakorlati szakemberek számára. Különösen jelentősnek ígérkezik a rendszerelmélet és a hozzá kapcsolódó területek felhasználása az anyagi-technikai biztosítás jelen rendszerének felvázolásában, a jövő optimális modelljének kialakításában.

A hadsereg gazdálkodása, ezen belül a hadtápgazdálkodás szerteágazó problémaköréből természetesen e tanulmány csak néhány, általam fontosnak ítélt területtel foglalkozik, szerény hozzájárulásként – mintegy összefoglalóul – a fejlesztésre irányuló és intenzíven folyó munkához.

A hadsereg gazdálkodási rendszerének fejlesztését biztosító tudományos, majd mindinkább gyakorlativá váló tevékenységek várható irányát, feladatait, a Magyar Néphadsereg anyagi-technikai biztosításának folyamatban levő rendszerszervezése határozza meg. A kidolgozó munka elgondolásának alapja az a megfogalmazott követelmény, hogy a hadsereg tervezési és gazdálkodási rendszere – a sajátosságokat a legmesszebbmenőkig figyelembe véve – folyamatosan tartson lépést a népgazdaságban bekövetkezett változásokkal és a Honvédelmi Minisztérium vezetésének elvárásaival.

Ennek alapján várható – az 1972 óta eredményesen funkcionáló önálló költségvetési gazdálkodási rendszer kedvező tapasztalatai alapján – a csapatgaz-

¹ Dr. Korán I.: Jövő kutatás és gazdasági előrejelzés, 9. oldal. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1972.

dálkodás rendszerének további erősítése, az egyes gazdálkodási szintek önállóságának és anyagi-pénzügyi felelősségének növelése. Az a sokszor és sokhelyütt kifejezésre juttatott igény és követelmény kell, hogy meghatározza a gazdálkodás fejlesztését, mely a következőképpen fogalmazódott meg: a gazdálkodás minden szintjén megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a hatékonyság, a gazdaságosság és a tervszerűség megnövekedett követelményeinek teljesítésére.

A következő években a tudományos kutatások és a gyakorlati tapasztalatok felhasználása a gazdálkodáson belüli folyamatok egységesítésére; a különböző szakágak tevékenységének fokozottabb összehangolását biztosító komplex szabályozók kimunkálására; az irányítás és ellenőrzés feszesebb rendjének kialakítására; a szervezetek további ésszerűsítésére, integrálására irányul. Ezeknek kezdeti lépéseivel, a kidolgozások egyes konkrét eredményeivel már találkozhattunk, sőt egységektől a felsőszintű gazdálkodóig segítjük is e pozitív törekvéseket véleményünkkel, javaslatainkkal, bírálatainkkal.

A tervek szerint fokozatosan, a képzés és az anyagi lehetőségek függvényében megkezdődik a gazdálkodás számítógépes adatfeldolgozási és információs rendszerének komplex kialakítása, ezzel párhuzamosan a tervezés és a gazdálkodás hatékonysága növelésének alapvető feltételeit képező korszerű számviteli, elemzési módszerek bevezetése.

Az itt túlságosan is nagy vonalakban bemutatott fejlesztési elgondolásokat, elképzeléseket figyelembe véve célszerű néhány alapvetőnek ítélt vizsgálati, kutatási területet részletesebben is körvonalazni; mint pl. a hadtápgazdálkodás szabályozásának; tervezési rendszerünk fejlesztésének; az elemzési tevékenységeknek problémáit.

A hadtápszolgálat tevékenységének (gazdálkodásának) átfogó szabályozása

A hadtáp vezetése elgondolásának és követelményeinek alapján – többéves kidolgozó munka eredményeképpen – a csapathadtáp tevékenységének átfogó szabályozásával kapcsolatos munka a végéhez közeledik. Az előzetes tervektől eltérően – mindenekelőtt az elhelyezési szolgálat 1976. évi átszervezése és az ezt követő átdolgozási igények következtében – indokoltá vált a Csapathadtáp Szabályzat kiadási idejének 1977. évre történő áttervezése. Így várható, hogy a nyomdai munkák elkészültével a Csapathadtáp Szabályzat részei 1977-ben rövid időközönként követve egymást a csapatokhoz kerülnek. A Szabályzat I–VII. Rész alapvetően felöleli a csapathadtáp mindenirányú tevékenységét az állandó harcokészültség időszakában.

- I. része A csapathadtáp megszervezésének, működésének alapjaival;
- II. része A csapathadtáp számvitelével;
- III. része A szállításokkal, a közlekedési szolgálattal;
- IV. része Az egészségügyi szolgálattal;
- V. része Az üzemanyag szolgálattal;
- VI. része Az élelmezési szolgálattal;
- VII. része A ruházati szolgálattal foglalkozik.

A szabályzatba – titkosságukra tekintettel – nem kerültek bedolgozásra a harcokészültséggel, a mozgósítással kapcsolatos konkrét előírások (készletképzés, lépcsőzés, normák stb.).

A szabályzat kiadásával egyidejűleg célszerűnek látszik rendezni a jelenleg hatályban levő rendelkezéseket. A szabályzatba bedolgozottak hatálytalanítása az előzetes számvetések szerint mintegy 200–250 db-ot érint, s ha a fennmaradók összevonása, módosítása végrehajtásra kerül, megfelelő alapszabályzattal fognak rendelkezni a hadtápszolgálat vezető és végrehajtó szakemberei.

Néhány gondolattal indokolt kitérni a Szabályzat I. részére, a kidolgozás során figyelembe vett követelményekre.

A szerkesztéssel megbízott munkacsoport a szabályzatban foglaltak megfogalmazásakor arra törekedett, hogy abban a csapathadtáp valamennyi szintjére vonatkozóan meghatározásra kerüljenek azok a legfontosabb alapfogalmak, amelyeket nap mint nap használunk; a hadtáp, a hadtápbiztosítás megszervezésének és vezetésének alapelvei és előírásai, valamint az egység hadtápgazdálkodásának általános szabályai.

A kiadás előtt álló szabályzat rögzíti és általánosítja a gyakorlatban kialakult és megszilárdult elveket és eljárásokat, ugyanakkor néhány kérdésben az eddigi gyakorlattól eltérő, vagy a jelenlegi szabályozási körben nem szereplő előírásokat, meghatározásokat is tartalmaz. Azokat a területeket, kötelezettségeket, konkrét előírásokat, amelyeket a Fegyveres Erők, illetve a Magyar Néphadsereg alapszabályzatai tartalmaznak, a szabályzat újólág nem szabályozza, e vonatkozásban a munkacsoport hivatkozásokat sem alkalmaz. Indokoltnak látszik az a törekvés azonban, hogy miután a Csapathadtáp Szabályzat I. Része az azt követő szolgálati ágak vonatkozásában az alapszabályzat szerepét is betölti, a szövegben utalások történjenek arra, hogy a szakmai részekben mely kérdéseket kell vagy célszerű szabályozni.

Az előzőekhez hasonlóan nem kerültek megfogalmazásra, az egység-hadtáp gazdálkodás napi bonyolításával kapcsolatos pénzügyi előírások sem, csupán utalások történnek azokra.

A munkacsoport – a konzultációkra felkért szakemberek nagyszerű támogatásával – a már leírtak mellett gondot fordított a következőkre:

– arra törekedett, hogy a szöveg fejezze ki az a meghatározott célkitűzést, amely szerint a Szabályzat a gazdálkodás kérdéseivel ezred szinten foglalkozék (úgy is fogalmazzon), de előírásai értelemszerűen nem csapatjellegű szervezetre és alegységekre is vonatkozzanak;

– kísérletet tett arra, hogy rendet teremtsen az alapfogalmak, pl. a csapathadtáp, csapatgazdálkodás, hadtápszolgálat fogalmai között;

– az egyes szakszolgálatok tárgyalása során az adott szolgálatban fontos terminológiát alkalmazza.

A kiadásra kerülő Csapathadtáp Szabályzat I. része összefoglaló feladatot végez. Abból indul ki, hogy a csapathadtáp az állandó harcckészültség időszakában csapatgazdálkodást folytat, ezért a szabályzat mindenekelőtt a gazdálkodás, annak hatékonyságát biztosító hadtáp vezetés kérdéseit tárgyalja, a csapatgazdálkodás fogalmát elsősorban a hadtáp szolgálati ágakra vonatkoztatja. Ezzel összefüggésben fogalmazza meg a csapathadtáp gazdálkodáson kívüli területére, a hadtáp megszervezésére vonatkozó általános elveket is; betölti az azokban folyó gazdálkodás részletes szabályait előíró, s egyéb szakmai rendelkezések alapszabályzatának szerepét is; és alapul szolgál a csapatgazdálkodás komplex össz-szolgálati területcinek átfogó és egységes szabályozásához²

² Csapathadtáp Szabályzat, I. Rész. (Tervezet) Előszó.

A Csapathadtáp Szabályzat elkészülte után időszerűvé válik a központ-hadtáp területeit érintő átfogó szabályozás előkészítő munkáinak beindítása. Az előzetes elgondolások alapján a szabályozandó főbb területek a következők lehetnek:

- a központhadtáp általános és gazdálkodási tevékenysége;
- a központhadtáp számviteli problémái;
- a szolgálati ágak központi szakmai tevékenysége; továbbá
- a költségvetési üzemek és költségvetési folyószámlás szervek gazdálkodási tevékenysége.

A szabályzat a felsorolt – szabályozandó – kérdésekben felölelné az MN Hadtápfőnökség szerveit, szolgálat főnökségeit; az alárendelt középírányító szerveket (ellátó központok, főigazgatóság, igazgatóság); valamint az intézeteket, költségvetési üzemeket és költségvetési folyószámlás szerveket, illetve az ott folyó tevékenységeket.

A szabályzat szükségességét – véleményem szerint – nemcsak a szabályozottság hiánya, vagy nem kellő átfogása, hanem az igények és követelmények is indokolják. Ismert, hogy a Magyar Néphadsereg hadtáp rendszere az állandó harcászaltság időszakában két fő részre, a központhadtápra és a csapathadtápra tagozódik.

A csapathadtáp tevékenységének átfogó újraszabályozása, a „Csapathadtáp Szabályzat” kiadásával megtörténik. Jelenleg a központhadtáp tevékenységének átfogó szabályozására szabályzat nem áll rendelkezésre. A szolgálat főnökségek gazdasági tevékenysége egy 1969-ben kiadott MN Hadtápfőnöki Utasítás alapján szabályozott, amelyet a beállt változásoknak megfelelően kell átdolgozni, kiegészíteni, tartalmában és hatáskörében bővíteni. Egyben – elvégezve a felsorolt feladatokat – célszerű az alárendelt központi szervek (ellátó központok, igazgatóságok), raktárak, intézetek, üzemek tevékenységének egységes szabályozása is.

Indokolja ezen feladat végrehajtását az is, hogy a szolgálat főnökségek, alárendelt központi szervek szakmai tevékenységét különböző egyedi és esetenként kiadott rendelkezésekben szabályozták. El kell végezni ezek egységes szabályzatba foglalását, illetve ezen szervek tevékenységének átfogó szakmai szabályozását. Ehhez kapcsolódó követelmény, hogy a csapatok egységes számviteli rendszerének megfelelően szükséges a központi gazdálkodó szervek számviteli rendjének egységes szabályozása.

A szabályzat kidolgozásakor természetesen fel kell folyamatosan használni annak a munkának tapasztalatait és eredményeit, amelyer az anyagi-technikai biztosítás rendszerszervezésében a kidolgozó munkacsoportok elérték. A csapat-, majd a központhadtáp szabályozásának befejezése mintegy betetőzése lesz egy időszaknak, amely összefoglalja az új gazdasági mechanizmus hadsereg-gazdálkodásunkban elért eredményeit, és megteremti a lehetőséget annak, hogy a hadtáp teljes vertikumát átfogó gazdálkodási kérdések időszakonként újraszabályozásra kerüljenek.

Tervezési rendszerünk fejlesztése

A gazdaságirányítás reformja nemcsak a népgazdaság, hanem vele párhuzamosan a hadsereg gazdálkodási rendszerének szinte minden területére kihatott.

A gazdasági reform bevezetése során lényegében átalakult döntési rendszerünk, megvalósult számos, korábban központosított döntés (döntési jogkörök és eszközök) decentralizációja. Nőtt a középirányító, valamint gazdálkodó szervek jogköre és önállósága.

Az utasításokon alapuló irányítás helyébe a gazdasági eszközökkel történő szabályozás lépett, és ezzel egyidejűleg a központi tervezés mellett fokozatosan kialakult és a követelményeknek megfelelően folyamatosan fejlődik az irányító szervezet különböző lépcsőin és a gazdálkodó egységeknél folyó önálló tervezőmunka.

A tervezési rendszer átalakulásának jellegzetes mozzanata a tervezési technikák korszerűsödése, az új tervezési irányítási feladatok megoldási módszereinek fokozatos kialakulása. Látnunk kell, hogy a hadsereg anyagi-pénzügyi tervezésnek egyes elemei és azok kapcsolatai a folyamatos változás időszakát érik, és figyelembe kell venni, hogy ezek alakítása során mindenkor alkalmazkodni szükséges a változó körülményekhez és feltételekhez, valamint azoknak a céloknak a megváltozásához, amelyek megvalósítását a tervezési és irányítási rendszernek szolgálnia kell.

Napjainkban mind a népgazdaságban, mind a néphadseregben végbemenő társadalmi-gazdasági változások menetét figyelve szembevetendő folyamat a társadalmi-gazdasági valóság gazdagodása, új jelenségek, tényezők és hatások jelentkezése, a hadsereg gazdálkodási rendszere, a rendszer elemei közötti kapcsolatok, valamint azok változásainak egyre bonyolultabbá válása. Ma már egyre elképzelhetetlenebbé válik a hadsereg mindennapi tevékenységének, a személyi állomány élet- és munkakörülményei állandó fejlesztésének változó feltételeihez történő alkalmazkodás megfelelő tervezési tevékenység nélkül.

A felsorolt követelményeknek megfelelő, a tervezés meghatározott funkcióit a változó feltételek mellett is ellátni tudó, integrált tervezési rendszer kialakítása felé kell fejlesztenünk jelenlegi rendszerünket.

Ha kritikusan elemezzük és vizsgáljuk tervezési munkánkat, annak rendszerét és módszereit, megállapítható az, hogy jelenlegi tervezési, irányítási rendszerünkben – a tervező munka folyamatában – a szükséges integráltság a központi tervezés és a gazdálkodó szervek között még nem megfelelő. Meg kell teremtenünk a hosszútávú – prognosztikus – tervezés olyan végrehajtásának feltételeit, amely a fejlődés fő kérdéseire koncentrálni megszabhatja a középtávú tervezés irányát, elősegítheti a szükséges döntések kialakítását.

A tervek tudományos megalapozása – mint állandó követelmény – napjainkban az eddigieknél jobban előtérbe került. A tervezési módszerek tökéletesítésének alapvető útja kétségtelenül a matematika eredményeinek felhasználásában, megfelelő – tudományosan alátámasztott és kimunkált – matematikai modellek alkalmazásában rejlik. Csak a matematikai módszer és a számítógépek mind szélesebb körű alkalmazása biztosíthatja, hogy megvalósíthatóvá váljanak a variánsok kidolgozásai, mód nyílik az optimális megoldások megközelítésére.

Nem elhanyagolható és mindenképpen számításba veendő az a tényező is, hogy a tervek tartalmi, a tervező munka módszerei korszerűsítése a tervezés információigénye tekintetében is a korábbtól eltérő követelményeket támaszt. A tervezés egyre nagyobb tömegű, differenciált típusú és minőségű információ gyors szolgáltatását és a szükségletnek megfelelő feldolgozását igényli.

Ennek az információigénynek a kielégítéséhez jelentős lehetőséget biztosít a hadseregben is mindjobban elterjedő korszerű számítástechnika. A mai modern számítógépek segítségével a tervezési szükségleteknek megfelelően szervezhetők meg olyan információfeldolgozási és tárolási rendszerek, amelyek a kellően előkészített információkat, a közöttük lehetséges összes lényeges összefüggéseket figyelembe véve, megfelelő kapcsolati rendszerben tárolják és a lehető legrövidebb időn belül szolgáltatják.

Az eddig vázoltakra figyelemmel levonható néhány alapvető következtetés tervezési rendszerünk továbbfejlesztésére vonatkozóan. Ezek:

a) Tervezési rendszerünk továbbfejlesztése csak a komplex gazdasági tervek alapján oldható meg.

b) A tervezés mindenoldalú megalapozása érdekében ki kell terjesztenünk és biztosítanunk, hogy minden gazdálkodási terület kialakítsa a megfelelő normákat, normatívákat, mérőszámokat.

c) A gazdasági döntéseket sokoldalú, katonai, gazdasági, műszaki elemzéssel kell megalapozni. Ennek érdekében meg kell oldani a gazdálkodás hatékonyságát mérő és e tevékenység értékelésére alkalmas mutatószám-rendszer kidolgozását.

Nézzük meg mit is takarnak a felsorolt fejlesztési célkitűzések, amelyeknek indokoltságát ma már mindenütt elismerik, legfeljebb a megvalósítás módszerei, a megközelítés útja és területei; egyes apróbb részletkérdések vitatottak.

„A tervezési rendszerünket olyan irányban fejlesztjük, hogy minden szinten érvényesüljön a komplexitás elve, a tervezés, a műszaki fejlesztés, beszerzés, ellátás, tárolás, beruházás, üzemeltetés és javítás összhangja.”³ Ez az idézett meghatározás lényegében egyértelműen megfogalmazza a tervezés továbbfejlesztésére irányuló feladatokat. Ebből az következik, mint már az előzőekben is érintettem, hogy tervezési-gazdálkodási rendszerünk elért egy olyan szintet, amelyről – bármilyen nehéznek és problémákkal telítettnek is tűnik a feladat – bátran tovább kell lépünk.

Keresnünk, kutatnunk kell azokat a helyes és a hadsereg, ezen belül a hadtápgazdálkodás rendszerében is alkalmazható módszereket, amelyekkel tervezési-gazdálkodási rendszerünket javíthatjuk, színvonalát emelhetjük. Ahhoz, hogy a VI. ötéves tervet (és a továbbiakat is) fejlettebb módszerekkel dolgozzuk ki, s ezzel párhuzamosan megteremtjük az alapját a hatékonyabb gazdálkodásnak, az elszámoltatás és ellenőrzés tökéletesebb rendszerének, igénybe kell vennünk a tervezés legfejlettebb matematikai módszereit és a számítógépek biztosította, technikai lehetőségeket is. Biztosítani szükséges a más szervek tervezését érintő kapcsolódások összehangolását.

Irányelvként kell felhasználnunk, hogy mind a hadtáp, mind a Honvédelmi Minisztérium felső vezetése megköveteli több alternatív lehetőség kidolgozását, elemzését, megvizsgálását. Mindez tervezési rendszerünk fejlesztése útján biztosítható, amelynek egyes lépcsői – vázlatosan – a következők:

1. *A komplex gazdasági tervezés*, amelynek az MN hadtápszolgálatára vonatkozóan a következőket kell biztosítani:

– a Magyar Néphadsereg harcászati és hadművelleti feladatainak végrehajtásához a hadtáp anyagi-technikai és pénzügyi feltételeket;

³ Kiss S.: Az MN gazdálkodási tevékenységének fő jellemzői. Honvédelem, 1976/3. Különkiadás, 69. oldal.

- a kiképzések hadtáp szükségleteit;
- az ellátó szervek terveinek összehangolását, hogy a más profilgazdák által tervezendő eszközök és anyagok rendelkezésre álljanak;
- az új hadtáp technikai eszközök rendszerbeállításának személyi és dologi előfeltételeit;
- a fejlesztési és fenntartási költségek megfelelő arányát;
- a személyi állomány élet- és munkakörülményei folyamatos javítását célzó anyagi feltételeket;
- a takarékos gazdálkodás elveinek érvényrejuttatását.

A néphadsereg ellátási rendszerének tagoltsága miatt a komplex gazdasági tervezés követelménye az egyes tervezői szinteken teljes mélységében nem valósítható meg. Az elmúlt évek tapasztalatai azonban meggyőzték a gazdálkodás fejlesztésével foglalkozó szakembereket arról, hogy lépésről-lépésre haladva ezen a területen is előre lehet jutni. Hátráltatja a kibontakozást, hogy a végrehajtók, a gazdálkodó egységek a köztudatban is elismert és elfogadott tervet nem állítanak össze, így a hadseregben egy mindent átfogó és relatíve egy időben készülő terv nem áll rendelkezésre. Ugyanez a hadtápszolgálatra is érvényes.

2. A *normatív tervezési és gazdálkodási rendszer* lehet az a következő lépcső, amely a fejlődést biztosíthatja.

Ezen rendszer lényege, hogy a tervező és gazdálkodó szervek az előre meghatározott, kidolgozott és kipróbált, folyamatosan karbantartott normák, normatívák és mérőszámok alapján készítik el tervjavaslatukat és gazdálkodnak. A normatív tervezési és gazdálkodási rendszer bevezetésének tehát előfeltétele a jól körülhatárolt és csekély számú normatíva kidolgozása, majd „feladatcentrikussá” tétele.

A normákon és mérőszámokon alapuló tervezési eljárás alapján a szükséglet megállapítása – a helyesen kimunkált és bevezetett normák és mérőszámok esetén – már mechanikusan, a két tényező szorzataként biztosítható.

Úgy gondolom, nyugodtan meg lehet kockáztatni azt a kijelentést, hogy jelenlegi tervezési rendszerünk – természetesen az egyéb befolyásoló tényezők szerepét nem lebecsülve – akadályozza a hadsereg gazdálkodásának további korszerűsítését. Ez is indokolja a tervezésben olyan utak keresését, amely ezeket az ellentmondásokat feloldja.

3. A normatívák „feladatcentrikussá” tétele már előre vetíti a tervezési-gazdálkodási rendszer következő fejlődési szakaszát, amelyet a *funkcionális tervezési és gazdálkodási rendszer* jelent. Ennek lényege, hogy a feladatok a végrehajtó szerveknél egységekre, „kockákra” osztódnak, amelyek nemcsak a feladatokat, de a feladatok elvégzéséhez szükséges költségeket is magukba foglalják. Ezzel a tervezési módszerrel a feladat végrehajtásához szükséges költség tisztán jelentkezik, elemezhető és értékelhető.

Összefoglalva megállapítható, hogy hadseregünk, hadtápszolgálatunk jelenlegi tervezési rendszere további módosításra, fejlesztésre szorul, amelyhez a jelenleg alkalmazott módszerek biztos alapot nyújtanak. A fejlődés útját a tanulmány vázolta, alapját pedig a normák, normatívák széleskörű kidolgozása és alkalmazása teremtheti meg.

A gazdálkodás fejlesztésének várható útjai

Az előzőekben bővebben foglalkoztam a gazdálkodás helyzetét és fejlesztését biztosító két alapvető területtel, a szabályozottsággal és tervezési-gazdálkodási rendszerünkkel. A továbbiakban – kiemelve néhány problémát – röviden foglalkozom a gazdálkodás fejlesztésének várható útjaival.

a) A gazdasági hatékonyság mérése

A gazdasági döntéseket sokoldalú, katonai, gazdasági és műszaki elemzéssel kell megalapozni. Ennek érdekében már megindult az előkészítő tevékenység, amelynek célját a következőképpen lehet megfogalmazni: a gazdálkodás hatékonysága mérési módszereinek kidolgozása. Ehhez a feladathoz új rendszerek, előfeltételek és módszerek kialakítása válik szükségessé, mint pl. az értéknily-vántartási rendszer bevezetése. A tervek szerint az V. ötéves tervidőszak végére kialakulnak ezen rendszer alapjai, és így – megfelelő kísérleti időszak után – a VI. ötéves tervben célszerűvé válik ennek bevezetése. Az értéknily-vántartási rendszer alapot nyújt majd az egész gazdálkodási tevékenység mérésére, elemzésére.

Az előbbihez kapcsolódó feladatként jelentkezik a gazdálkodás hatékonyságát mérő és az eredményesség értékelésére alkalmas mutató számok rendszerének kidolgozása. A hatékonyság érvényesítése, az erőforrások, az eszközök kellő optimalitással való felhasználása az a fontos követelmény, amelyet a kutató munka, a fejlesztés programjában célszerű szerepeltetni. Indokolt összekapcsolni az eredményességet segítő munkákat a takarékoság elveinek gyakorlati érvényesítésére irányuló feladatokkal. Ezt hivatott elősegíteni az is, hogy a néphadsereg feladatait és sajátosságait figyelembe vevő, ösztönző- és érdekeltégi rendszer továbbfejlesztését kell megoldani annak érdekében, hogy az jobban biztosítsa a tartalékok feltárását.

b) A csapatgazdálkodás rendszerének fejlesztése

A csapatgazdálkodás 1968–1972 között fokozatosan bevezetett új rendszere bevált. Az elmúlt időszak tapasztalatai és az MN szintű fejlesztések alapján indokolt tovább folytatni a gazdálkodási hatáskörök célszerű felülvizsgálatát és egyes hatáskörök leadását.

c) A gazdasági ellenőrzés hatékonyságának fokozása

A gazdálkodás fejlesztésének kiemelt feladatként indokolt kezelni a gazdasági ellenőrzés hatékonyságának növelését. Az előzőekben már vázolt és bevezetni tervezett tervezési és gazdálkodási rendszer igényli ellenőrzési tevékenységünk felülvizsgálatát is. Jelenlegi gazdálkodást ellenőrző tevékenységünk részben hiányos, részben egyoldalú. Hiányos azért, mert nem rendszeres a felsőszintű gazdálkodó szervek ellenőrzése az alsóbb gazdálkodási szinteken; de azért is, mert a csapatok belső ellenőrző tevékenysége nem teljes. Egyoldalú, mert felsőszinten nagyrészt csak a „szakmai hitelek” átcsoportosításának indoklására és megakadályozásának bizonyítására korlátozódik.

A gazdasági ellenőrzés rendszerének olyan kidolgozását követeli meg az élet, mely képes megakadályozni az inkurrens készletek kialakulását. Mélyreha-

többan vizsgálni lehet a kialakított mechanizmus útját a hiányok és többletek keletkezésének okait, és ennek alapján esetleges nyilvántartási vagy egyéb gazdálkodási szabályozásokra módosítási javaslatot lehet tenni.

d) *Az anyagi-technikai biztosítás korszerűsítése*

Folyik az anyagi-technikai biztosítás további korszerűsítésére irányuló munka. Ez a kutató és kidolgozó tevékenység egész gazdálkodási rendszerünket átfogja, amelyből néhány fontosabb területet külön is indokolt kiemelni:

a) A számítástechnikai eljárások alkalmazása kísérleti szakaszába lépett. A vezetés elgondolása szerint a gépi adatfeldolgozás bevezetésének üteme várhatóan a következő lesz:

- a kiemelt eszközök, anyagok;
- a költségvetési gazdálkodás és tervezés;
- a speciális import áruforgalom területei.

Ezeket, az MN szintű gépi adatfeldolgozást követi a későbbiekben a VI. ötéves tervidőszakban az ágazati feladatokra történő kiterjesztés, melynek – így a hadtáp adatbázis és információsrendszer alapját is – a Néphadsereg Termék Kód biztosítja.

b) A rendszer elemzés és szervezés, majd a kísérlet és bevezetés munkája során mind a hadtáp vezető szerveinek, mind az SZF-ségeknek folyamatos és közvetlen kapcsolat kialakításával kell közreműködniük a rendszerszervezést végző apparátussal a feladatok meghatározásában és a kidolgozott javaslatok elbírálásában.

c) Várhatóan kiemelten kezelik a kidolgozók a háborús gazdálkodási rendszerre történő áttérés feltételeinek javítását.

A vizsgálatok, kutatások eredményei előreláthatóan változást eredményeznek tervezési és gazdálkodási rendszerünkben. Alapvető elvárás, sőt követelmény, hogy a különböző szabályozókban bekövetkezett változásokat gyorsan és konstruktívan végigfuttassák az összes szabályozókon. Ennek megfelelően az ATB rendszer teljes kimunkálása és életbe léptetése után – a módosítások alapján – a hadtápszolgálat gazdálkodási tevékenységének újbóli szabályozását végre kell hajtani.

e) *A költségvetési üzemi és folyószámlás rendszer fejlesztése*

A IV. ötéves tervidőszakban bevezetett költségvetési üzemi és költségvetési folyószámlás gazdálkodási rendszer alapvetően megszilárdult. Az általános fejlesztési elképzelések között ezeknek a rendszereknek további javítása is szerepel, pl. a költségvetési üzemknél az eszközgazdálkodás, az árrendszer, az anyagi érdekeltég területén; a folyószámlás szervek irányításában, amely az ezekkel foglalkozók feladatait is meghatározza.

A felsorolt MN szintű, a felső vezetés elképzeléseit tükröző elgondolásokból adódóan az MN hadtáp előtt álló főbb feladatokat – véleményem szerint – többek között a következők képezik:

– az MNHF-ség központi költségvetési gazdálkodási rendszerének továbbfejlesztése, az egységes költségvetés tervezés és elszámolás feszebb megvalósítása; módszereinek tökéletesítése;

- a központi - operatív - szakanyag gazdálkodás integráltságának fokozása, munkafolyamatainak ésszerűsítése, az adatfeldolgozás komplex gépesítése, a szervezetek tökéletesítése;

- a műszaki fejlesztés, az anyagmozgatás, a tárolás rendszerének, irányításának fejlesztése; szervezeteinek korszerűsítése;

- a csapatgazdálkodás szervezeti és utaltsági rendszerének javítása, a lak-tanya gazdálkodás szervezett bevezetési lehetőségeinek vizsgálata, a hadtáp helyettesek gazdálkodást szervező, irányító szerepének erősítése;

- a csapat számviteli részlegek megszilárdítása, fokozatos kiszélesítése, a csapat számvitel kiselekttronikus számítógépes rendszerének kimunkálása, a rendszerbe állítás személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása;

- az érték nyilvántartás, a költségelszámolás clvén alapuló fejlett számviteli rendszer, a korszerű hatékonyság elemzési módszerek kialakítási lehetőségeinek vizsgálata, a megvalósítás feltételeinek fokozatos megteremtése;

- a közgazdasági képzés, szemlélet erősítése.

A Magyar Néphadsereg jelenlegi tervezési és gazdálkodási rendszerét - az általános követelmények alapján - célszerű folyamatosan módosítani, fejleszteni, amelyhez a jelenleg meglévő és alkalmazott módszerek biztos alapot nyújtanak. A fejlődés útját előzőekben körvonalaztam, mely alapvetően a normatív tervezés és gazdálkodás VI. ötéves tervben történő tervezett bevezetését, a funkcionális tervezés és gazdálkodási rendszer előfeltételeinek kimunkálását és bevezetését, az anyagi-technikai biztosítás teljes kimunkálását és életbeléptetését jelenti.

Az ésszerű takarékoság munkánk szerves része

Kapus Gyula ezredes

A Központi Bizottság 1974. évi határozata és az azt követően kiadott állami intézkedés óta eltelt közel két év alatt számottevő eredmények születtek seregstünknel az ésszerű takarékoság megvalósításában.

Tapasztalataink birtokában egyaránt jól érzékelhetőek ezirányú munkánk erős és gyenge oldalai.

Célkitűzéseink a parancsnoki és szakállomány, a párt- és politikai szervek közös erőfeszítése eredményeként, a csapatok harcalkézsége, kiképzése és gazdálkodása területén időarányosan megvalósultak.

A takarékoság mind szemléletileg, mind gyakorlatilag a munka szerves részévé vált. A takarékosági követelmények érvényesítése érdekében végzett munkák eredményessége jól igazolja törekvéseink helyességét, ezirányban végzett erőfeszítéseink továbbfolytatásának szükségességét. Ugyanakkor több területen a további tennivalókat is.

A takarékosági célkitűzések és követelmények teljesítésére széles körű, hosszabb időre megalapozott tevékenység bontakozott ki. Ennek eredményeként a takarékoság elvei a csapatok életében komplex módon érvényesülnek. Mindjobban előtérbe kerül a takarékoságnak az a gyakorlata, amikor az idővel, emberi energiával, pénzzel, anyaggal és technikával való gazdálkodás összefüggéseiben kerül vizsgálatra.

Tapasztalataink birtokában helyesnek bizonyult annak hangsúlyozása, hogy elsősorban az emberek szemléletében kell változást elérni.

Ennek megfelelően jelentős az a munka, amely a takarékoság tartalmának és módszereinek megértésére irányul. E téren a pártpolitikai és ifjúsági szervezetek felbecsülhetetlenül nagy részt vállaltak. A KISZ-szervezetek kezdeményezésére széleskörűen kibontakozott akcióval vált a csapatoknál a „Vedd észre, tedd szóvá” mozgalom.

Különösen sok történt annak érdekében, hogy a takarékosági feladatok a harcalkézségi és kiképzési követelmények csorbítása nélkül, az állomány munka- és életkörülményei további javítása mellett valósuljanak meg.

A széles körű és tudatos szervezőmunka eredményeként szinte egyáltalán nem fordult elő olyan torzulás, amikor a katonai követelmények rovására, vagy a katonák jogos járandóságai csorbításával kívántak volna megtakarításokat elérni.

A takarékoság bővebb értelmezést kapott azáltal, hogy a parancsnokok és a gazdálkodó szervek nem szűkítik azt az úgynevezett „spórolás”-ra, vagy az esetenkénti pazarlás megszüntetésére. Ehelyett mindinkább a hatékonyabb gazdálkodás, másszóval a kisebb ráfordítás – nagyobb eredmény a törekvések fő tartalma és célja. Ez a munkastilus mind szélesebb körűen érvényre jut: a tervezésben, a döntések előkészítésében, a döntésekben, a feladatokról való elszámoltatásban.

A központilag elrendelt keretcsökkentések maradéktalan végrehajtására való erőfeszítések mellett számottevőek a csapatok helyi tartalékok feltárására irányuló kezdeményései.

Mindezek eredményeként évente közel százmillió forint értékű anyagi és pénzeszközökben kimutatható megtakarítást tudunk elérni. Ez az összeg nem fejezi ki a takarékoság teljes körű eredményeit, mert egységes mérőszámrendszer hiányában a megtakarított anyagok, eszközök megítélés sok esetben pontatlan, másrészt, sok területen a takarékoság nem forint kihatásban, hanem minőségben, az élet- és munkakörülmények javulásában jelentkezik.

Több tízmillió nagyságrendűek azok a megtakarítások, amelyek átcsoportosítva, egy sor sürgető feladat (szakaszkörletek, beépített szekrények, hűtőkamrák létesítése) önerőből való végrehajtását tették lehetővé.

A takarékoság követelményeinek érvényesülését részletesebben a csapatéletet átfogó három olyan nagy területen célszerű vizsgálni: mint a harcckészültségi feladatok teljesítése, a kiképzés és a gazdálkodás.

A A HKSZ-i feladatok gép- és harcjármű nélkül történő begyakorlása jelentős kilométer és üzemóra megtakarítást eredményezett. A menetvonalak és besorolási helyek gép- és harcjárművek nélkül történő bejárása, a menetrendnek megfelelő felsorakozás gyakorlása megfelelőnek bizonyult a személyi állomány, különösen az első időszakos katonák eligazodásához, feladataik jobb megismeréséhez. A nagyszámú indokolatlan anyagmárházás elmaradása csökkentett az anyag- és csomagolóeszköz veszteségeket. A laktanya elhagyása, a gyülekezési hely, a kijelölt körletek elfoglalása csoportosan igénybe vett gépjárműveken biztosította a személyi állomány laktanyán kívüli HKSZ-i feladatai begyakorlását, ezzel együtt jelentős emberi energia és km megtakarítást eredményezett, a kitűzött cél maradéktalan elérése mellett.

Bevált a különböző vezetési, kiképzési és HKSZ-i feladatok begyakorlásának összehangolása is. Tapasztalataink szerint ezek a módszerek különösen azokban a helyőrségekben terjedtek el és jártak eredménnyel, ahol a parancsnokok ezen elveket – a követelményekből való engedmények nélkül –, komplex módon érvényesítették.

A seregtest csapatainál megnövekedett mozgósítási feladatok gazdaságos végrehajtását jól segíti a tartalékosok és a népgazdaságból biztosított technika differenciált – a mozgósítási készség fenntartásához, s a vezérszervek összekovácsolásához feltétlen szükséges állomány és eszközök – behívása.

A takarékosági feladatok végrehajtása a tiszti, tts.-i és sorállomány kiképzésének körültekintőbb tervezését, szervezését és vezetését követelte meg. E téren a törzsek és foglalkozásvezetők az eddigiekben megfelelő tapasztalatokat szereztek. Az első, de különösen a második időszak előkészítése és tervezése során a minőség továbbfejlesztése és ráfordítások csökkentése között általában javult az összhang.

A parancsnokok, tisztek felkészítésében a különböző foglalkozások összehangolása, a laktanyák törzs gyakorló pályáinak felhasználása, hatékonyabbá és gazdaságosabbá tette a törzsek összekovácslását.

A sorállomány kiképzésére fordítható időt jelentősen növelte a mozgási távolságok csökkentése. Több idő jut az érdemi képzésre. Eredményesnek bizonyultak az 1975 őszén végrehajtott kiképzéssel összefüggő módszertani foglalkozások. Hatásukra javult a kiképzési idő kihasználása. A kiképző bázisokra és onnan vissza irányuló mozgásoknál jobban előtérbe került a gk. szállításoknál gazdaságosabb vasúti szállítás. Mind jobban jellemzőbbé válik ugyanakkor a lánctalpas technika nagyobb vasúti szállítási költségkihatásának érvényesülése is.

Összességében az állapítható meg, hogy az e téren elérhető megtakarítások jelentősek, mivel a „lábon” való mozgás költsége 4,2–7,7-szerese a vasúti szállítás költségének. (1. számú melléklet.)

A gépkocsivezetési gyakorlatok tanpályán való fokozottabb végrehajtása; a gépjármű igénybevétel csökkentése; a kiképzési helyek laktanyákhoz való közelítése; a vezetési számok alsó norma távolságon való végrehajtása, a szállítási feladatok és vezetési gyakorlatok összehangolása jelentős kilométer megtakarítást eredményezett. Mindezek hatásaként az évi kilométer felhasználást mintegy 15%-kal sikerült csökkenteni.

Részleteiben az egyes gyakorlatokra fordított kilométer felhasználás az alábbiak szerint csökkent átlagosan:

Gyakorlat megnevezése	Km-felhasználás	
	a takarékosági intézkedések kiadása előtt	az intézkedések kiadása után
század:	1 060	920
zászlóalj:	6 080	5 320
ezred:	63 300	53 000
hadosztály:	137 500	118 000

Közvetlen anyagi megtakarítást eredményezett a lőszerfelhasználás csökkentése. (3. számú melléklet.) Az ésszerű takarékoság további lehetőségei a lövészetek hatékonyabb előkészítésében és ellenőrzésében jelölhetők meg. Gyakorlatiasan lökiképzési foglalkozásokkal, az oktató segédeszközök biztosítottá lehetőségek kihasználásával, az olcsóbb lőszer használataival tovább csökkenthető a löszámok ismétlése, ami szintén jelentős anyagi megtakarítást eredményezhet.

Csapatgazdálkodásban az 1976. év első felében az elmúlt év hasonló időszakához viszonyítva szerény, mérhető javulás tapasztalható.

Ercsi helyőrségben ez év áprilisában levezetett módszertani bemutató foglalkozás, majd az ennek nyomán kiadott intézkedés kedvező hatást gyakorolt az anyagi és pénzügyi lehetőségek egységes követelmények szerint történő, gaz-

daságosabb felhasználására, az emberi energiával való takarékosagra, az „olcsóság”-ból adódó pazarlás megszüntetésére.

A katonai élet és rend körülhatárolt szabályozása, a túlzott igényű és az elhanyagolt munkahelyek közötti ellentmondás felszámolása, az egyéni izlések szélsőségeinek határok közé szorítása, hosszabb távon is jelentős megtakarításokat eredményez. Ugyanakkor ezzel egyidejűleg segíti a rendelkezésre álló lehetőségek koncentrált felhasználásával az elhelyezési körülmények színvonalasabbá tételét is.

A km és üzemóra megtakarítások a HKSZ és kiképzési feladatok mellett jelentős mérvben a szállítások gazdaságosabb végrehajtásából származnak. Ezen a területen a pótkocsis szállítások alkalmazása, az igénybevételi idő csökkentése, a szállítások helyőrségszintű szervezése, a magasabbegységek terítő- és gyűjtőjellegű szállításainak meghonosodása, az anyagátvételezések koordinálása, a konténeres szállítás kezdeti alkalmazása jelentős megtakarításokat eredményezett.

A takarékos szállítások igényének korábbiaknál gyakorlatiasabb érvényesítését jól tükrözik azok a rendszabályok, amelyekkel a csapatok valóban jelentősen bővítették a pótkocsis szállítások arányát a korábbihoz képest. Amíg régebben azokat a csapatokat is gépiesen elmarasztalták, amelyek nem, vagy a szükségesnél kevesebb pótkocsival rendelkeztek, addig ma már a magasabbegységek hatáskörükben pótkocsikat biztosítottak arányosan alárendeltjeiknek, a követelmények teljesítése feltekelént.

Szinte kézenfekvőnek tűnik, hogy miért nem történt ez meg korábban. A válasz csak az lehet, hogy az ilyen és hasonló esetek takarékoság irányába való terelődéséhez volt elsősorban szükséges döntő szemléletbeli változást elérni.

A szállítások és az anyagellátás komplex módon való tervezése, szervezése is megtakarításokra ad lehetőséget. Jó példa erre az üzemanyagok helyőrségenként, s régi havi szállítással szemben, negyedévenként és vagontételben való kiszállítása, valamint a központi raktárakból havonta történő élelem vételezés kéthavonta történő végrehajtása (csak ez utóbbi rendszabály hadsereg szinten évente mintegy félmillió szállítási költség megtakarítást eredményez).

A felesleges, több éve elfekvő anyagi készletek fokozatos felszámolásával csökkenthetővé váltak az újabb raktárigények, kevesebb munkaerő ráfordítás szükséges a karbantartáshoz, anyagmozgatáshoz.

Az energiahordozókkal való takarékoság jól segítette az általunk elrendelt olyan rendszabályok, mint pl.:

- gyakorlatok előtt csak azoknál a gép- és harcjárműveknél cserélik le az olajat, amelyeknél kevesebb a km tartalék, mint a gyakorlaton várható mozgás. (Régebben sablonosan az 1000 km tartalékkal rendelkezőknél egyöntetű cserét hajtottak végre.);

- a gépjárművek üzemanyag tankjait minden feltöltésnél plombálják. A plombálási költség mintegy 10%-a csak a rendszabállyal megtakarított előbbiekben „túlfogyasztott” üzemanyag értékének;

- a laktanyákban minden villanykapcsolón megjelöltük a különböző világitási időtartamot szabályozó jelzéseket. A rendszabály érzhetően segíti a vilamos energiával való takarékoságot.

Az élelmezés szolgálatban előjáróink engedélyével elrendeltük a laktanyákban állandóan tárolandó kenyér 1 napra való csökkentését és áttértünk a

jobbminőségű fehérkenyér általános bevezetésére. Mindezek hatásaként a katonák jobbbízún fogyasztják a frissebb és magasabb minőségű kenyeret, ugyanakkor felére csökkent a kenyérhulladék.

Mint ismert a működési feltételek biztosítására rendelkezésre bocsátott költségvetési előirányzatok csak a rendeltetésüknek megfelelő területen használhatók fel, így megtakarításukkal közvetlenül nem számolhatunk (pl. élm. költség). Éppen ezért előtérbe került a pénzkeretek hatékonyabb felhasználásával a jobb minőség biztosítása, illetve a beszerezhető anyag mennyiségének a növelése. Mindezek a közvetlen pénzmegtakarítás helyett a jó minőségű, többmenüs étellemezési ellátásban és kultúraltabb étkeztetésben, a szükséglet szerinti fürdetés és fehérműcsere biztosításában, a személyi állomány elhelyezését, kiképzését és kiszolgálását biztosító objektumok korszerűsítésében értékelhetőek.

A takarékosági követelmények érvényesülését jelenti: a nagymértékű épületállomány tervszerűbb fenntartása; az új létesítmények jobb megóvása és célirányosabb működtetése; a kiegészítő gazdaságok hatékonyabb gazdálkodása is.

Ugyanide sorolható a honvédségi kezelésben levő hasznosítható földterületek szélesebb körű művelése is (a melléklet szerint).

A technikai eszközök kiszolgáló bázisainak gépesítése folytán javultak a karbantartás és kiszolgálás feltételei. Az új kenő- és karbantartó anyagok jobban segítik a működőképesség megőrzését, csökkentik a karbantartásra fordított időt. A laktanyai elektromos hálózatok és transzformátor-állomások korszerűsítésével nőtt a lehetőség a technikai eszközök karbantartásához szükséges gépek beállításának, a béke kiképzésben használt technikai eszközök fokozódó hálózati üzemeltetésének. A felsoroltak jól segítik a technikai eszközök megóvását és hadrafoghatóságuk biztosítását, s egyben a takarékoság fontos tényezőit is jelentik.

Az évente ismétlődő kötelező évvégi leltározás megszüntetése ellenére csökkenő tendenciát mutatnak a károk. Az általános katonai fegyelem, szabályzat-szerűen renden alapuló anyagi fegyelem további javításával újabb milliók tényleges megtakarítása lehetséges.

Az elismerést érdemlő, kezdeményezően végzett takarékosági munka eredményei mellett az *eddig tapasztalatok gondokat is jelentenek:*

– a parancsnoki és szakállomány egy részének ismeretei elmaradnak a csapatgazdálkodás által támasztott növekvő követelményektől. A hozzáértésbeli hiányosságok, az adott szolgálat érdekeinek „túlzott képviselése” a takarékosági szemlélet torzulásaihoz vezetnek.

A gazdálkodási tevékenység, a szolgálati ágak munkájának esetenkénti koordinálatlansága következtében előfordul, hogy az egyik szolgálati ág által elért megtakarítás, más területeken „ráfizetés”-hez vezet. (Pl. olcsóbb a beszerzési ár távolabbi beszerzőhelyen, ugyanakkor a szállítási költség többszöröse nő.);

– még nem sikerült általános magatartássá tenni a rendelkezésre bocsátott technika, anyagok, ingatlanállomány kíméletes használatát, az időben történő javítás és karbantartás végrehajtását. A károk csökkenő tendenciája mellett is évente több tízmilliót kitevőek a pénzben kimutathatóan veszendőbe menő értékeink. Emellett, különösen nagyütemű az épületállomálynak a karbantartás, javítás elmaradásából adódó értékcsökkenése;

- a csapatgazdálkodás körébe tartozó beszerző, szállító, tároló, javító munkában még sok az átfedés és az azonos kapacitások fenntartása egy-egy helyőrségben, illetve láktanyában;

- a békekiképzésben szükséges hatékony imitációs feladatok végrehajtásához még nincsenek kellően kialakítva a fény, láng és füst effektusokat biztosító, tömegesen és olcsón előállított eszközök. Még koránt sem kidolgozottak azok az eszközök, amelyek széleskörűbben lehetővé tennék a hadianyagok békekiképzés során való jobb kímélését;

- a takarékosági munka hatékonyabb irányítását nehezíti, hogy nincs kialakítva a mérés, nyilvántartás és adatfeldolgozás egységes - MN-t átfogó - rendszere.

Következtetések

Az ésszerű takarékoság biztosítására kiadott párt- és állami intézkedések végrehajtására széles körű, eredményes munka bontakozott ki a csapatoknál. A takarékoság elvei a gyakorlatban torzulásmentesen valósulnak meg.

A kialakított takarékosági követelmények reálisak. A célkitűzések a harc-készültségi, kiképzési és ellátási színvonal tervszerű javításával párhuzamosan teljesíthetőek.

A harc-készültségi és kiképzési feladatok végrehajtásához a jelenleg biztosított csökkentett keretek további lényeges szűkítésével nem célszerű számolni.

Még számos lehetőség van az ésszerű takarékoság követelményei érvényesítésére elsősorban: az adott feladatok végrehajtásához szükséges ráfordítások és az eredményesség arányának javításával, valamint a rendelkezésre álló technikai, anyagi eszközök kíméletesebb felhasználásával és üzemeltetésével.

Kimutatás a gk. és vasúti szállítási költségek viszonyításáról a túloldalon. (Földterület hasznosítására vonatkozó melléklet a folyóirat végén található.)

KIMUTATÁS
a gépkocsi és vasúti szállítás költségek viszonyításáról

Folyószám	Költségkhatás Ft-ban:						
	megnevezés	lábón való ktg.-e 1 km/Ft	egy vasúti kocsira rakható	vasúti kocsi tengely száma	szállítási ktg.-e 1 km/Ft	Költségkhatás	
						lábón	vasúton
1.	GAZ, UAZ	15	2	2	7,20	30	7,20
2.	CS-344	25	2	2	7,20	50	7,20
3.	PSZH	50	2	2	7,20	100	7,20
4.	FUG	50	2	2	7,20	100	7,20
5.	BRDM	50	2	2	7,20	100	7,20
6.	T-34	180	1	4	15,80	180	15,80
7.	T-54, 55	180	1	4	15,80	180	15,80
8.	T-34	180	1	6	23,20	180	23,20
9.	T-54, 55	180	1	6	23,20	180	23,20
10.	T-34	180	2	6	23,20	360	23,20
11.	T-54, 55	180	2	6	23,20	360	23,20

Megjegyzés: Kedvező szállítási útvonal és vasúti kocsi biztosítás mellett.

A hátszágvédelmi csapatok vegyivédelmi alegységei anyagi-technikai biztosításának szakmai vonatkozású elemzése

Zámbo B. Endre mk. alezredes

A hátszágvédelmi csapatok anyagi-technikai biztosítása, mint komplex feladat, a vegyivédelmi alegységek szakanyag ellátását, a szaktechnikai eszközök műszaki kiszolgálását és csapatjavítását is magában foglalja.

A vegyivédelmi alegységek szakmai anyagi-technikai biztosításának keretében valósul meg:

- a számvetések szerinti szakanyag szükségletek kielégítése;
- a fogyó-, karbantartó- és kislejtezett (veszendő ment) szakanyagok folyamatos, vagy időszakos utánpótlása;
- a szaktechnikai eszközök állandó hadrafoghatóságának és üzembiztonságának fenntartása.

A szakmai anyagi-technikai biztosítás maradéktalan végrehajtása elősegíti a vegyivédelmi alegységek alaprendeltetéséből adódó feladatainak megoldását.

A vegyivédelmi alegységek közvetlen, vagy közvetett anyagi-technikai biztosítása befolyással bír (esetleg döntően hat):

- az ország területét behálózó sugárfigyelő és jelzőrendszer működtetésére;
- a vezetést biztosító (és kiszolgáló) csapatok vegyivédelmi alegységeinek szaktevékenységére;
- a különböző területi (körzeti, tájegységi) vegyivédelmi szakfeladatok megoldására;
- a stabil és mozgó vegyilaboratóriumok, illetve vegyivédelmi műhelyek rendeltetésszerű alkalmazására.

A hátszágvédelmi csapatok vegyivédelmi alegységei szakmai anyagi-technikai biztosítása helyének, tartalmának, szerepének és kihatásának tömör összefoglalása után, a gyakorlati megvalósítás módszereit és az ehhez szorosan kapcsolódó lehetőségeink néhány rész kérdését elemezzük.

A rész kérdésekre történő figyelem ráirányítást szükségesnek tartjuk, hisz azok alapján lehet megfelelően érzékeltetni mindazon sajátosságokat, amelyek a vegyivédelmi alegységek szakmai anyagi-technikai biztosítására hatnak. Megítélésünk szerint a szakmai anyagi-technikai biztosítás gyakorlati megvalósítását az alábbi részletkérdések szemléltetik legjobban:

– a szakanyag ellátás szükségleti számvetéseinek lebontása vegyivédelmi alegységekre;

– a mozgókészletek (tartalékok) kialakításának súlyozása a várható szakfeladatok, a közvetlen vagy közvetett (folyamatos, vagy időszakos) utánpótlási lehetőségek, a szállítótér kapacitások (alegység, egység szintű) kihasználásának figyelembevételével;

– a hiányzó szaggépjárművek lebiztosíthatósága a népgazdaságból, a harcászati-technikai követelményeknek megfelelő, helyettesítő gépjárművekkel;

– a rendelkezésre álló raktárterek célirányos berendezése, a szakanyagok együtt tárolhatóságának optimális betartásával;

– a szaktechnikai eszközök (berendezések, műszerek, felszerelések) műszaki-technikai kiszolgálása és javítása, a meglévő vegyivédelmi műhelyek és javító bázis lehetőségeivel és kapacitásával;

– az elszámoltatási, az ellenőrzési folyamatosság fenntartása, tekintettel a magasabbegység, körzet vagy tájegységi vegyivédelmi anyagi-technikai szolgálat (részleg) működésének hiányára.

A felsorolt legfontosabb részletkérdések további elemzésével eljutunk azokhoz a sajátosságokhoz, amelyek a vegyivédelmi alegységek szakmai anyagi-technikai biztosítását jellemzik, rámutatva egyben azok gyakorlati végrehajtására.

A szakanyagellátás alapját képező szükségleti számvetések

A vegyivédelmi alegységek szakanyag ellátásának alapját azok a számvetések képezik, amelyek mind az állománytábla, mind a szakmai anyagi hadinorma táblázatok vonatkozó adatait pontosan és egyértelműen tartalmazzák. A szükségleti számvetések évenként (vagy elrendelt időszakonként) pontosításra kerülnek mind az alárendeltekkel, mind az előljáró szakanyag ellátásért felelős főnökséggel (szakszolgálattal). A pontosítások során, a legtöbb gondunk azoknál a csapattörzseknel jelentkezik, ahol az anyagnem felelős vegyivédelmi szakképzettsége hiányos. Ilyen esetekben a szükségleti számvetések elkészítése a parancsnokság vegyivédelmi szolgálatára hárul. Ez természetesen megnöveli a tervezési időszak időintervallumát, továbbá előidézi a nem kívánatos szakmai túlterhelést.

A szakanyag szükségleti számvetésének elkészítése részleteinek érzékeltetésére két példát hozunk fel.

A vegyi-, sugárfelderítő alegységek (rajok), ugyanazon szervezetben (pl. vsf. szakasz) részben VSFUG-val, részben VS-GAZ-69 típusú szaggépjárművel rendelkeznek állománytábla szerint. A két különböző típusú szaggépjárművel rendelkező vsf. raj szakanyag szükséglete azonban jelentős eltérést mutat, mind a vegyi-, sugárfelderítő műszerek, mind a csapatmentesítő eszközök, mind a kiegészítő szakfelszerelések típusában, illetve mennyiségeiben. Amennyiben szakmai hozzáértés hiányában készül a számvetés, nem lehet megalapozott, és elfogadható.

A területvédelmi egységek vegyivédelmi mentesítő alegységei részére a szaggépjárműveket a népgazdaságból biztosítjuk le. Az eddigi tapasztalatok alapján az FMG típusú szaggépjárművet helyettesítő locsoló, permietező, víz-

szállító és egyéb tartálykocsik, vagy berendezések kapacitása, alkalmazhatósága, üzemeltetése és műszaki kiszolgálása eltér a rendszeresített FMG-től. A meghatározott mentesítő anyag javadalmazások, a kiegészítő berendezések (fürdető és mentesítő) az egyedi javító egységkészletek számvetésének alapjai ugyanakkor az FMG-hez készültek.

Amennyiben a számvetést készítőik mindezt figyelmen kívül hagyják, úgy olyan készletek és kiegészítő berendezések is lebiztosításra kerülnek, amelyek alkalmazására nem kerülhet sor (pl. FMG fürdető felszerelés), de tárolása, karbantartása, szállítása többlet gondot jelent.

A megalapozottságot nélkülöző – az irreális számvetéseket tartalmazó – szükségletek tehát ismételten nem elfogadhatóak.

Az e területen jelentkező pontatlanságok valószínű abból erednek, hogy a szükségleti számvetést készítőik sem az állománytáblát (pedig ott a helyettesítő gépkocsi típusa mindig feltüntetésre kerül), sem a vonatkozó szakutasításokat nem kellő alaposással ismerik.

A két példa alapján érzékelhető, hogy a vegyivédelmi alegységek szakanyag ellátásával kapcsolatos számvetések elkészítése igen nagy hozzáértést igényel, továbbá azzal a sajátossággal is együtt jár, hogy a tervezési pontatlanságok csupán a parancsnokság szintjén történő egyeztetéseknél kerülnek felszínre. Egy adott tervezési időszakban a parancsnokság szintjén történő tervezési feladatok így annyira megnövekedhetnek, hogy a manuális munkamódszer már nem lehet kielégítő. A kedvező változást e vonatkozásban a gépi számvetések eredményezhetnék. Ennek bevezetésével mind a tervezés időtartamát, mind a pontatlanságok minimálisra csökkentését érhetnék el, valamint a központi adatbank részére áttétel mentesen juttathatnánk el az adatokat. (A gépesítés egyik előfeltétele természetesen az lehetne, ha a szakanyag ellátó tiszteket az újszerű muukafolyamatokra – huzavona nélkül – központilag és tervszerűen felkészítenék.)

A szakanyagok tartalékképzése és folyamatos vagy időszakos utánpótlása

A szakanyagok mozgó készleteinek kialakításánál és folyamatos utánpótlásánál – a meghatározott felhalmozási szintek mellett – szükséges figyelembe venni azokat az állandó jellegű (és csak a háterszágvédelemnél adódó) szakfeladatokat, valamint azokat az általános katonai (pl. harcbiztosítási, karhatalmi, harctevékenység) feladatokat, amelyek több vegyivédelmi szakanyag felhasználását igénylik.

A vegyivédelmi alegységek szakanyag tartalékainak kialakításában és az utánpótlás tervezésében két vonatkozásban is szembevetendő sajátossággal rendelkezünk.

Az egyik, hogy a magasabbegység szintű vegyivédelmi hadianyag tárolás csaknem teljesen hiányzik, illetőleg alig számottevő. Ebből adódóan a vegyivédelmi alegységek mozgó készletei a lehetséges optimális tartalék szakanyag mennyiséget tartalmazzák, s ennek szállítását is az alegységek oldják meg. A háborús időszakban várható csapások és azok következményei felszámolásának lehetőségeit figyelembe véve, megítélésünk azonban az, hogy az alegységnél levő szakanyag tartalékok nem elégségesek a szakfeladatok anyagi biztosításához. A

fogyó hadianyagok utánpótlásának jelenlegi rendszerével pedig nem hogy folyamatos, de még rendszeres-időszakos ellátást sem fogunk tudni biztosítani – a hátszág részére – a háborús időszak létrejötte után.

A másik, hogy a vegyivédelmi alegységek szakanyag ellátását rangsorolni kell. Ebben az országos szintű, a vezetést biztosító, a központi rendeltetésű és a különböző katonai tevékenységet elősegítő szakfeladatok megítélése szerint járunk el. Kiemelt helyen szerepeltetjük e tekintetben a katonai területi sugárfigyelő- és jelzőrendszert, valamint a vezetést biztosító csapatok vegyivédelmi alegységeit. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a többi vegyivédelmi alegység szakanyag szempontjából feltöltetlen mindaddig, amíg az elsőbbséget élvezők ellátása, tartalék képzése be nem fejeződött. A szakanyag ellátás rangsorolása azt jelenti a gyakorlatban, hogy a vegyivédelmi alegységek anyagi ellátottságában a százalékos arány a kiemelt (szervek, alegységek) javára tolódik el mindaddig, amíg a szükségleti igények teljes kielégítése be nem következik.

A két sajátosság alapján önkéntelenül is felvetődik, hogy e területen hogyan léphetnénk előre. Kedvező megoldást részünkre az jelentene, ha olyan körzeti, vagy tájegységi hadianyag ellátó bázisok jönnének létre (kerülnének megalakításra), amelyek 80–100 km-es körzetben a vegyivédelmi alegységek szakanyag feltöltését, cseréjét folyamatosan, vagy egy reálisnak elfogadható hadművelet-harcászati időintervallumban, biztosítanák.

Szágépjármű lebiztosítás

A számvetések készítésének részletezésénél – a második példánál – utalunk arra, hogy a mentesítő alegységek többségükben a népgazdaságból lebiztosított helyettesítő szágépjárművekkel (szágépkocsikkal) kerülnek egyszeri feltöltésre. Tekintettel arra, hogy a helyettesítő szágépjárművek típusa, műszaki állapota közigazgatási területenként, tájegységenként a legkülönbözőbb lehet, ezért a technikai biztosítás egységes megvalósítására mindez kedvezőtlenül hat.

A kedvezőtlen hatás több kérdésben jelentkezik. Egyik legnagyobb problémánkat az jelenti, hogy a terepmentesítésnél alkalmazott mentesítő anyagszóró feltét, csak „CSEPEL” típusú 3,5 t-ás tehergépkocsira szerelhető fel, ugyanakkor ez a tehergépkocsi típus már elvétve található a népgazdaságban.

A másik problémánk e területen, hogy a helyettesítő szágfelszerelések (gépi berendezések) vagy egyáltalán nem állnak rendelkezésünkre (pl. mozgó vegyilaboratóriumok, porelszívásos berendezések), vagy felépítésükben, kezelésükben, alkalmazhatóságukban annyira eltérők még egy gépcsoporton (pl. önkirűrtéses tartályok, permetezőgépek, motoros szivattyúk stb.) belül is, hogy azok üzembiztos működésének fenntartása előre nem látható nehézségekbe ütközik. Következésképpen a népgazdaságból lebiztosításra kerülő helyettesítő szágépjárművek berendezéseinek megalapozott műszaki-technikai kiszolgálására sem készülhetünk fel a javító alkatrész – egységkészletek kialakítása, a javítási eszközök rendszeresítése és a szervizfeladatok meghatározása vonatkozásában.

Az elmondottakból következik, hogy a hátszágvédelmi csapatok vegyivédelmi alegységei anyagi-technikai biztosításában a legtöbb gond és probléma a mentesítő alegységeknél jelentkezik. E részterület problémái ugyanakkor nagyon összetettek. A jelenlegi helyzetünk kedvezőbbé tételéhez részben az szük-

séges, hogy a lebiztosítást végzők alaposabb áttekintéssel vizsgálják meg a működési területükön számba vehető helyettesítő mentesítő eszközöket, részben az, hogy a tisztázatlan kérdések megoldására, végleges kialakítására, központi irányítású és rövidtávú kutatási tevékenységet folytassunk.

Szakanyagok tárolása, együtt tárolhatóság

A hátszágvédelmi csapatok vegyivédelmi alegységeinek szükséglet szerinti szakanyaga – néhány esettől eltekintve – a béke elhelyezési, illetve a tervezett működési körletükben kerül tartós tárolásra. Ez a decentralizált elhelyezés – az előzőekben már tárgyalt okok miatt – teljesen indokolt. A tartós tárolású anyagfélések (műszer, gumi és opanolos anyagok, akkumulátor, reagens, pirotechnikai anyag stb.), és azok mennyisége, jelentős befogadóképességű (kapacitású) tárolóteret igényel. A tárolótérek, amennyiben rendelkezésre is állnak, zömében nem felelnek meg rendeltetésüknek, különösen nem a vegyivédelmi szakanyagok tárolásának és együtt tárolásának.

A vegyivédelmi szakanyagok tárolásánál a közel állandó hőmérséklet (pl. gumi és opanol anyagoknál), a kedvező relatív páratartalom (műszereknél, gépeknél, automata és félautomata berendezéseknél) napfényártalom elleni védelem, az állandó természetes szellőzés (mentesítő anyagoknál), a kártevők (rágcsálók, molyok) elleni védelem, az együtt tárolhatóság, a tűzvédelem biztosítása szinte alig vagy egyáltalán nem tartható be.

A közvetlen tárolási gondokhoz még további sajátos problémák is járulnak. Ezek a raktárvezetők (raktárosok) szakképzetlenségében, az időszakos szakellenőrzések formális jellegében, a karbantartási és készletezési feladatok elnagyolásában, a raktári adminisztrációk vezetésének elmulasztásában jelentkeznek.

E sajátos problémák megszüntetését azzal igyekszünk elérni, hogy:

- a raktárvezetőket az évenkénti szakmai továbbképzésük keretében felkészítjük egy-egy vegyivédelmi kérdéskomplexum (pl. G-3 típusú akkumulátorok kezelésére) végrehajtására;

- gyakori segítő ellenőrzésekkel mutatunk rá, a szakanyag együtt tárolhatóság és a vegyivédelmi szakanyag készletek kialakításának legkedvezőbb voltára;

- a vegyivédelmi szakanyagok tárolásával, kezelésével, készletezésével és karbantartásával kapcsolatos legfontosabb feladatok megértéséhez, végrehajtásához segédletet adtunk ki.

A műszaki-technikai kiszolgálás

A vegyivédelmi alegységek szakanyagainak ellenőrzése és csapatjavítása részben a hátszágvédelmi csapatok saját hatáskörén belül, részben a parancsnokság központi irányítása alá tartozó intézet vegyivédelmi műhelyei útján kerül végrehajtásra. Ennek gyakorlati megvalósításában sajátosságaink vannak. Egyik az, hogy a viszonylag kevés és csökkentett állományú vegyivédelmi műhelyekkel, a jelentős (és területileg szétszór) csapat raktári szakanyagkészletek

átfogó 2. sz. vegyivédelmi műszaki szemlét másfél, vagy kétévencént tudjuk csak végrehajtani. A másik, hogy a béke kiképzést folytató vegyivédelmi alegységek (pl. vegyivédelmi zászlóalj, vegyivédelmi század) nem, vagy csak minimális műszaki-kiszolgáló részleggel, illetve javítórészleggel (műhellyel) rendelkeznek.

Háborús körülmények bekövetkezése után még további sajátosságok is jelentkeznek. Példaként utalunk arra, hogy a katonai területi sugárfigyelő és jelzőrendszer vegyivédelmi szakanyagainak, de különösen a vegyi-, sugárfelderítő műszereinek műszaki ellenőrzése, javítása és hitelesítése – hovatartozás szempontjából – még nem véglegesített. Ugyanez vonatkozik az ideiglenes átrakó körletek és más, központi rendeltetésű, magasabbegységek vegyivédelmi alegységeinek szakanyagaira is.

A vegyivédelmi szakanyagok várható további típus és mennyiségi növekedése, csak emelni fogja a műszaki-technikai kiszolgálás területén jelentkező sajátos problémáinkat. Figyelembe véve mindezekhez még azt is, hogy az átfogó műszaki szemlék tervezése, részbeni irányítása, valamint a tapasztalatok feldolgozása szinte kizárólag a parancsnokság vegyivédelmi osztályának szaktisztjeire hárul, továbbá a műszaki kiszolgálással kapcsolatos mindennemű igény és észrevétel közvetlenül ide fut be, így a szakmai leterheltség aránytalanul megnövekszik a létszámhoz viszonyítva. A leterheltség sokszor feszültségeket eredményez. E nem kedvező jelenség csak a türelmes együttműködés megteremtésével és a vegyivédelmi anyagi-technikai feladatok ellátását végző szervezetek további célirányos fejlesztésével szüntethető meg.

Gazdálkodás, elszámoltatás

A vegyivédelmi szakanyagokra vonatkozó gazdálkodás alapvetően normatívákhoz kötött és a beszerzésük is központilag történik. Néhány kiegészítő cikk (ami a kereskedelemből is beszerezhető) megvásárlását azonban lehetővé teszi az MN VVF 7. számú utasítása, az évenként biztosított 03-024/1-15. sz. készpénz hitelre. Ezen lehetőséggel a csapatok még nem kellő határfokkal élnek.

Az elszámoltatást több oldalról végezhetjük szakvonatkozásban. Részben az időszakos tervegeztetések, részben a bizottsági ellenőrzések alkalmával tételesen. A célellenőrzések folyamán pedig szűrőpróba szerűen. Az elszámoltatások mind a norma szerinti anyagfelhasználásra, mind a készpénz hitelre történő vásárlásra, javításra kiterjednek. Az anyag- és pénzgazdálkodás hatékonyságát kedvezően befolyásolná, ha a vegyivédelmi szakanyagokra év végi helyzetjelentést készítenének az alárendelt csapatok. Ezzel mind a gazdálkodás tervszerűbbé tételét, mind a segítségnyújtás súlyozását segíthetnék elő.

Tekintettel arra, hogy a szakanyag nyilvántartási, igénylési, kiutalási és felhasználási rendszerünk az elmúlt közel két évtized alatt nem változott, így az anyaggazdálkodási, az elszámoltatási mutatók terén sem jelentkezik változás. Ebből adódik, hogy a tételes elszámoltatások időigényesek és évenként csak néhány csapatnál (vegyivédelmi alegységnél) tudjuk végrehajtani.

Az éves anyaggazdálkodás és elszámoltatás átfogó, de ugyanakkor elemzettebb megvalósítását az segíthetné elő eredményesen, ha rendelkezniénk közbé-eső vegyivédelmi anyagi-technikai vezetési részleggel, amely egy adott terület ezirányú feladatait is ellátná és részünkre az értékelt adatokat, javaslatokat küldené meg.

A hátszágvédelmi csapatok vegyvédelmi alegységei anyagi-technikai biztosításával kapcsolatban elmondott néhány részletkérdés valóban csak felvillanásokban utal arra, hogy a jelentkező sajátosságokból adódó „hogyan” voltaképpen mit is takar. Az is bizonyos, hogy e terület szakfeladatai igen nehezen tervezhetők hadműveleti napokra, ami feltétlen szemléletben változást követel meg a vegyvédelmi anyagi-technikai biztosítás végrehajtásában. Mindez igényli még azt is, hogy a szakszolgálat irányító és végrehajtó szervezetei olyanok legyenek, amelyek az anyagi-technikai biztosítási feladatok ellátására maradéktalanul megfelelnek. A szakterületünkön ebben van előrelépés, de a célirányos fejlesztés még továbbra is szükséges, amelyhez mind a közvetlen katonai vezetés, mind a szakirányító főnökség támogatását és segítségét kérjük.

Jégkristályok képződésének megakadályozása a repülőgépek hajtóanyagaiban

Dr. Makra Ernő mk. őrnagy

Már korábban a dugattyús, de különösképpen a sugárhajtóműves repülőgépekkel téli időszakban szerzett üzemeltetési tapasztalatok azt mutatták, hogy a hajtóanyagban jégkristályok képződhetnek, aminek az oka a hajtóanyagban oldott állapotban levő víz.* A jégkristályok jelenléte nem kívánatos tényező az üzemeltetésnél, ezért keletkezésének, illetve előfordulásának megakadályozása elsődlegesen fontos feladatot jelent a repülőgépek hajtóanyaggal történő kiszolgálási folyamatában, s ezzel összhangban az üzemanyag-szolgálat számára.

1. A hajtóanyagban oldott állapotban levő víz eredete és a mennyiségét befolyásoló tényezők

A hajtóanyagban oldott állapotban levő víz eredete a hajtóanyagot alkotó vegyületek tulajdonságához kapcsolódik. Mennyiségét elsődlegesen a hajtóanyag *kémiai összetétele* határozza meg, nevezetesen az, hogy milyen szénhidrogének alkotják.

A legtöbb oldott vizet az aromás (gyűrűs szénláncú) szénhidrogének képesek magukban tartani. Majdnem ilyen mennyiséget a telítetlen szénhidrogének és legkevésbé a nyílt szénláncú ún. alifás szénhidrogének (1. sz. táblázat). Az oldott víz mennyisége tehát nagymértékben függ attól, hogy az adott hajtóanyag milyen szénhidrogének keverékéből áll.

Az oldott vízmennyiséget befolyásoló legfontosabb külső tényező viszont a *bőmérséklet*. Növekvő hőmérséklettel az oldott víz mennyisége növekszik, csökkenő hőmérséklettel pedig csökken. A hőmérséklet-változás hatását az 1. táblázatban feltüntetett anyagokra az 1. ábra mutatja.

A víztartalom-változás nagysága a hőmérséklet függvényében a legnagyobb azoknál az anyagoknál, amelyek szerkezetüknél (összetételükénél) fogva eredetileg is nagyobb mennyiségű oldott vizet tartalmaznak (pl. benzol; B-100/130 repülőbenzin).

* Az ún. oldott állapotban levő víz az a kémiailag kötött vízmennyiség, ami hajtóanyag összetételétől függően el nem távolítható módon, csakély mértékben, de mindig jelen van. Ettől meg kell különböztetni azt a vízmennyiséget, ami emulzióban fordulhat elő és ülepítéssel eltávolítható.

Az oldott víz mennyisége egyes szénhidrogénekben
és hajtóanyagokban, 20 °C-on

Szénhidrogén, illetve hajtóanyag megnevezése	Oldott víz mennyisége a hajtóanyagokban	
	súlyszázalék	kg/tonna
Benzol (aromás szénhidrogén)	0,0530	0,53
Izo-oktán (alifás szénhidrogén)	0,0055	0,055
TSZ-1 re. petróleum	0,0080	0,08
B-70 re. benzín	0,0200	0,2
B-100/130 re. benzín	0,0240	0,24

A hajtóanyagban oldott víz koncentrációját befolyásolja még a *levegő relatív nedvességtartalma* is. Ez azt jelenti, hogy egy adott hőmérsékleten nagyobb levegő relatív nedvességtartalomnál az adott hajtóanyag adott idő alatt több vizet képes felvenni. A vízfelvétel függését a levegő relatív nedvességtartalmától TSZ-1 repülőpetróleum esetén a 2. ábra mutatja.

A leírtakból következik, hogy a hajtóanyagban oldott állapotban jelenlevő víz mennyisége nem állandó, és ez egy meghatározott összetételű hajtóanyagnál is változik, mégpedig a levegő relatív nedvességtartalma, illetőleg a hőmérséklet változása miatt. Ennek az oldott állapotú víztartalomnak a változása annál gyorsabb és nagyobb mértékű, minél nagyobb a levegő relatív nedvességtartalmombeli, illetve hőmérsékletbeli változása, de függ a hajtóanyag viszkozitásától és a hajtóanyag levegővel érintkező felületének nagyságától is.

A víztartalom-változás nagyobb, illetve gyorsabb, amikor kisebb a viszkozitása a hajtóanyagoknak, illetve nagyobb felületen érintkezik a levegővel.

A hajtóanyagban oldott állapotban jelenlevő víz mindaddig nem jelent semminemű problémát az üzemeltetésre, amíg az folyékony állapotban van jelen.

Nemkívánatos hatása akkor jelentkezik, amikor a hőmérséklet 0 °C alá süllyed és az oldott víztartalom egy részének jégkristályok alakjában történő kiválása megtörténik.

**2. A jégkristályképződés folyamata és megakadályozása
a repülőhajtóanyagokban**

A már leírtak szerint jégkristályok képződésének elsődleges oka a hajtóanyagban, oldott (kizárva a nem oldott formájú víz jelenlétét) állapotban levő víz. Ennek oldhatósága a hőmérséklet csökkentésével csökken, ezért egy része kiválik a hajtóanyagból és kiülepedve vagy kiülepedés közben mikrokristályos jég alakjában jelenhet meg.

Ez a vízkiválás, majd jégkristályok alakjában történő megjelenés végbemehet magában a tárolótelep tartályaiban, ami különösebb problémát nem okoz. Végbemehet a töltőgépkocsiban, ami már veszélyesebb, és végül végbemehet a repülőgép tartályaiba feltöltött hajtóanyagnál, ami kimondottan veszélyes.

Így például egy olyan repülőgép hajtóanyag-tartályában amelynek 9000 liter az úrtartalma, s amikor felszállás után a tartályban levő hajtóanyag hőmérséklete 15 °C-ról 0 °C-ra csökken, 0,4 liter víz válik ki. Ez 0 °C alatt már jégkristályok formájában jelenik meg, és veszélyeztetheti a repülés biztonságát is.

A repülőgéphajtóanyagokban a víz kiválásának, illetve a jégkristályok képződésének a megakadályozására már régebb időtől fogva különböző módszereket dolgoztak ki és alkalmaztak. Leghatásosabbnak ezideig az a módszer (eljárás) bizonyult, ami a hajtóanyag adalékkal történő ellátásán alapszik.

Erre a célra a leghatásosabbnak az etilén-glikol monoetil-éterét találták, amit a Magyar Néphadseregben is alkalmazunk „I-folyadék” vagy „Etilcelloszolvens” néven.

Az I-folyadék hatása azon alapszik, hogy igen nagy a higroszkóposága (hajlama a vízfelvételre) és a hajtóanyagban levő vizet magába véve oldott formában leköti. Ezáltal csökken a hajtóanyagban az oldott víz mennyisége, ami a gyakorlatban azt eredményezi, hogy a hajtóanyagban alacsonyabb hőmérsékleten indul meg a jégkristályok képződése. (2. táblázat.)

Szűrési kísérletek eredményei alapján ugyancsak bizonyítást nyert az I-folyadék alkalmazásának szükségessége és előnye. A hajtóanyagokban oldott formában jelenlevő és kiváló víz, s a belőle képződő jégkristályok a legnagyobb veszélyt ugyanis a szűrőeltömődés útján jelentik, aminek szélsőséges esetben hajtóműleállás is lehet a következménye. Az I-folyadékkal adalékolt hajtóanyagoknál még nagyobb mennyiségű oldott víz esetén sem nőtt meg annyira a szűrő ellenállása, mint az adalékot nem tartalmazóknál (3. ábra).

Másként megfogalmazva, a 3. ábra szerint a 0,3% I-folyadékkal adagolt hajtóanyagok még nagyobb jelenlevő víztartalom esetén sem okoznak a szokásos alacsony üzemelési hőmérséklet tartományában szűrőeltömődést vagy nagymérvű szűrőellenállás növekedést.

Az I-folyadék nem csak meggátolja a jégkristályok keletkezését, hanem azt megszünteti akkor is, ha az már kialakult és az I-folyadék ilyen hajtóanyagba került.

Töltőgépkocsikban a TSZ-1 repülőhajtóanyagnál a jégkristályképződés általában -4 -12 °C között indul meg, amennyiben I-folyadékot nem tartalmaz. Az ilyen hajtóanyagba az előírt 0,2% I-folyadékot beadagolva 10 perces keverés után 30-40 perc múlva a jégkristályok teljes beoldódása végbemegy.

2. táblázat

*A jégkristály képződés kezdeti hőmérséklete
I-folyadékkal adalékolt TSZ-1-ben*

I-folyadék koncentrációja a TSZ-1-ben (súly %)	A jégkristályképződés kezdeti hőmérséklete (°C)
0	-30
0,05	-40
0,1	-55
0,3	-60

Az I-folyadékkal lefolytatott széles körű kísérletek azt mutatták, hogy maximálisan 0,3% mennyiségű I-folyadék bekeverése elegendő a legnagyobb hőmérséklet ingadozás esetére is a hajtóanyagoknál. Az ilyen mennyiségű I-folyadék a repülőgép üzemeltetésére, illetve magára a hajtóanyagra semminemű káros hatással nincs, a hajtóanyaghoz hasonlóan elégése tökéletesen végbemegy. A Magyar Néphadseregben a téli időszakban ugyancsak ennek megfelelően történik a TSZ-1 repülőpetróleumba az I-folyadék bekeverése: 0-tól -25°C -ig terjedő hőmérséklet esetén 0,2 súlyszázalék, -25°C alatti levegő hőmérséklet alatt 0,3 súlyszázalék. Azon gépeknél, amelyek tartályában 0,2% I-folyadék van és a hőmérséklet -25°C alá süllyed, a hajtóanyagot le kell engedni és 0,3% súlyszázalékot tartalmazó hajtóanyaggal kell ismételtelen feltölteni.

3. Az I-folyadék tárolása, minőségellenőrzése és felhasználása

Az I-folyadék kémiai szerkezete miatt igen hajlamos a víz megkötésére. A már leírtak szerint is, ezért lehet a hajtóanyagokban adalékként felhasználni. Tároláskor viszont ez éppen hátrányos tulajdonsága, mert a levegő nedvességtartalmából is képes megkötni a vizet, ami rontja a minőségét. Ugyanis mennél nagyobb az I-folyadék víztartalma, annál kisebb hatásokkal használható fel az eredeti rendeltetési célnak megfelelően. A víztartalom növekedésével csökken a dermedéspontja is. (4. ábra.)

Tárolása a minőségmegóvás érdekében, éppen ezért kétszeresen lezárható 250 literes, eredetileg is erre a célra készült vashordókban történik. A bordóknál igen gondosan kell ügyelni a hermetikusan zárt állapotra. Az I-folyadékot tartalmazó hordókat vagy legalábbis fedett raktárhelyiségben kell tárolni, ahol nincsenek kitéve közvetlen a hőmérséklet változás hatásának.

Az I-folyadék minőségellenőrzését az Űza/20 „Utasítás az üzemanyag minőségének ellenőrzésére” kell végrehajtani.

Bekeverése előtt mindenkor keverési próbát kell végrehajtani a felhasználásra kerülő TSZ-1 repülőhajtóanyaggal. Ennek célja eldönteni, hogy a felhasználásra kerülő anyagok (TSZ-1; I-folyadék) egymással korlátlanul elegyednek-e.

A jelenlegi érvényben levő keverési utasítás szerint, az I-folyadékkal adalékoló hajtóanyagot a bekeveréstől számított három hónapon belül fel kell használni.

Erre azért kell nagy figyelmet fordítani, mert az I-folyadék korlátlanul elegyedik vízzel, s így az olyan tároló tartályokban, amelyek nem hermetikusan zártak, hanem „lélegeznek” a víz utánpótlás fetétele állandósul. Az I-folyadék olyan mennyiségű vízzel telítődik (4. ábra), ami már nem biztosítja a -60°C alatti dermedési pontot, s így eredeti rendeltetésre alkalmatlanná válik.

Ezért célszerű, ha a repülőtéri tartályok közül csak a közvetlenül repülés kiszolgálásra előkészített tartályban történik I-folyadék bekeverés.

A téli igénybevételre történő felkészülés a technika kiszolgálásánál mindig fokozott gondosságot igényelt az üzemanyag-szolgálat személyi állományától. A leírtak ugyancsak azt célozzák, hogy erről nem szabad megfeledkezni a repülő-üzemanyag-szolgálat azon beosztottjainak sem, akik a repülőgépek hajtóanyaggal való téli időszakban történő kiszolgálásában tevékenyen részt vesznek.

(Az 1-4. sz. ábrák a folyóirat végén találhatók.)

HADTÁP VEZETÉS, RENDSZERSZERVEZÉS, ADATFELDOLGOZÁS

Adatbank-rendszer alkalmazásának főbb szempontjai készletgazdálkodási feladatok számítógépes megoldásánál

Szekeres Veronika kpa.

Az Anyagi Technikai Biztosítás számítógépes feladatai szervezésének egyik alapkoncepciója az adatbank-rendszer alkalmazása volt. A cikk ezt a témát elsősorban programtechnikai szempontból vizsgálja, kitérve a leendő felhasználók eddig tapasztalt igényeire, problémáira és az alkalmazás korlátozó tényezőire is.

A félreértések elkerülése végett célszerűnek látszik az adatbank-rendszer egy definíciójának a rögzítése – majd a további megfontolásoknak e mércéhez való viszonyítása. Az adatbázis, az adatbank ugyanis igen divatos fogalomná vált. Látszólag ma már adatbázis nélkül senki sem végez feldolgozásokat. A valóság viszont az, hogy tetszőleges adathordozójú és szervezésű adatállományokat kineveznek adatbázisnak, a kialakításukhoz, karbantartásukhoz és lekérdezésükhöz megírt felhasználói programokat pedig kezelőrendszernek. Teszik ezt akkor is, ha ezek általánosítása nem megoldott.

Nem becsülendők le az operációs rendszer és a programozási nyelvek által nyújtott alapszolgáltatások, ezek ügyes és ésszerű felhasználása. Sokszor ez is teljesen kielégítő megoldást jelent. De kár volna divatból minden adatfeldolgozási rendszert adatbank-rendszerünknek nevezni, mert ez súlyos félreértésekhez vezethet.

Az adatbázis kezelőrendszerek kritériumainak összeállításával nemzetközi bizottság (CODASYL) is foglalkozott. A számítógépgyártó cégek ezt ugyan maradéktalanul nem veszik alapul, értékelési, rendszerezési szempontból viszont igen jól alkalmazható.

Az adatbank-rendszer fogalma, alkalmazásának hardware¹ és szervezési feltételei

A fogalmak tisztázásához vegyünk alapul a KSH gondozásában megjelent anyagokat. Ezek szerint *adatbázison* az adatok olyan szervezett gyűjteményét értjük, amelyet eltérő adatstruktúra igényel használnak és ennek érdekében az adatok:

¹ A gép mint automata összes elektronikus áramkörével és műszaki berendezésével, adottságával.

- az információ-rendszerben meglevő természetes adatkapcsolatoknak megfelelő struktúra szerint vannak tárolva;
- kezelésük egységes, adatfüggetlen kezelőrendszerrel történik;
- egyidejűleg több felhasználó részére állnak rendelkezésre.

Az adatbázist, a kezelést végző software-t² és a működtetéséhez szükséges rendszert együttesen *adatbank-rendszernek* nevezzük.

Az adatbank-rendszerek egyik legkézenfekvőbb rendszerezési pontja az, hogy további *feldolgozásra orientált-e* az adott rendszer, vagy csupán informatív igényeket elégít ki, tehát *tájékoztatásra orientált*.

E két funkció különbözősége megnyilvánul a kezelőrendszerek lekérdező nyelvében is. A feldolgozásra orientált rendszerek lekérdező nyelve általában egy vagy több programozási nyelvhez illeszkedik (host language); az illető programozási nyelvet *befogadó nyelvnek* is nevezzük.

A tájékoztatásra orientált rendszerek általában *saját nyelvvel* rendelkeznek (self-contained típusúak), ezt a felhasználó könnyen elsajátíthatja.

A saját nyelvű rendszerek gépidő igénye általában igen magas, a lekérdezett információ további feldolgozását nem tudják elvégezni. Ezért, ha az adatbázisból feldolgozásokat is eszközölni kell, célszerű befogadó nyelvű rendszert választani, mivel informatív jellegű feladatok ellátása is megoldható segítséggel, bár ez általában programozási munkát is jelent.

Az adatbank-rendszerek másik lényeges rendszerezési szempontja az általuk *kezelt adatstruktúrák* milyensége. Ez, továbbá az információ-rendszerben meglevő természetes adatkapcsolatok meghatározzák, hogy alkalmazható-e egy adatbank kezelőrendszer vagy sem. Bár bizonyos kompromisszumok elképzelhetők, de vannak lényeges és meghatározó különbségek, amelyek kizárják egy kezelőrendszer alkalmazását valamely témakörben.

Az adatstruktúra általában nem azonos a szoros értelemben vett tárolási struktúrával: annál többet jelent. Magában foglalja egy tárolt rekord³ részei közti összefüggést, továbbá több (esetleg különböző adatállományhoz tartozó) tárolt rekord közötti összefüggést, valamint a kapcsolatokban jelentkező újabb adatokat. Az adatbank kezelőrendszere az adatstruktúrák kezelése érdekében a logikai kapcsolatokat is tárolja, többnyire a fizikai tárolás adatainak felhasználásával.

Az adatbank-rendszerek ennek megoldására különböző módon vannak felkészülve. Röviden az alábbi adatstruktúra típusokat sorolhatjuk fel:

1. *Lineáris rekordok*: egymással logikai mellérendeltségi viszonyban álló adatmezők alkotják; az adatok a rekord azonosító fogalomhoz vannak rendezve;

2. *Nem lineáris rekordok*:

- a) hierarchikus fastruktúrák,
- b) ciklikus és hálóstruktúrák.

Az említett kapcsolatok a rekord mezői (vagy szegmensei) között állnak fenn, az adatok szintén a rekord azonosító fogalmához vannak rendezve.

² A gépet üzemeltető, irányító programrendszer.

³ Valamilyen szempontból összetartozó adatok egy meghatározott mennyisége (pl. dolgozók személyi adatai).

3. Rekordok közötti logikai kapcsolatok:

a) egy adatállomány rekordjai között fennálló kapcsolat (lineáris, hierarchikus, hálós szerkezetek);

b) több (egy-egy struktúrán belül azonosak) adatállomány rekordjai közti logikai kapcsolatok (lineáris, hierarchikus, hálós szerkezetek).

Ezek a szerkezetek két vagy több objektum, illetve tényező viszonylatában (a), továbbá két vagy több azonosító fogalomhoz tartozó objektumok, illetve tényezők viszonylatában (b), fellépő adatok tárolására alkalmasak.

Vegyük számba röviden az adatbank-rendszer alkalmazásának néhány előnyét:

- áttekinthetőség (természetes adatkapcsolatok szerinti tárolás, szemben a speciális feldolgozások igényei szerinti elrendezéssel);
- redundancia mentesség, a célszerűség határán belül (aktualizálás ennek megfelelően, általában csak egy helyen);
- programok és adatállományok szétválasztása (változtatások általában nem hatnak egymásra);
- programírási munkamegtakarítás (a kezelőrendszer szolgáltatásai, adatfeldolgozási rutinmunkák elvégzése);
- adatok, adatkomplexumok gyors lekérdezése, a feldolgozási idő nagyságrendi csökkenése (tárolt adatkapcsolatok, illetve másodlagos rendezési szempontok alapján való lekérdezés, szemben a szekvenciális feldolgozások rendezéseivel);
- több felhasználó egyidejű hozzáférése az adatbázishoz.

A továbbiakban az adatbank-rendszerű és a *bagyományos* feldolgozásokról ejtünk szót. Természetesen az utóbbiakhoz sorolandók azok a feldolgozások is, amelyek a nagyobb ESZR-gépek DOS vagy OS operációs⁴ rendszerei által támogatott alapvető adatkezelési eljárások programbeli felhasználásával valósulnak meg, akkor is, ha mágneslemezen tárolt adatállományok közvetlen hozzáférése feldolgozása is történik a rendszerben.

Az ATB Eszköz- és Anyaggazdálkodás (EAG) számítógépes feladatainak információ szerkezete

A felmérések, a felhasználói igények számbavétele és a meglévő feldolgozások alapján összeállításra került a számítógépes feladatok köre és a megoldáshoz szükséges információk halmaza. Az igényelt nyilvántartási, szükséglet-számítási, beszerzési és ellátási feladatokhoz szükséges információk struktúrájáról, a *természetes adatkapcsolatokról a következőket* állapíthatjuk meg:

1. Az információk igen széles köre egy-egy azonosító fogalomhoz kapcsolódik, annak jellemző és viszonylag állandó adataként jelentkezik, tehát *törzsadatoknak* fogható fel.

⁴ Operációs rendszer alatt egy olyan programrendszert értünk, amely elvégzi a felhasználói programok teljesen automatizált juttatását multiprogramozási üzemmódban. ESZR operációs rendszerek az ES/DOS és ES/OS.

Az egy azonosító fogalomhoz tartozó adatok többnyire mellérendelt viszonyban állnak, szegmensek kialakítása csak rendszerezési szempontból indokolt. Tehát ezek az információk lineáris rekordokba tömöríthetők.

Az ide sorolható információk az alábbi azonosító fogalmak köré csoportosíthatók:

a) *eszközök és anyagok, komplexumok (vagy „készletek”)*.

A törzsadatok mellett a feldolgozások által igényelt csoportosító jeleket is össze kell gyűjteni;

b) *alakulatok*.

A „hadrendi-kód”-ban foglalt törzsadatokon túlmenően az anyagi-technikai vonatkozású ismérveket is fel kell venni;

c) *raktárak*.

Törzsadatai közé elsősorban ellátási funkciókkal kapcsolatos ismérvek kerülnek;

d) *beszerzési források*.

A törzsadatok között csoportosító jelek is szerepelnek. Pl. import, hazai, ágazati jel;

e) *költségvetési erőforrások*.

Külön célszerű tárolni a törzs- és tervadatokat;

f) *költség elszámolási rend*.

A költségvetésnél részletesebb, azzal összhangba hozható;

g) *tervezési típusfeladatok*.

Igénybevételt és anyagszükségletet determináló kiképzési, hadműveleti feladatok;

h) *javítási típusfeladatok*.

Időhöz és igénybevételhez kötött kötelező javítások (gyári normák alapján előírt, a felhasználásokból meghatározott normákból következően);

i) *üzemeltetési módok típusai*.

A különböző üzemeltetési anyagnormával rendelkező igénybevétel féleségek;

j) *anyagszükségleti vonzattal rendelkező állománytábla adatok*.

2. A további információk viszont szinte kivétel nélkül a felsorolt tényezők, vagy tényező csoportok kapcsolataiban jelennek meg, és nagy részük *állandóan változó* adatként jelentkezik, vagy statisztikai adatfeldolgozás révén *aktualizálható*. A kapcsolatok általában lineárisak, de előfordulnak fa- és hálóstruktúrák is, és általában több adatállomány rekordjai között állnak fenn a kapcsolatok.

Az ismertett *adatstruktúra típusok* közül a 3.a) és a 3.b) eset áll fenn.

Néhány példa ezen információk köréből:

a) *eszköz- és anyagkészletek*.

1.a) és b), illetve 1.a) és c) kapcsolatában jelentkeznek, az információ és feldolgozási igény kitérínny;

b) *megrendelések és teljesítések adatai.*

1.d) és 1.a) viszonylatában jelentkeznek, az információ és feldolgozási igény kétirányú;

c) *hitelhelyzet.*

1.e) és 1.d) viszonylatában, elszámoláskor 1.f) rekordjaiban van értelmezve;

d) *anyagszükségleti és igénybevételi tervezési normák.*

1.g) és 1.a) viszonylatában;

e) *fizikai elhasználódás normái.*

1.a) és 1.h) között jelentkeznek;

f) *javítási anyagnormák.*

1.a) és 1.h) közti kapcsolat és 1.a) viszonylatában helyezhetők el;

g) *üzemeltetési anyagnormák*

1.a) és 1.i) közti kapcsolat és 1.a) viszonylatában helyezhetők el;

h) *teljességi jegyzékek.*

1.a) elemei közti kapcsolatban; komplexumok; „készletek” definiálása;

i) *eszközök egyedi állapota.*

1.a) és 1.b) kapcsolatban jelentkező, 2.a) további bontásként tárolható;

j) *ellátási relációk.*

1.b) és 1.c) elemei közötti kapcsolatok.

A vázolt információ struktúrákból természetesen anyagcsoportonként és vezetési szintenként csak egy-egy részstruktúra jelentkezik, ami a konkrét gépre-szervezés során újabb elemekkel is bővílhet.

Bemutatása csupán az információ struktúra jellegét akarja reprezentálni.

Lehetséges, hogy valakiben felmerül az egymással kapcsolatban álló rekordoknak egy „óriás” rekordban való tömörítésének az ötlete. Ez azonban a több tízezres nagyságrend miatt teljesen reménytelen.

A fentiekből megállapítható, hogy az EAG témakörében olyan adatbank-rendszert kell alkalmaznunk, amelynek kezelőrendszere a *különböző adatállományok rekordjai közötti kapcsolatok* kezelését el tudja végezni. A témakör feldolgozására orientált jellege nem szorul bizonyításra, tehát az sem, hogy *bejogadó nyelvű rendszerre* van szükségünk.

Az ESZR-gépeken alkalmazható adatbázis kezelőrendszerek

Az EAG témakörében alkalmazni kívánt adatbázis kezelőrendszer nyelv és adatstruktúra szempontjából jelentkező igényeit kielégítik az IBM, illetve a Robotron által publikált és részben forgalmazott adatbázis kezelőrendszerek, amelyeket készletgazdálkodási programcsomagokhoz dolgoztak ki.

Az IBM-gépeken alkalmazott rendszerek adaptálásánál kisebb kompatibilitási problémákra lehet számítani, bár a baráti hadseregeknél is hajtottak végre adaptálást (DBOMP).

A Robotron pillanatnyilag csak a DOS vezérlésű BASTEI kezelőrendszert tudja szállítani. A BASTEI néhány olyan korlátozó tényezővel rendelkezik, ami nem szól az alkalmazása mellett, nevezetesen:

- összesen két törzsfile-t és két kapcsolati file-t (az egyik speciális) tud kezelni;
- befogadó nyelve ASSEMBLER (a felhasználói programokat is ASSEMBLER-ben kellene írni);
- az OS-ben futtatható DBS/R-rel nem kompatibilis.

Ugyancsak a Robotron által publikált, de előreláthatólag csak 1979-ben szállítható DBS/R adatbank kezelőrendszer viszont igen előnyös tulajdonságokkal fog rendelkezni. Néhány fontosabb jellemző:

- a kezelt file-ok száma elvileg korlátlan;
- a file-ok rekordjai között bonyolult hálóstruktúra is létesíthető;
- a kapcsolatok tárolása külön file-okban történik, a kapcsolati rekordokban felhasználói adatok tárolhatók, ezekhez a rekordokhoz is kijelölhető tetszőleges azonosító fogalom, így ezek is közvetlenül lekérdezhetők, valamint másodfokú láncrekordok kiinduló pontjaivá válhatnak;
- kiegészítő indextáblázatok képzésével másodlagos rendezési szempontok kezelése is megoldható;
- befogadó nyelv: PL/1, ASSEMBLER;
- csatlakozási pontokon PL/1 és ASSEMBLER rutinok kapcsolhatók;
- adatfeldolgozási rutinmunkák elvégzése;
- távadatfeldolgozási lehetőség.

Egyetlen problémának az 1979-es szállítási határidő látszik. A következőkben említendő technikai, szemléletmódbeli és szervezési gondok azonban megoldandók az alkalmazásbavétel előtt, kérdés, hogy ez mennyire sikerül 1979-ig.

A teljesség kedvéért az ESZR-gépek vonatkozásában meg kell említenünk, hogy egy informatív igényeket kielégítő adatbázis létrehozását, kezelését szolgáló kezelőrendszert (AIDOS) a Robotron már kidolgozott, és folyamatban van az OS változat kidolgozása is. A rendszer bonyolult teaurusz-rendszer kezelése révén tud információkat visszakeresni.

Az alkalmazási problémái, az eddigi gépreszervezések tapasztalatai

Az ATB számítógépes feladataival kapcsolatos elképzelések a felmérések beindításakor kétségtelenül nagyon általánosak voltak, ami abban a stádiumban elvileg természetesnek mondható. Ugyanakkor számolni lehetett azzal, hogy az igények és az erőforrások konkrétabb megismerése után a feladatok koncepció szerinti maradéktalan továbbvitele akadályokba ütközik és olyan kérdések megoldását kívánja, ami a kidolgozói szint lehetőségeit meghaladja. Az újabb igény megfogalmazásánál gyakran koncepció módosításra is szükség van, bár ezt célszerű a realizálódással járó szükségszerű pontosításnak tekinteni.

A gépreszervezést, a kidolgozói munka rutinszerű végzését a felmérések időszakában nem célszerű beütemezni. A globális elvárások és a rendelkezésre álló erőforrások összehangolása ismeret- és időigényes folyamat, a közben ismertté váló tények erősen befolyásolják a feladatok kivitelezését.

A számítógépes feladatok számbavétele és koncepció szerinti kivitelezésének vizsgálata során egyrészt komoly *erőforrás problémák* jelentkeztek, másrészt a konkrét felhasználói igények és *az eddigi számítástechnikai alkalmazások* színvonal, valamint a koncepcióban *előírt színvonal közti különbség* okoz komoly gondot. Az előbbieket már jórészt közismertek, az utóbbiakról még kevés szó esett.

Még egyszer szeretnénk hangsúlyozni, hogy a cikk programtechnikai orientáltsággal készült, és elsősorban az adatbank-rendszer alkalmazásával kapcsolatos kérdéskomplexumot érinti.

Az elemzés során az erőforrások számbavételénél kiderült, hogy az ATB EAG területén számítógépre kívánczó feladatok messze meghaladják egy R-40-es gép lehetőségeit. Az ESZR-gépekkel jelenleg beszerezhető *báttér tára*k kapacitása arra sem elegendő, hogy egy-egy ágazat készletgazdálkodását adatbankszerűen oldják meg. A 29 Mbyte-os mágneslemezek időszakában sem lehet ágazati méretet meghaladó rendszert egy számítógépen adatbankszerűen üzemeltetni. Tehát távlatilag is több, az R-40-nél hasonló nagyságrendű számítógépre van szükség.

További probléma az adatrögzítés kérdése. Bár a feldolgozások gyakoriságához a felhasználók elég passzívan viszonyulnak, az adatbankszerű tárolásnyújtotta előnyök viszont elvesztik jelentőségüket, ha az adatok folyamatos aktualizálása és hozzáférése nem biztosítható és nem válik a „mindennapi” munka részévé. Egy-egy ágazat készletgazdálkodásának adatbankszerű megoldása akkor látszik célszerűnek, ha ehhez decentralizált adatrögzítés és megfelelő adatátviteli hálózat is kapcsolódik.

Az előbbi igen komoly anyagi áldozatot igényel fejlesztési vonatkozásban, az utóbbi viszont az anyagi áldozatokon túlmenően technikai és software problémákat takar, amelyek egyelőre megnyugtató módon még nincsenek rendezve az ESZR-gépek vonatkozásában.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az időszakonként jelentkező nagy tömegű adatfeldolgozási munka szempontjából is létfontosságú lehet az adatbankszerű tárolás, mert a feldolgozási idő nagyságrendben csökkenhet, és ezen múlhat a feldolgozás eredményének aktualitása, a határidőre történő elkészíthetőség. Az ilyen jellegű feldolgozásokhoz azonban egyelőre a háttérkapacitás nem biztosítható.

Megoldandó kérdés ezek után csak az maradt, hogy az *R-40-re, mint központi gépre*, lehetőleg központi felhasználású, és a lehetőségekkel összhangban álló feladatok kerüljenek. Jelenleg elsődlegességet a megrendelés és hitelhelyzet nyilvántartás kapott, tekintettel központi jellegére, megfelelő szabályozottságára, az elég gyakori feldolgozásokra és a folyamatos információ igényre.

A továbbiakban is gondot kell fordítani a központi gépre kerülő témák megítélésére, a kialakuló számítástechnikai hálózat szempontjából is. E kérdések áttekintésében a leendő kidolgozók szaktanácsaikkal segítséget nyújthatnak, de a kezdeményezés és a reális igénymegfogalmazás, a felhasználó részéről kell hogy jelentkezzenek.

Ezek után szólunk kell az adatbank-rendszer alkalmazásának másik lényeges feltételéről, az *azonosító rendszerek* kérdéséről. Az ezzel kapcsolatos állásfoglalás és kialakult gyakorlat az eddigi feldolgozások jellegéből adódik, a köz-

vetlen hozzáférésű adattárak jelentősége és követelményei ismeretlenek a felhasználók körében, de hiányoznak a szervezői gyakorlatból is.

Igen sok kódrendszert dolgoztak ki a számítástechnikai alkalmazások érdekében, ezekhez a felhasználók ragaszkodnak is. A lyukkártyás feldolgozásokhoz tömör, osztályozó és informatív jellegű kódokat alakítottak ki, melyek nagy része átkerült az ESZG-re is, a mágnesszalagos feldolgozásokhoz. Az ESZG-ken folyó feldolgozásokra egyrészt az alacsony gyakoriság (általában éves) volt jellemző, az egyes feldolgozásoknál előforduló múltbeli adattárak igen kis felületen kapcsolódtak a beérkező feldolgozandó adatokhoz. Így az azonosítás kérdése meglehetősen szűk körben jelentkezett.

Mivel a *kódrendszerek kialakítása* elsősorban nemcsak azonosítási, hanem egyéb *funkcionális célokra* is történt, emiatt a kódrendszereket időnként át kellett alakítani. Az ESZG-s feladatok említett jellegéből adódóan a felmerülő azonosítási problémákat a manuális rendszer a további ismérvek (pl. megnevezés) alapján háritani tudta, újabb adatszolgáltatással. Tekintettel az adattárak szervezetségének alacsony fokára (szekvenciális lineáris rekordok), ez nem jelentett bonyolult adatszolgáltatást és „újraszervezést”.

Közvetlen hozzáférésű adattárak használata és adatbank-rendszer szervezése esetén tisztában kell lennünk az azonosítórendszer kitüntetett szerepével és be kell tartanunk a vele kapcsolatos előírásokat.

Ez elsősorban az ATB EAG információ szerkezetének bemutatásánál az 1. pontban felsorolt azonosító fogalmakra vonatkozik, a 2. pontbeli információk már erre az azonosító rendszerre épülnek, amennyiben két vagy több ilyen azonosító együtteshez kapcsolódnak.

A kérdés megnyugtató módon pillanatnyilag csak igen kis területen van rendezve, elsősorban pénzügyi vonatkozásokban rendelkezünk megfelelő MN szintű azonosító kódokkal.

Ugyanakkor az 1.g) és 1.h) pontokba sorolt azonosító fogalmak számbavétele, felkutatása még nem történt meg. Ennek széles körű felmérése igen alapos rendszerező munkát igényelne. Egy-egy nagyobb anyagkörre történő kidolgozása is nagy jelentőségű volna, az erre alapozott normakialakítás, karbantartás és anyagszükséglet-tervezés területén lényeges minőségi különbséget jelentene.

Az azonosító rendszer kritériumainak sajnos az NTK sem tesz eleget. A NEAK⁵ számokra történő folyamatos áttérés teljesen felrúgja az azonosító rendszer kezelés minimális követelményeit (vö.: Az adatbank-rendszer fogalma, alkalmazásának hardware és szervezési feltételei).

A szervezési problémák között említjük még meg a közvetlen hozzáférésű adattárak használata mellett körülményesebb és összetettebb adatszolgáltatási igényeket, a fokozottabb adatszolgáltatási fegyelmet. Általános vélemény az, hogy az adatbankszerű tárolás, feldolgozás bevezetése egyik napról a másikra, elektronikus számítógépi alkalmazások előzménye nélkül nem történhet, túl nagy megpróbáltatást jelent a felhasználóknak. Bizonyos mértékű átmenetet jelenthet a hagyományos, de lemezre orientált feldolgozás, bár a közvetlen hozzáférésű feldolgozások is érzékenyek az azonosító rendszer követelményeire, azonban ez programozási úton részben háritható.

⁵ NTK: Néphadseregi Termék Kód.
NEAK: Nemzetközi Anyag Kód.

Az elsődleges feladatok gépreszervezése során a tárolási struktúrát közelíteni kell az adatbank-rendszerben alkalmazandókhöz. A kapcsolatok fizikai tárolására nem szabad vállalkozni, de a másodlagos rendezési szempontok érvényesítése érdekében logikai szintű invertált file-ok létrehozását kell eszközölni.

A gépre került anyagok NTK számait azonosító rendszernek kell tekintennünk és ennek megfelelően kezelünk. A felelősség az adatszolgáltató rendszert terheli, az NTK egységes, gépi karbantartása ebben csak gondot okoz majd a felhasználónak. Ez kényszermegoldás és sérti az anyagkód MN szintű egységességénck elvét, biztonságosnak sem mondható. Ha azonban ezzel sem próbálkozunk, már csak hagyományos feldolgozás, szekvenciális adatszervezés marad. Sajnos, távlatilag is, mert a szemléletmód-változás nagyon hosszú folyamat. Ez pedig egyértelműen hozza azokat a problémákat, korlátokat, amelyekre világszerte csak az adatbank-rendszer szervezése tud megoldást nyújtani.

Korszerűsítsük a hadtápvezetést

(Fordítás)

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XXV. kongresszusa – mint ismeretes – nagy figyelmet fordított a gazdaságirányítás további korszerűsítésének kérdésére. A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának beszámoló jelentéséből kiderült, hogy az utóbbi években már értünk el gyakorlati eredményeket ezen a fontos területen. Részleteiben kidolgozásra került egy sor iparág irányításának általános sémája.

A tudomány és technika fejlődésének viharos üteme, az újabb technikai eszközök bekapcsolása a gazdasági potenciálba – új erőfeszítéseket követel a gazdaságirányítás területén, hogy maximálisan növelhessük annak hatásfokát és új minőségi szinteket érhessünk el a termelésben.

Teljesen érthető, hogy az automatizált vezetési rendszer széleskörű bevezetése a népgazdaságban új potencióális lehetőségeket teremt a csapatok vezetése automatizálási problémájának sikeres megoldásához. Ebben az irányban már sokat tettünk és teszünk a katonai körzetekben és a flottáknál. Ebben a cikkben mi csupán egy részét tekintjük át ennek a kérdésnek – a hadtápvezetés korszerűsítésének szükségességét.

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy a korszerű harc és hadművelet sikere az eddigiéknél nagyobb mértékben függ a katonai tudományos és technikai potenciál ésszerű kihasználásától. Mint ismeretes, főleg a Nagy Honvédő Háború befejező szakaszában, amikor a Szovjet Hadsereg jól fel volt szerelve fegyververzettel és technikával, azok ésszerű és hatékony felhasználása a győzelem elérése érdekében nagy jelentőséggel bírt. Az erők és eszközök jobb felhasználása érdekében hozott elhatározás az elmúlt háborúban főképpen a parancsnok személyes képzettségétől, tapasztalatától és nem ritkán gyakorlati megérzésétől függött.

Napjainkban a jelentősen nagyobb harci lehetőségekkel rendelkező korszerű fegyverfajták megjelenésével kapcsolatosan egyik tagozatba tartozó parancsnok sincs olyan helyzetben, hogy megbízható megalapozott elhatározást hozzon és hatékonyan felhasználja a harci technika megnövekedett potenciális lehetőségét az ellenség szétzúzása érdekében, ha csak a saját tapasztalatát, vagy megérzését veszi figyelembe. Az információk mennyisége és az elhatározás meghozatalára a parancsnok rendelkezésére bocsátott idő feltétlen megköveteli a vezetés korszerű automatizációs eszközeinek és módszereinek alkalmazását.

Ily módon, ma már nem merül fel a kérdés arról, hogy kell, vagy nem kell az automatizáció bevezetése. Arról van szó, hogy minnél kitaróbban és gyorsabban korszerősítsük azt.

A korszerű hadtáp sajátosságát tekintve – technikai hadtáp. Elmúlt az az idő, amikor a hadtáp alapját a készletek és képletesen kifejezve a fizikai, emberi energia, valamint az alegységek – készletek feldolgozására, tárolására és harcmezőre történő eljuttatására, javítására és a kommunikációs hálózat, valamint a technika kiszolgálására szolgáló – kis mennyiségű technikai eszközök alkották.

Más a helyzet most. A hadtáp munkájának méretei néhány szolgálatnál jelentősen megnöttek. Tízszeresére, százszorosára nőtt az anyagi eszközök nömenklatúrája. Ezek a gyökeres változások is képezik a hadtápvezetés automatizációja további korszerűsítésének objektív szükségességét.

A csapatok anyagi biztosításával kapcsolatos munka mennyiségének növekedése kiváltotta a raktárak átépítésének szükségességét, és a készletek feldolgozására, tárolására és szállítására szolgáló új technikai eszközökkel való ellátását, a szállítások méretei és az új harceszközök kommunikációs hálózatra gyakorolt hatása pedig megköveteli a vasúti, közúti, gépkocsi szállító, légi-szállító, csővezetékes és más hadtáp csapatok új szervezetének létrehozását és teljes gépesítését. Másképpen szólva, a harcoló csapatok teljes gépesítése és motorizációja idézi elő a hadtáp új technikai alapokon való átépítésének szükségességét, mivel a hadtápnak minden lehetőséggel rendelkeznie kell, hogy a korszerű harc folyamán rövid határidő alatt és bonyolult viszonyok között megoldja nagy és fontos feladatait.

Mindez meg is határozza a korszerű hadtáp minőségileg új helyzetét. Teljesen érthető, hogy erőinek és eszközeinek hatékony felhasználása elképzelhetetlen a vezetés korszerű, automatizált rendszerének további tökéletesítése nélkül.

Az utóbbi időben a vezetés automatizációja konkrét feladatainak végrehajtása során különféle módjait kerestük a megoldásnak. Több ok miatt nem voltunk képesek mindent egyidejűleg megvalósítani, mindenekelőtt a rendszer felépítése és az egyes feladatok logikai és matematikai nézetei és modelljei egybehangolásának clégtelensége, a szükséges technikai bázis kezdeti hiánya, a szakkáderek képzésének bonyolultsága, a káderek, a vezetés hagyományosról automatizált vezetési eszközök és módszerek alkalmazására való átállításának pszichológiai nehézségei miatt.

Az adott időszakban mindezeket a nehézségeket alapvetően leküzdöttük. Most még egy kissé vissza is kell fogni a kutatás és az egyes javaslatok bevezetésének ütemét azzal, hogy ne engedjük meg a megalapozatlan előrefutást a meglevő tudományos-technikai eredmények felhasználása és az automatizáció új technikai eszközei perspektív létrehozása reális lehetőségeinek figyelembevételével nélkül.

Szretném megjegyezni mindennek előtt, hogy a hadtápvezetés automatizációjának kérdésével a Lenin-renddel kitüntetett Hadtáp és Szállítási Katonai Akadémia foglalkozik különösen sikeresen.

Miután az akadémia professzor-tanári állománya mélyrehatóan tanulmányozta az e téren elért tudományos-technikai vívmányokat, az akadémián annak idején kidolgozták a hadtápvezetés automatizált rendszerének modelljét és megkezdték annak létrehozását a hadtáp minden tagozatánál és szolgálatánál. A

professzor-tanári testület teljesen új lehetőségeket kapott a hallgatók kiképzésére, és nemcsak a vezetés kérdéseit illetően.

A modern eszközökkel és eljárásokkal történő automatizált vezetés gyakorlati alkalmazása a professzor-tanári állománytól megkövetelte az egész kiképzési rendszer és annak módszertanának átdolgozását. Szükségszerű volt például másként megoldani a hallgatók anyagelsajátításának ellenőrzését, ugyancsak új módon, konkrétan úgy, ahogy az a dinamikus harchelyzetben előfordulhat, kell levezetni a gyakorlati foglalkozásokat, gyakorlatokat, begyakorlásokat – már nem a hagyományos feladatok és közlések szerint, melyek eddig csak szóvegesen készültek, hanem a helyzet és azon információk alapján, melyek a híradó eszközökön érkeznek be, az elektronikus számítógépen kerülnek feldolgozásra és a különböző jelzőműszereken jelennek meg.

Most minden hallgatónak többet kell tudnia és felelősségteljesebben kell megoldania a részére meghatározott feladatokat, mivel azok időben történő és helyes megoldásától függ a foglalkozások egész menete és a többi kiképzendő tevékenysége. Mindez lehetővé teszi a kiképzés gyakorlati és minőségi színvonalának lényeges javítását. A feladat ma abban áll, hogy az akadémián felhalmozott tapasztalatot elterjesszük a hadtáp többi katonai tanintézeténél.

Az elmúlt években a csapatoknál úgyszintén sokat tettek az automatizált vezetés eszközeinek és eljárásainak további fejlesztéséért. Az esetek többségében ezeket az eszközöket aktívan alkalmazták a gyakorlatokon. Ugyancsak ezt segíti elő a speciálisan kidolgozott feladatok, jelentés minták és különböző mintakörmányok.

De sajnos még nem mindenütt alkalmazzák a számító-technikát teljes mértékben. Alkalmazásakor egyfajta aggodalom, óvatosság nyilvánul meg. Általában ez azokkal a hadtáptisztekkel kapcsolatos, akik nem ismerik eléggé az automatizáció kérdéseit és lebecsülik ennek a folyamatnak fontosságát és szükségszerűségét. Ezen hiányosság kiküszöbölése céljából most megkezdődött a tisztek vezetésgépesítési kiképzése tanfolyamokon és kiképzési összevonásokon. A törzseknel és szolgálatoknál olyan szerveket hoztak létre, amelyek közvetlenül biztosítják az automatizált vezetés meghonosítását és megszervezését. A feladat abban áll, hogy a megfelelő rangidős parancsnokok szigorúan ellenőrizzék ezt a munkát, és főleg, hogy biztosítsák az automatizálás és híradás rendelkezésére álló technikai eszközök maximális felhasználását.

A leningrádi, ogyesszai, kiev, közép-ázsiai katonai körzetekben lefolytatott hadtápgyakorlatok, illetve a hadtáp szolgálatai szakgyakorlatainak tapasztalatai meggyőzően bizonyítják a hadtápvezetés feladatai megoldásának realitását és nagyobb lehetőségeit új technikai alapon, a korszerű követelmények figyelembevételével.

Jelenleg szolgálatainknál nagy vonzódás észlelhető a számító technikához. Különösen észrevehetően felélénkült ez a munka a hadtáptörzsek, egészségügyi szolgálat, katonai közlekedési szolgálat, ruházati, gépkocsi szállító és üzemanyag szolgálatok érdekében, mivel azok nagy mennyiségű munkát végeznek és annak során magasfokú operativitást kell tanúsítaniuk.

Az elmúlt években elvégzett munkák nem azt jelentik, hogy nálunk nincsenek új problémák. Minél tovább haladunk fejlődésünkben, annál több keletkezhetsz belőlük. Az elért eredményeken való megállapodás pedig lemaradást jelent. Ezért a feladat abban áll, hogy minél konkrétan megállapítsuk közelebbi céljainkat és azok elérésének útjait.

Mondjuk, egy a közelebbi feladataink közül – olyan vezetési pontok létrehozása, melyek lehetőségeik alapján megfelelnek a hadtáp munkája korszerű viszonyok közötti méretetnek és jellegének. Teljesen nyilvánvaló, hogy a megoldás során nem szabad abból kiindulni, hogy a hadtáp munkája mennyiségének növekedésével és jellegének bonyolultabbá válásával arányosan növelni kell a vezetés szerveit és azok állományát. Ez a kérdés megoldásának tisztán mechanikus folyamata lenne, mivel az elmúlt háború hadtápmunkájának méreteit és jellegét a jelenlegivel összevetve, ez a vezető szervek állományának többszörösére növelését követelné meg.

Éppen ellenkezőleg, arra kell törekedni, hogy a vezető szervek állományukat tekintve minél kisebbek legyenek, operativitásuk és munkaképességük viszont minél nagyobb. Ezt azonban csak az automatizáció modern eszközeinek meghonosításával, az életképes és mozgékony vezetési pontok felhasználásával, az információs folyamatokban az adatok feldolgozásánál, az elhatározás meghozatalánál és a végrehajtókhöz való eljuttatásánál, valamint a végrehajtás megszervezésénél és ellenőrzésénél új eljárások és eszközök bevezetésével lehet elérni.

Míndez megköveteli a további kutatásokat, és mindenek előtt a csapatok és hadtápegységek különböző gyakorlatainak e célból történő széles körű és aktív felhasználását, valamint a katonai tanintézetek, intézetek, htp. törzsek és szolgálatok széleskörűbb bevonását a feladatok megoldásába. Például, nagyon fontos helyesen megoldani a hadtáp törzsek és szolgálatok információ-gyűjtő és feldolgozó pontjai létrehozásának kérdését. Néha az elszigetelt vezetési rendszer saját „egyedi” információ gyűjtő és feldolgozó pontjai létrehozásáért folytatott hajszában a közös ügy kerül háttérbe.

A tapasztalat azt mutatja, hogy az információs pontok sokaságának létrehozása nincs alátámasztva sem operatív, sem technikai, sem pedig gazdasági szempontból. Éppen ellenkezőleg, egységes központosított automatizált vezetési rendszer esetén, és mindenek előtt az egységes információ gyűjtő, továbbító és feldolgozó, valamint híradó pontok hadtáptörzseknél történő létrehozásával nagyobb sikert lehet elérni. De a szolgálatoknál szükséges rendelkezni szervezési technikával és olyan automatizált munkahelyekkel, melyek el vannak látva híradó eszközökkel a törzsektől és az alárendelt egységektől érkező, a helyzetre vonatkozó pontosított adatok vételére, ezen adatok feldolgozására, annak alapján az elhatározás meghozatalára és az intézkedések kiadására.

Emellett figyelembe kell venni, hogy minden feladat végrehajtása hatékonyságának biztosításában a fő szerepet a híradás modern technikai eszközei játsszák. Nevezetesen ezek megléte az automatizált vezetési rendszerekben meghatározza azok struktúráját és felépítését az ellátó törzseknél és szolgálatoknál. Ezért felhasználásukban itt is éppúgy kell törekedni szigorú centralizációjukra, mint a megfelelő decentralizációra. Mai viszonyaink között nem kevésbé fontos jelentőséggel bír a vezetés rejtettségeinek biztosítása, valamint a híradó feladatok megoldásának dublirózása különféle eszközökkel és módszerekkel. Míndez ismét bizonyítja a vezetés modernizálásának elkerülhetlenségét, a probléma komplex, szisztematikus megközelítése alapján az összes hadtáptörzs és szolgálat részéről.

Nagyon fontos, hogy a hadtápvezetés távlati korszerűsítése egységes alapon történjék. A lényeg abban van, hogy a vezetés automatizálásának folyamatai

centralizáltan a hadtáptörzsek és szolgálatok munkájának alapvető irányai szerint menjenek végbe. Nevezetesen: a hadtáp felépítés megszervezése, áttelepülése, anyagi, technikai és szállítási biztosítás, utanszállítás, egészségügyi, repülő-tér-műszaki és az összefegyvernemi biztosítás többi fajtája, valamint a védelem, az őrzés, oltalmazás és az irányítás szerint. De ezen kívül a hadtápvezetés decentralizáltan is végrehajtásra kerül az ágazati elv alapján, azaz közvetlenül a szolgálatok által kerül végrehajtásra, mely különösen megnyilvánul a megfelelő készletek alárendelt intézeteknél és csapatoknál történő felhalmozásának és tárolásának, a csapatok ezekkel való ellátásának, a fegyverzet, a technika és személyi állomány kiszolgálásának és harcász állapotban tartásának konkrét irányításában.

Mindaz, amiről az előzőekben szó volt, végső soron csak a vezetés eszközei, feltételek a korszerűbb módszerek alkalmazására. Ami fontosabb ennél – az a parancsnok, főnök képessége a szilárd és folyamatos vezetés biztosítására és a többi szakemberek magasszínvonalú ismeretei. A számító technika és az automatizált vezetési rendszerek csupán azok „segítői” az elhatározás meghozatalában és felhasználásában. Ezért a parancsnokok és főnökök; minden hadtáptiszt – akinek az a hivatása, hogy értelmesen és helyesen végrehajtsák a korszerű harc és hadművelet viszonyai között kötelességüket – kiképzésének kérdése napjainkban nagy jelentőséggel bír.

Alapvető követelmény, mely a mai időkben a legélesebben felvetődik – az az elhatározás kidolgozásának folyamatában az operativitás növelése, ezen elhatározás minőségének javítása, hogy megfelelően a helyzetnek és megbízhatóan megvalósítható legyen az ellenségnek az események menetére gyakorolt hatása figyelembevételével is (az adott esetben – a hadtáp munkájának viszonyaira a harctevékenységek folyamán). Teljesen érthető, hogy ilyen helyzetben nem lehet csupán az automatizált vezetési rendszerre támaszkodni. Azok csak segítenek a tiszteknek növelni az operativitást az elhatározás előkészítésénél és a végrehajtáshoz – híradó eszközök felhasználásával – történő eljuttatásánál. De a kérdés gyakorlati, szervező oldala a vezetéssel kapcsolatban álló parancsnokok, főnökök és más hadtáptisztek vállain nyugszik. Saját kötelességük ismerete, a rájuk bízott területért érzett felelősség – ezek kerülnek itt előtérbe. Ezért találó emlékeztetni pártunk központi bizottsága főtitkárának L. I. Brezsnyev elvtársnak az SZKP XXV. kongresszusa beszámoló jelentésében elhangzott szavaira, ahol érintve a gazdaságirányítás kérdéseit, a következőket mondta: „A szervezeti kérdések lényege minden további nélkül abban áll, hogy mindenki, aki a szükséges jogkörrel rendelkezik, annak keretein belül teljes felelősséggel foglalkozik saját ügyével. Ez az elemi, mindennapi szabály, ugyanakkor a vezetés tudomány és gyakorlata alapjának alapját is képezi”.

Ezért olyan fontos, hogy a csapatokkal lefolytatásra kerülő összes gyakorlaton, a katonai tanintézetekben a hadtáptisztek a korszerű harc és hadművelet természetének állandó tanulmányozása alapján gyorsan tanuljanak, felhasználva a vezetés technika lehetőségeit az elhatározás meghozatalánál és az életben való megvalósításánál, valamint elemzően és hatékonyan felhasználva a hadtápbiztosítás eszközeit.

A csapatokkal, a flotta erőivel és a hadtápegységekkel végrehajtásra kerülő gyakorlatokon ebből a célból a legkülönbözőbb módszereket alkalmazzák. A katonai körzetek már most sikeresen alkalmazzák a hadtáp különböző tagoza-

taiban a mobil automatizációs eszközöket. A Kárpáton túli katonai körzet elmúlt gyakorlatán a hadtáptörzseknél sok értelmes kezdeményezés nyilvánult meg a hadtápbiztosítás tervezésének folyamatában a különböző technikai eszközök bevezetése érdekében. Ez a tapasztalat igazolta, hogy a hadtápegységek és intézetek parancsnokai olyan viszonyok között, amikor a törzsek és a hadtáp szolgálatai a fő figyelmet a szervező tevékenységre fordítják, képesek gyorsan elhatározásra jutni.

A gyakorlatok bebizonyították, hogy az elhatározás gyorsaságára és minőségére nagy hatást gyakorol a parancsnok, főnök azon képessége, mely alapján az, a konkrét helyzetben meglátja a lényegét, amitől az egész ügy sikere függ. Például, a gyakorlat egyik szakaszában nagyon fontos volt meghatározni a hadtápegység feladatát a közelebbi és távolabbi perspektívára, mivel a harctevékenységek általános lefolyása szerint szükségessé válhatott a csapatok fő erő kifejtését más irányra átállítani. A kialakult helyzetben ez azt jelentette, hogy az ellátásukhoz szükséges készleteket előre létre kell hozni a másik irányban is, következésképpen a szállítási feladatokat is megfelelően át kellett irányítani. Természetesen, a helyzet értékeléséből kiindulva szükséges volt az egység feladatának tisztázása után időben meghatározni a megfelelő szolgálatok feladatát is.

És még egy körülmény. Az események alakulása ezen a gyakorlaton bebizonyította, hogy a harctevékenységek kezdetéig meg nem oldottak, teljes mértékben megoldhatók a harc folyamán. Már rövid idő után szükségessé vált jelentős pontosításokat végrehajtani a hadtápbiztosítás tervezésében, operatív módon pontosítani a helyzetet, összegyűjteni az összes adatokat az ellátás helyzetéről és a szállítás viszonyairól. Ennek végrehajtására kevés idő állt rendelkezésre.

Eppen itt voltak hatékonyan felhasználva az információ gyűjtésére és feldolgozására a vezetés technikai eszközei. De az elhatározás meghozatalának helyessége és időszerűsége ismét a parancsnok, főnök azon képességétől függött, hogy gyorsan eligazodtak a helyzetben, pontosították a feladatokat és időben eljuttatták azokat a hadtáp alegységekhez. Ebből a célból széleskörűen felhasználták a típusokmányokat, rövid intézkedéseket és a megfelelő parancsnokok személyes kiutazását a helyszínre, a végrehajtandó feladatok megszervezése céljából.

Míndez lehetővé teszi még egyszer aláhúzni, hogy korszerű viszonyok között az automatizált vezetés technikai eszközeinek állapotától függetlenül minden tiszt harcászati és szakmai kérdéseket illető egyéni képzettségének szerepe nemcsak, hogy nem csökken, hanem fordítva, növekszik.

Ilyen a hadtápvezetés automatizációs eszközök segítségével végrehajtott további korszerűsítésének néhány útja.

A szárazföldi csapatok hadműveleti hadtápjá korszerű hadműveletekben

(Fordítás)

Rövid történeti rész

A háborúk történetében, valamint a hadművészet történetében következetesen nyomon követhető az a törvényszerűség, melynek értelmében a reguláris hadseregek minden tevékenységét, az anyagi biztosítástól való függőség jellemezte. Az állam részéről az eszköz szerepét betöltő hadsereg, nem képes rendeltetésének megfelelni, nem tudja feladatait ellátni anélkül, hogy békeidőben, de különösen háború idején ne lenne ellátva minden szükségessel.

A hadseregek szükségleteinek kielégítése függ:

- a termelőerők fejlettségi fokától;
- a termelési viszonyok jellegétől;
- az állam politikájától;
- a társadalmi- és gazdasági tényezőktől;
- a hadigazdaság fejlettségi színvonalától.

Mindezt pedig a hadtörténelem tényei és az elmúlt korok nagy háborúinak tapasztalatai meggyőzően bizonyítják.

A XX. század elején viselt háborúk során kétségtelenné vált, hogy nemcsak a háborúk egészének menete és kimenetele függ az adott hadszíntéren küzdő fegyveres erők hadtápbiztosításának pontosan működő rendszerétől, hanem ez a függőség fennáll mindenegyes hadművelet vonatkozásában is. Az események objektív fejlődése annak szükségességét idézte elő, hogy a hadműveleti szintű parancsnoksági tagozatnak is rendelkeznie kell hadtáp erőkkkel és hadtáp eszközökkel.

Például az első világháborúban Oroszország szárazföldi csapatainak állományában, a frontkötelékek és hadseregszintű sergестек szervezeti megalakítását, csaknem azon nyomban olyan intézkedés követte, melynek alapján erőket és eszközöket bocsátottak rendelkezésre, ezek hadtápbiztosítása érdekében. Ez a tény pedig a hadtáp általános rendszerében, új tagozat kialakulásának kezdetét jelentette.

A Szovjet Fegyveres Erők hadműveleti hadtápjá, a polgárháború idején alakult ki. Noha a fiatal Szovjet Köztársaság gazdasági alapja az első világháborúban tönkrement, a Vörös Hadsereg kötelékébe tartozó szárazföldi csa-

patok szervezeti formája, felépítése – különösen megalakulásának időszakában –, a cári hadseregéhez volt hasonló, a hadművelleti hadtáp és annak tevékenysége mindemellett mégis fejlődésnek indult. Ez pedig abból fakadt, hogy a Vörös Hadseregnek és hadtápjának építése, elvileg is teljesen új alapokon indult meg. A hadművelleti hadtáp építésében és működésében, első ízben tulajdonítottak rendkívül fontos jelentőséget olyan elveknek, mint:

- az össznépi támogatás, valamint a hadseregnek és a népnek az egysége;
- a Kommunista Párt vezető szerepe;
- az erők és az eszközök felhasználásában a szigorú központosítás és a legmesszebb menő takarékoság, egybekapcsolva az erőkifejtés összpontosításával a döntő irányokban.

Mindazok a tapasztalatok, melyek a polgárháborúban halmozódtak fel és melyek a katonai elméletben, valamint a csapatok gyakorlatában jutottak kifejezésre, továbbá a fejlődésnek indult szocialista gazdaság és a hadügy, a háborúk közötti időszakban lehetőséget nyújtottak ahhoz, hogy az ország védelmét biztosító anyagi alap kibővítésében, valamint a fegyveres erők hadtápbiztosításának korszerűsítését illetően, az elmélet és a gyakorlat tökéletesítésében új lépéseket lehessen előre tenni, amellet, hogy a párt és a kormány tántoríthatatlanul követte V. I. Leninnek arra vonatkozó útmutatását, mely szerint a háború megvívásához valóban erős, szervezett hadtáp szükséges, ugyanakkor egyszer s mindenkorra életbe is léptette a hadtáp fejlesztésére vonatkozó és annak megszilárdítását célzó rendszabályokat.

Amikor a kiemelkedő katonai teoretikus és jeles hadvezér, M. V. Frunze számolt a hadügy fejlődésének távlatáival és a polgárháború gyakorlatát vette alapul, megjegyezte, hogy:

„a legmondosabban, a pontos matematikai számvetésekre alapozottan szervezett hadtáp nélkül, anélkül, hogy az arcvonal táplálása érdekében elő ne teremtenék mindazt, ami a katonai hadműveletek megvívásához szükséges, továbbá a hadtápellátást biztosító szállítások (vontatás) megszervezése nélkül, nem képzelhető el, hogy valami módon is helyesen, hozzáértően lehetne megvívni nagyobb katonai hadműveleteket.” (Frunze, M. V.: Válogatott Művei. Voenizdat, 1965. 239. oldal, oroszul.)

Ezeknek a következtetéseknek és az ilyen megállapításoknak mély értelmét, a hadsereg és a flotta gyakorlata a későbbiek során mindenben igazolta.

Már a Nagy Honvédő Háború első hadműveleteiben is minden kétséget kizáróan nyilvánvalóvá vált a hadtápnak valamennyi tagozatban betöltött szerepe. A Nagy Honvédő Háború a hadtápbiztosítás egész rendszerét a legszigorúbb kísérletnek vetette alá (mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban) és a háború a hadtáp fejlődésének legjelentősebb szakaszát képezte. A Szovjet Fegyveres Erők hadtápjának mind az elmélete, mind pedig a gyakorlata, a háború éveiben tovább tökéletesedett, fejlődött és minden vonatkozásban a világon legelőnyösebb színvonalára emelkedett. Az elmélet és a gyakorlat annyira korszerűnek és távlatait tekintve is annyira helytállóknak bizonyult, hogy csecs elvi tételek jelentőségüket egészen napjainkig megőrizték.

Amikor gondolatban visszatekintünk hazánk történelmének erre a hősi időszakára, külön is kiemeljük, hogy a Kommunista Párt Központi Bizottsága, valamint az Állami Védelmi Bizottság szüntelenül figyelemmel kísérte a had-

táp helyzetét és már időben rendszabályokat foganatosított a hadtáp tökéletesebbé tétele és fejlesztése érdekében. Az Állami Védelmi Bizottság már a háború legelején, 1941. július 28-án kelt határozatával létrehozta a Vörös Hadsereg hadtápvezetésének elvileg is teljesen új szerveit. A későbbiek során (ennek az évnek nyarán és ugyancsak ennek az évnek őszén), a hadtáp átszervezését valamennyi tagozatban végrehajtották. A frontoknál és a hadseregeknél mozgékony, a rendkívül manőverező jellegű háború követelményeinek megfelelő hadtápegységeket és intézeteket alakítottak meg. Annak mérvében ahogy a hadtáp munkájával kapcsolatban gyűltek a tapasztalatok és a hadműveletek megvívása során ilyenek felhalmozódtak. A hadtápbiztosítás erői és eszközei is tökéletesedtek és kedvezőbbé vált a hadtápszervek egész szerkezeti felépítése. A pontos hadtápvezetés megteremtésében fontos szerepet játszottak azok a hadtáptörzsek, amelyeket 1942-ben állítottak fel valamennyi hadműveleti szintű seregtestnél.

A hadműveleti hadtáp tehát véglegesen és végérvényesen úgy alakult meg, mint a seregtestek (korábbi szakkifejezés szerint „hadműveleti magasabbegységek”. Ford.) elszakíthatatlan része.

A háború utáni időszakban a hadműveleti hadtáp a Fegyveres Erők fejlődésével együtt, azzal egységes egészet képezve a Nagy Honvédő Háború rendkívül gazdag tapasztalatainak birtokában a szocialista társadalom erősödő gazdasága alapján fejlődött tovább, felhasználva a háború után lefolytatott gyakorlatok és a mindennapi gyakorlat tapasztalatait.

A hadműveleti hadtáp feladatai és struktúrája

A hadműveleti hadtáp állománya és összetétele, a hadtáperők és -eszközök felhasználásának, igénybevételének lehetőségei és módjai, mindenekelőtt az ellátandó seregtest állományától, a hadművelet jellegétől és a hadművelet megvívásának körülményeitől függenek.

Annak megfelelően, ahogy a fegyverzet fejlődött, ahogy változott a hadművelet jellege és mások lettek megvívásának módjai, megváltoztak a hadtáp feladatai és más lett a feladatok terjedelme, változáson mentek át a végrehajtás módjai is.

Korszerű hadműveletekben a hadtáp feladatai elvileg ugyanazokat foglalják magukba, mint előzőleg, tehát akárcsak a múltban, most is a csapatok folyamatos anyagi biztosítását, technikai biztosítását, valamint egészségügyi biztosítását jelentik. Ugyanakkor a feladatok jellege, ezek terjedelme és a végrehajtás módjai jelentősen és annak megfelelően változtak, ahogy változást szenvedtek a hadműveletek megvívásának módjai, ahogy új fegyverfajtaikat kezdtek rendszeresíteni és alkalmazni a hadtáp feladatai kibővültek. A bonyolultabbá váló munka és a komplex formában tömegesen jelentkező feladatok miatt a hadtáp feladatai kibővültek.

Kétségtelenül megállapítható, hogy a helyzet gyakori és éles változásainak valószínűsége (ami egyébként azt idézte elő, hogy a csapatok ellátásában és az anyagi eszközökből felmerülő szükségleteik kiszabtatában jelentős ingadozás mutatkozik) kiváltotta annak szükségességét, hogy a hadtáp valamennyi tagozatán készleteket kell tárolni és a hadszíntereken (valamint az összes seregtest-

nél is) készleteket kell felhalmozni, az anyagi alapoknak és rakétáknak egész hálózatát oly módon kell kiépíteni, hogy ezek megbízható védelmet nyújtsanak a rakéta-atomfegyverek hatásával szemben.

Az Amerikai Egyesült Államok, Anglia és a Német Szövetségi Köztársaság fegyveres erőinél – a NATO-parancsnokság általános helyzetének megfelelően – az ilyen bázisokat mind a saját nemzeti csapatok részére, mind pedig a katonai tömb egyesített fegyveres erői részére létrehozták. Ezeket a katonai bázisokon hatalmas mennyiségű készleteket halmoztak fel (30-tól 90 napig terjedő szükségletnek megfelelő kiszabattban, amelyet a fegyveres erők felvonulásához terveztek).

A hadművelleti hadtáp jelentős problémáinak egyikét képezi, hogy miként lehet pótolni és feltölteni az elhasznált lőszer, felszerelést, üzemanyagot és az ellátási ágak egyéb cikkeit. A külföldi katonai sajtó közlései szerint, valamint a helyi háborúk során kialakult gyakorlat elemzéséből kiindulva és az elméleti számítások adatait felhasználva azt lehet látni és arra lehet következtetni, hogy a fegyveres erőknél az anyagi eszközökből felmerülő szükségletek nemhogy csökkennének, hanem ellenkezőleg növekedni fognak és az egyes anyagfajtákon belül ezek aránya is megváltozik.

A Német Szövetségi Köztársaság katonai szakembereinek számításai szerint például korszerű hadműveletekben az anyagi eszközökből felmerülő szükséglet – egy katonára átszámított napi fogyasztás szerint – 45 kilogrammot tesz ki (vagyis 29 kilogrammal többet jelent, mint a második világháborúban).

Az Amerikai Egyesült Államok csapatainak anyagi eszközszüksége a Vietnamban viselt háborúban, a különböző anyagfajtákból naponta átlagosan 35 kilogrammot ért el, egy katonára átszámítva.

A korszerű hadműveletekben felhasználásra kerülő anyagi eszközök össz-mennyiségéből a legnagyobb kiszabatt részaránya az üzemanyagra jut. Az Amerikai Egyesült Államok Csapatainál Vietnamban, az anyagi eszközfajták össz-mennyiségéből az üzemanyag aránya 70⁰/₀-ot tett ki (szemben azzal a 38⁰/₀-kal, amely a második világháború éveiben az európai hadszíntéren fogyott). A Bundeswehr szakértőinek az a véleménye, hogy a küzdő csapatoknál az üzemanyag részaránya már most is eléri a 60 százalékot. Ez a számvetés azon alapszik, hogy a Bundeswehr energia ellátottsága hatalmas mértékben megnövekedett és egy katonára átszámítva 40 lóerőt tesz ki.

Korszerű hadműveletekben az anyagi biztosítás bonyolultságát továbbá az okozza, hogy az ellátási cikkek mennyisége (a cikkkéleségek nomenklatúrája) is óriási mértékben megnövekedett. Az Amerikai Egyesült Államok Vietnamban harcoló csapatai részére még 1967-ben, 20 ezer fajta és különböző elnevezésű anyagi eszközt szállítottak ki.

Az anyagi biztosítás feladatainak sokrétűsége és eltérő volta, új követelményeket támaszt az utánszállítási rendszerrel szemben. Jelenleg önmagában véve egyetlen szállítási ág sincs olyan helyzetben, hogy ezeknek a feladatoknak mindegyikét megoldhassa. A fegyveres erők valamennyi tagozatán, a szállítási biztosítás egységes rendszerének megteremtésére van szükség, felülről lefelé.

Míndezekkel kapcsolatban az jellemző, hogy a világ valamennyi hadseregében folyamatban van olyan rendszabályok bevezetése, amelyek arra irányulnak, hogy hadműveletekben valamennyi szállítási ágat összefogottan, komplex

módon vegyék igénybe és így alkalmazzák. Különösen széles körben terjedt és lendületes fejlődésnek indult a légi szállítás és a csővezetékes szállítás.

Habár röviden, de mégiscsak tegyünk említést a hadműveletekben működő egészségügyi biztosítás feladatairól. Az egészségügyi biztosítás feladatai mindenekelőtt abban merülnek ki, hogy:

- komplex rendszabályokat foganasít a személyi állomány egészségének fenntartására és megóvása érdekében;

- az egészségügyi szolgálat részt vesz a csapatok tömegpusztító fegyverek elleni védelmében;

- a sebesültek részére segélyt nyújt és gyógyítja őket azzal a céllal, hogy egészségük gyorsan helyreálljon és ismét hadrafoghatóvá váljanak.

(Megemlítjük, hogy az egészségügyi szolgálat dolgozóinak hősie erőfeszítése következtében a Nagy Honvédő Háború éveiben, a sebesülteknek mintegy 72 százaléka, a betegeknek pedig 93 százaléka tért vissza egészségesen a szolgálatba.)

Magától értetődik, hogy a rakéta-atomfegyverek alkalmazásával vívott hadműveletben az egészségügyi szolgálat feladatai jelentősen szélesebb körűek és bonyolultabbak. Szakértők által folytatott vizsgálódások és kísérletek alapján ítélve és a külföldön megjelenő sajtó közleményekből kiindulva, ilyen körülmények között a tömeges egészségügyi veszteségek egy időben keletkeznek, a személyi állomány sebesülésének jellege pedig lényegesen bonyolultabb lesz, és a kombinált sérülések aránya kerül túlsúlyba. Hadműveletekben az egészségügyi szolgálatnak bonyolult feladatokat kell megoldania és számos problémával kell megküzdenie.

Ismeretes, hogy a szárazföldi csapatok teljes mértékben motorizáltakká váltak és gépesítették őket. A technikai biztosítás feladatai általánosságban véve terjedelmükben is kibővültek, lényegesen bonyolultabbakká váltak mind a munkafajtákat illetően, mind pedig ezek végrehajtásának módjait tekintve és ugyanez vonatkozik a felhasznált, igénybevett erőkre és eszközökre is.

A sokkal világosabb érthetőség érdekében, mondjuk az olyan feladatok, mint a harci komplexumok, az automatikus irányítási eszközök, a különféle harcjárművek és egyéb más korszerű gépek (melyek közül egyesek technikai biztosításának feladata korábban egyáltalán nem merült fel) helyes igénybevétele, kiszolgálásának és javításának biztosítása, semmiképp sem hasonlítható össze a technikai biztosításnak olyan hasonló feladataival, amelyek az elmúlt háborúk hadműveleteiben merültek fel.

Valamennyi hadtáptagozat, így többek között a hadművelati hadtáptagozat szervezeti felépítésének és összetételének, technikai ellátottságának és munkamódszereinek további tökéletesítését az tette szükségessé, hogy a hadtápbiztosítás feladatai megváltoztak, a feladatok terjedelme megnövekedett és a végrehajtás körülményei is bonyolultabbakká váltak amellet, hogy egyidejűleg megnövekedett a hadműveleteknek a hadtáp lehetőségeitől való függősége.

Annak megfelelően, ahogy a fegyveres erőknél új fegyverfajtákat rendszeresítettek és ahogy az utóbbi 10-15 év leforgása alatt a külföldi hadseregekben a csapatokat korszerű technikai eszközökkel látták el és szerelték fel, a hadtápszervek újraszervezése érdekében is rendszabályokat foganasítottak. Ez pedig abban jutott kifejezésre, hogy:

- felállították a rakéatechnikai biztosítás különleges szakcsapatait: magasbegtészek, egységek és intézetek;

- a technikai eszközök javításának és hátraszállításának (vontatásának) sokkal hatalmasabb, mozgékonyabb eszközeit alakították ki;

- az új fegyverfajtáktól sérülést szenvedettek részére történő segélynyújtás érdekében intézeteket szerveztek.

Megfeszítetten dolgoznak annak érdekében és olyan irányban, hogy olyan hatékony eszközöket gyártsanak, amelyek hadműveletekben védelmezni tudják a hadtápot és a hadtápvezetést is. A második világháború után például az Amerikai Egyesült Államok hadseregében a hadtáp újraszervezése érdekében egy sor programot dolgoztak ki és honosítottak meg. A Bundeswehr parancsnoksága a szárazföldi csapatok anyagi-technikai biztosítását ellátó szolgálatok újjászervezésén dolgozik, azzal a céllal, hogy egységes rendszert alakítson ki mind a tábori csapatok, mind a területi csapatok részére.

Komoly rendszabályok léptek életbe annak érdekében, hogy fegyveres erőinknél is tökéletesebbé váljon a hadtápbiztosítás rendszere. Számolva az imperializmus agresszív természetével, a párt és a kormány állandóan gondoskodik a hadsereg és a flotta harcészültségéről és harci erejéről. A megoldásra váró problémák összkomplexumában lankadatlan figyelmet fordítanak a hadművelési hadtáp tökéletesítésére és fejlesztésére.

A korszerű hadművelési hadtáphoz a szakcsapatoknak több profilú egységei tartoznak (gépkocsicsapatok, vasúti csapatok, közúti csapatok, csővezetékes csapatok, repülőtér műszaki csapatok, repülőtéri-technikai csapatok és egyébek). Az ellátás biztosítása érdekében a hadművelési hadtáp különféle rendeltetésű anyagi alapokkal (bázisokkal) és rakétákkal, javítószervekkel, egészségügyi intézetekkel és egyéb más egységekkel és intézetekkel rendelkezik.

A Szovjet Fegyveres Erők hadművelési hadtápjának szervezeti struktúrája és technikai ellátottsága egészében véve a legteljesebb mértékben megfelel a harcészültség, a manőverezőképeség és a mobilitás, a működőképesség és a rugalmasság mai követelményeinek, valamint a hadműveletek jellegének és megvívása körülményeinek.

Vegyük röviden vizsgálat alá és tekintsük át a hadtáp szakcsapatok állományát és rendeltetését.

Az *anyagi biztosítás egységei és intézetei* számos olyan feladatot végeznek el, amelyek mind arra irányulnak, hogy a csapatokat ellássák lőszerrel, üzemanyaggal, élelemmel, a tömegpusztító fegyverek elleni védekezés eszközeivel, ruházati anyagokkal és más anyagi eszközökkel. Figyelembe kell venni továbbá, hogy a szárazföldi csapatok kötelékébe tartozó seregtestek anyagi biztosításának szervei tulajdonképpen nem csupán a hadsereg és a front csapatait látják el összefegyvernemi nomenklatúrájú anyagokkal és eszközökkel, hanem ugyan-csak ezek végzik más haderőcsoportok kötelékébe tartozó olyan magasbegtészek és egységek ellátását is, amelyek a fronttal együtt fejtik ki működésüket és az adott seregtest hadtápsávjában helyezkednek el.

Az anyagi biztosítás erőinek és eszközeinek alapját azok az anyagi alapok képezik, amelyek az ellátó raktárakat, a szállító egységeket és az ellátásnak, valamint a kiszolgálásnak egyéb más egységeit foglalják magukba.

Az anyagi alapok mai korszerű rendszerére a nagyfokú manőverezőképeség, a mobilitás, a rugalmasság és a működőképesség a jellemző.

A háború utáni öt éves tervek éveiben jelentős mértékben fejlődtek a *vasúti csapatok, a gépkocsiszállító csapatok és a csővezetékes csapatok*. Ezek technikai felszereltsége és ellátottsága, valamint szervezete és megszervezése lehetőséget nyújtott ahhoz, hogy:

- a közlekedési utak helyreállítását, előkészítését és igénybevételét olyan ütemben és terjedelemben lehessen végezni, amely teljes mértékben megfelel a hadműveletek megvívásának;

- az utánszállítással és hátraszállítással kapcsolatos feladatokat valamennyi szállítási ág és szállítóeszköz-fajta komplex felhasználásával lehessen megoldani.

Ezek a csapatok megteremtik a hadtápbiztosításhoz a kellő feltételeket és egészében véve kialakítják a hadtáp manőverező képességének feltételeit is.

Az utóbbi időben gyors fejlődésnek indultak a *légi szállítás eszközei is*. A különféle fajtájú repülőgépek és helikopterek képesek csapatokat, nehéz technikai eszközöket és az összes fajtájú anyagi eszközöket nagy távolságra szállítani. (A korszerű technikával felszerelt és ellátott katonai szállító repülők, önálló repülőnemet képeznek.)

A *technikai biztosítás egységei, intézetei és üzemei*, a csapatok magas fokú harcalkézségének és mozgékonyságának biztosítása szempontjából rendkívül fontos feladatokat látnak el. Ezek a csapatok el vannak látva nagy teljesítőképességű technikai eszközökkel, képesek gyorsan települni és a kialakult harcmező körülményeinek megfelelően, képesek gyors manővereket végrehajtani. Mindez pedig lehetőséget nyújt ahhoz, hogy hadműveletekben közvetlenül a harcmezőn lehessen kialakítani a technikai kiszolgálásnak, a hátraszállításnak (vontatásnak), továbbá a fegyverzet, a harci technikai eszközök és más eszközök javításának eredményesen működő rendszerét a harcvevényeségek körzetének egész mélységére, a végrehajtandó munkák sokféle változatának megfelelő kibővítésével.

A seregtestek állományába tartozó hadtáp erőinek és eszközeinek legnagyobb számú csoportját, az *egészségügyi biztosítás egységei és intézetei* teszik ki. A fegyverek pusztító tulajdonságainak fokozódásával állandóan tökéletesednek azok az eszközök, amelyek segítségével:

- meg lehet előzni a betegségek keletkezését;
- el lehet végezni a sebesültek és betegek gyógyítását;
- gyorsan segélyben lehet részesíteni a sebesülteket és
- szakosított gyógykezelést lehet biztosítani a sebesültek és betegek teljes felgyógyulásáig.

Lendületesen fejlődtek a hátraszállítás eszközei is.

Az egészségügyi szolgálat manőverképes egységekkel rendelkezik ahhoz, hogy a különféle profilú gyógyító intézetek révén, már a hátraszállítás elől levő szakaszán szakosított segélyt tudjon nyújtani.

Rendelkezésre állnak a sebesültek és betegek hátraszállításához sebesültszállító gépkocsiegységek, egészségügyi-szállító repülőegységek és más egységek és intézetek.

A csapatok hadtápbiztosításának megszervezése hadműveletekben

Az a tény, hogy a hadműveletek sikere fokozottabb mértékben függ a mindenre kiterjedő és folyamatos hadtápbiztosítástól, a közlekedési utak és szállítóeszközök időben történő előkészítésétől és pontos munkájától, függ továbbá attól, hogy mennyire fogantatosítjuk a hadtápbjektumok, hadtáperők és -eszközök működőképességének biztosítására irányuló rendszabályokat, mindez azt vonja maga után, hogy valamennyi bonyolult feladat megszervezésével szemben fokozott követelmények állnak fenn.

A gyakorlat tapasztalatai azt mutatják, hogy hiába lehetnek meg az összes potenciális lehetőségek a csapatok szükségleteinek mindenre kiterjedő kielégítéséhez, ha hiányzik a pontos szervezés, ha az anyagi eszközök, a biztosítás különféle intézetei nem ott tartózkodnak, ahol ezekre a legégetőbb szükség van, vagy ezek nem olyan készenléti fokon vannak, amilyen a feladatok időben történő végrehajtásához szükséges. A hadtápbiztosítás pontos megszervezésének elmulasztása, rendkívül komoly veszélyeket rejt magában, olyan értelemben, hogy a rakéta-atomfegyverek alkalmazásának viszonyai közepette folyó hadműveletek tervei meghiúsulnak.

Jelenleg az összes külföldi hadseregekben olyan kísérletek folynak, hogy megtalálják a megszervezésnek leginkább elfogadható módjait, ezért:

- új elveket dolgoznak ki;
- tökéletesítik a hadtáp szervezeti felépítését, szerkezetét;
- új utakat és módokat keresnek olyan irányban, hogy fokozzák a hadtápbiztosítás egész rendszerének működőképességét.

A hadtápbiztosítás megszervezése tulajdonképpen szervez és elválaszthatatlan részét képezi bármely hadművelet előkészítésének és biztosításának, amelyet seregtettek, vagy a fegyveres erők hadászati csoportosításai hajtanak végre. A jelenlegi elméleti nézetek szerint a hadtápbiztosítás megszervezése a következőket foglalja magába:

- magának a hadtápnak a felkészítésére vonatkozó rendszabályok összeségének a megtervezését és végrehajtását;

- a hadtáp összes erőinek és eszközeinek időben történő átállítását a békeállapotról a háborús helyzetre;

- egyéb más feltételek megteremtését a folyamatosan működő anyagi biztosításhoz, a szállítási biztosításhoz, a technikai biztosításhoz, az egészségügyi biztosításhoz és más biztosítási ágakhoz és a hadművelet megvívása során a csapatok kiszolgálása érdekében;

A hadtápbiztosítás összességéhez tartoznak továbbá azok a rendszabályok, amelyeket mind békeidőben, mind pedig háború idején azzal a céllal léptetnek életbe, hogy megteremtsék a feltételeket és megfelelő körülményeket a hadtápbiztosítás rendszerének működőképessé tételéhez, összességében véve pedig külön-külön minden egyes objektum megbízható munkavégzéséhez olyan körülmények között, amikor a felek rakéta-atomfegyvereket alkalmaznak.

A Szovjet Fegyveres Erők hadtápszervei, a csapatok hadműveletekben folyó hadtápbiztosításának megszervezésében óriási gyakorlatra tettek szert a Nagy Honvédő Háború éveiben.

Különösen figyelemre méltó a háború éveiben a csapatok hadtápbiztosításának megszervezésében megmutatkozó rugalmasság. Mindazok a rendszabályok, amelyeket a háború kezdeti időszakában a Kommunista Párt és a Szovjet Kormány fogantatosított a hadtáp tökéletesebbé tétele érdekében, az 1941-es év súlyos védelmi tevékenységeinek körülményei közepette is lehetővé tették, hogy óriási kiterjedésű arcvonalon, a Barents-tengerszorostól a Fekete-tengerig terjedően is meg lehetett szervezni a csapatok ellátását.

Az ellentámadás és az 1941–1942. évi téli általános támadás időszakában a hadtáp feladatai jelentős mértékben kibővültek és bonyolulttá váltak. A Vörös Hadsereg hadtápszervei azért tudtak kidolgozni új munkamódszereket és azért módosítottak meg új eljárásokat, mivel befejeződött a népgazdaság átalítása a háborús szükségletek termelésére és folyamatosan rendelkezésre lehetett bocsátani a szükséges termékeket.

A hadtápszervek számára komoly erőpróbát jelentett a fegyveres erők hadászati csoportosításainak ellátása a Volga mentén és a Kurszk alatt vívott csatákban. A hadtáp végrehajtotta szervezeti átállítását és alapvetően kész volt arra is, hogy biztosítani tudja azokat a sokkal nagyobb támadó hadműveleteket, amelyek a fasiszta-német területhódítók szétzúzására irányultak. A seregtettek hadtápbiztosításának megszervezésére vonatkozóan erre az időre kidolgozott rendszabályok, módok és eljárások bebizonyították életképességüket és azt, hogy megfelelnek azoknak az új követelményeknek, amelyek az 1944. évi hadászati hadműveletekkel szemben és a Nagy Honvédó Háború befejező időszakában vívott hadműveletekkel szemben fennállnak. Azt követően, hogy a csapatok átlépték a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének államhatárát, a működő hadseregek hadtápjára még kiegészítésként szokatlan és rendkívül komoly feladatok hárultak, nevezetesen, hogy mindenre kiterjedő anyagi segítséget nyújtson a felszabadított országok lakosságának és a népgazdaság helyreállítására irányuló munkálatokban támogatásban részesítse a helyi hatósági, igazgatási szerveket. A hadtápszervek ennek az internacionalista kötelezettségből fakadó feladatnak a végrehajtásával is sikeresen megbirkóztak.

A hadseregek és a flottának a Nagy Honvédó Háború éveiben végzett munkája arról tesz tanúbizonyságot, hogy az elméleti elgondolások helyesek voltak és a csapatok gyakorlata eredményesnek bizonyult. Ennek a rendkívül gazdag tapasztalatnak felhasználása érdekében komoly erőfeszítéseket kell tenni, hiszen a hadseregnél és a flottánál az ilyen tapasztalatokkal rendelkező, alkotó személyiségek száma évről évre kevesebb lesz. Az ő felváltásukra és helyükbe lépő fiatal katonai kádereknek emlékezniük kell arra, hogy a hadtápbiztosítás megszervezésére vonatkozó számos olyan elvi tétel, amelyet a nagyon is komoly katonai próbatétel éveiben dolgoztak ki, napjainkig sem veszítette el időszerűségét.

Amikor a szovjet hadtudomány és gyakorlat kritikusan értékeli a háborús tapasztalatokat, ezeket mindemellett az új körülményeknek megfelelően alkalmazza. Az ilyen állásfoglalás pedig lehetővé teszi, hogy egész hadtápbiztosítási rendszerünk, ezen belül pedig a csapatok hadtápbiztosításának megszervezése különféle fajtájú hadműveletekben, megfeleljen a korszerű követelményeknek. A hadtápbiztosítás megszervezésének kidolgozott elvei megfelelnek a Szovjet Fegyveres Erők előtt álló feladatoknak, az ország gazdasági élete jellegének és fejlettségi színvonalának.

A hadtápbiztosítás megszervezésének legfontosabb elve korszerű hadműveletekben – a tervszerűség. Ez az elv a szocialista gazdaság fejlődésének tervszerűségét, jelentő alapelvekből fakad. Ennek az elvnek szigorú szem előtt tartása valamennyi hadtáptagozaton garantálja, hogy ne legyen fennakadás a csapatok ellátásában, megteremti továbbá a feltételeket ahhoz, hogy a hadtáp munkája egyenletes legyen mind a hadműveletek előkészítése alkalmával, mind pedig annak megvívásakor.

A csapatok hadműveletekben folyó hadtápbiztosításának megszervezése során a gazdaságosság, a legteljesebb mértékben helyesnek bizonyult mind a polgárháború éveiben, mind pedig a Nagy Honvédő Háborúban. Ennek az elvnek követelményei áthatják valamennyi feladat megoldását és nemcsak a rendelkezésre bocsátott készletek takarékos és gazdaságos felhasználásában jutnak kifejezésre, hanem abban is megmutatkoznak, hogy a hadtáp magasabbegységeket, egységeket és intézeteket a lehető leggazdaságosabban lehessen felhasználni.

A hadtáp magas szintű készletléte, ami megfelel az ellátandó csapatok harcckészültségi színvonalának, közvetlenül a pártnak és a kormánynak azokból a követelményeiből fakad, amelyeket a Fegyveres Erőink felé támaszt azzal kapcsolatban, hogy csapatai legyenek állandó harcckészültségben a haza megvédésére. A hadtápbiztosítás megszervezésének tulajdonképpeni alapjaiban bennefoglaltatik annak pontos megértése, hogy a hadtáp készletléte nélkül nem lehet megtoldani a csapatok magas fokú harcckészültségének biztosítására irányuló problémákat, sem a hadműveletek előkészítésekor, sem pedig a hadműveletek megvívása során.

Az előljáró parancsnokság felelősségének elve az ellátandó csapatok összes szükségleteinek teljes és időben történő kielégítéséért, a szovjet hadművészet egyik alapelveként lényegéből fakad, amely azt is megköveteli a csapatok részére harc feladatot megszabó parancsnoktól, hogy a megfelelő anyagi alapot is megteremtse. Ebből az elvből kiindulva, a fegyveres erők szervezeti struktúrájának minden egyes tagozatában kell legyenek hadtápszervek és meg kell legyenek a megfelelő anyagi-technikai készletek is. Ennek az elvnek köszönhetően minden egyes parancsnoknak (magasabbegység-parancsnok, egység-parancsnak) minden lehetősége megvan ahhoz, hogy:

- elhatározásával az alárendelt csapatoknál olyan kiszabható készletek felhasználását határozza meg, ami megfelel feladatainak;
- átcsoportosítsa a hadtáp erőit és eszközeit;
- tartalékokat halmozzon fel és alakítson meg;
- a hadműveletek során kialakult helyzetből függően a készletekkel manőverezhessen.

Az az elv, mely szerint a hadtápbiztosítás megszervezése meg kell feleljen a hadműveletek jellegének és a csapatok feladatainak, megköveteli:

- a hadműveleti hadtáp felépítésében a rugalmasságot;
- a hadtáp valamennyi elemének manőverezőképességét és mobilitását.
- az erők és eszközök állandó meglétét olyan mennyiségben és kiszabásban, mely megfelel a csapatok feladatainak és a végrehajtás körülményeinek;

A csapatok hadtápbiztosításának megszervezésében olyan alapelv, mint a hadtáp működőképessége, véglegesen akkor alakult ki, amikor a világon

számos hadsereg felszerelésében megjelent a rakéta-atomfegyver. Az ilyen eszközök alkalmazásával vívott hadműveletekben – a múltban kialakult gyakorlathoz egyáltalán nem hasonlíthatóan – megnövekedett a harctevékenységek menetének és kimenetelének függősége, a hadtápmunka szilárdságától és a hadtáp folyamatos működésétől. Ma már a hadtáp nem csak a csapatoknál felmerülő szükségleteket elégíti ki fegyverzetből, technikai eszközökből, üzemanyagból és más anyagi eszközökből. Jelenleg a hadtáp részt vesz:

- a csapatok tömegpusztító fegyverek elleni védelmében;
- az ellenség részéről atomfegyverek alkalmazása esetén a következmények felszámolásában;
- számos egyéb olyan feladat megoldásában, amelyek a csapatok állandó harcalkészültségének fenntartására irányulnak;
- olyan feltételek és körülmények megteremtésében, melyek a csapatok huzamosabb ideig tartó, önálló tevékenységét biztosítják.

A hadtápbiztosítási rendszer megszervezése alkalmával az említett elveket számításba kell venni. Mindamelllett a hadtápbiztosítás megszervezése – akár csak a megszervezés alapját képező elvek is – nem lehetnek állandóak és megváltoztathatatlanok, ezek az elvek a fegyveres küzdelem eszközeinek fejlődésével, a csapatok szervezeti felépítésével és tagozódásával, valamint a csapatok tevékenységi módjaival együtt változnak.

Közismert tény, hogy a fegyverrendszerek többsége minden 10–12 évben teljesen lecserélésre szorul, néhány fegyverfajta „hasznos élettartama” pedig – a külföldi sajtóközlemények adatai szerint –, még ennél is rövidebb (5–7 esztendő). Mindezek alapján érthetővé válik, hogy a mai viszonyok között a csapatok szervezetének fejlődésében, harcászataukban és hadművelési művészetükben rendkívül dinamikus folyamatok mennek végbe. Teljesen logikus az a következtetés, hogy a hadművelési művészet szerves összetevő részét képező fontos terület, vagyis a hadtápbiztosítás megszervezése is állandó fejlődésen megy keresztül. És ezt a területet állandóan művelni kell. Kétségtelen és érthető, hogy az erők és eszközök tökéletesítéséhez és a hadtápbiztosítás megszervezéséhez elengedhetetlen a valóban tudományos előrejelzés alapján folytatott széles körű tudományos kutatás, vizsgálódás, figyelembe véve a tudományos-technikai haladás távlatait, a gazdasági alap fejlődését és a technika tökéletesedését. Mindez pedig azt idézi elő, hogy korszerű hadműveletekben a siker nagymértékbe a hadtáp lehetőségeitől és a hadtápbiztosítás helyes megszervezésétől függ.

Befejezésül kihangsúlyozzuk, hogy – az összes beosztású – magasabbparancsnoknak, parancsnoknak és főnöknek, törzsben dolgozó tisztnek és a fegyvernemi csapatok vezető szerveinél dolgozó tisztnek pontosan és határozottan ismernie kell a hadtápbiztosítás megszervezésének alapjait, a hadtápszervek valamennyi tisztjének pedig tökéletesen ismernie kell az erők és az eszközök hathatós alkalmazásának módjait és korszerű hadműveletekben ezeket megbízhatóan vezetni kell tudniuk.

Az üzemanyagraktár személyi állományának szakharcászati foglalkozása

(Fordítás)

Az üzemanyagraktár személyi állományának „Az üzemanyagraktár működése a harc folyamán” c. szakharcászati foglalkozása azon üzemanyag szolgálatvezető irányítása alatt kerül levezetésre, akinek a raktár alárendeltségébe tartozik. Segítőjeül ki lehet jelölni egy-két főt, akik előkészítik a szemléltető eszközöket, s kiszállítják a raktár területére az oktatási anyagokat.

A foglalkozáshoz való felkészülés során a foglalkozásvezető tanulmányozza a megfelelő irodalmat, tisztázza a témát, a foglalkozás célját, az oktatási kérdések tartalmát, megismerkedik a tereppel, ahol a foglalkozást tartani fogja. Összeállítja a foglalkozás tervét, szemrevételezi a raktár településének körletét, elkészíti annak elhelyezési vázlatát. Különös figyelmet fordít a személyi állomány, a technika, a fegyverzet és raktári berendezési tárgyak előkészítésére.

A foglalkozások oktató jellegének növelése és a kiképzési idő ésszerűbb felhasználásának érdekében előre fel kell rakni a tartályban levő üzemanyagot és a technikai anyagot azokra a gépkocsikra, amelyeket a foglalkozáson igénybe fognak venni.

A foglalkozásvezető a személyi állomány és a technika foglalkozásra való felkészítésének ellenőrzésével kezdi munkáját, majd kihirdeti a témát, a kiképzési célokat, ismerteti a hallgatóknak a helyzetet és kiadja a parancsot a raktár elhelyezési körletébe való elvonuláshoz. Ellenőrzi az oszlop megalakulását és készenlétét, majd megadja a jelet az indulásra. A menetvonalon ellenőrzi a mozgásrend és a menetfegyelem betartását. Az üzemanyagraktár elhelyezési körletének kiválasztásakor a foglalkozásvezető fordítson különös gondot arra, hogy biztosított legyen a megbízható rejtés és álcázás, az üzemanyag-vételezés és kiadás megszervezése, a szállítóeszközök akadálytalan ki- és bemenetele.

A foglalkozásvezető a kiképzési kérdések gyakorlati feldolgozásának módszerével vezeti le a foglalkozást. A legbonyolultabb kérdéseket elemenként kell feldolgozni.

Előzőleg célszerű gondosan elmagyarázni az alárendeltnek az egyes oktatási kérdéseknek és azok elemeinek a lényegét, valamint tanulmányozásának rendjét.

Az egyes elemek feldolgozása után, ha szükség van rá, a foglalkozásvezető bemutatja az egyes fogások gyakorlati végrehajtását és azt többször elismétel-

teti a hallgatókkal. A következő elem oktatásához csak azt követően kezd hozzá, miután a hallgatók jól elsajátították az adott kérdést.

A foglalkozás során a foglalkozásvezető szigorúan ellenőrzi a személyi állomány munkáját, figyelemmel kíséri szabályszerűen használják-e a technikát, okmányolják az üzemanyagkiadást. A hallgatók meghallgatásakor ellenőrzi a nyilvántartás vezetésének folyamatosságát, ismerik-e a raktáron levő üzemanyagokra vonatkozó okmányok feldolgozását, a veszteségek és természetes fogyatékek leírásának rendjét, a jelentés elkészítésének helyességét. Minden esetben rámutat az elkövetett hibákra és megköveteli azok kiküszöbölését.

Az áttelepülés során a foglalkozásvezető közléseket ad abból a célból, hogy a hallgatók gyakorolják a feladatok végrehajtását a harchelyzet ilyen, vagy olyan szituációjában.

A következőkben ismertetni kívánjuk az üzemanyagraktár személyi állománya szakharcászati foglalkozása levezetésének tervét.

Terv

az üzemanyagraktár személyi állománya
szakharcászati foglalkozásának levezetésére

Téma: Az üzemanyagraktár működése harcban.

Kiképzési cél:

– gyakoroltatni a személyi állományt az üzemanyagraktár tábori viszonyok közötti üzemelés céljából történő telepítésében, továbbá a tömegpusztító eszközök elleni védelemmel, valamint az őrzéssel és védelemmel kapcsolatos rendszabályok végrehajtásában;

– tökéletesíteni a személyi állománynak a technikai eszközök kezelésével, az üzemanyag kiadás és a nyilvántartás, okmányok elkészítésével kapcsolatos jártasságait;

– megtanítani a személyi állományt az üzemanyag tartálygépkocsikba, üzemanyagotöltő gépkocsikba történő gyors és veszteségnélküli kiszolgáltatására, valamint a raktár anyagának gépkocsin történő helyes elhelyezésére áttelepülés idején.

Időtartama: 4 óra.

A foglalkozás levezetésének helye: (fel kell tüntetni a foglalkozás levezetésének helyét és a menetvonalat.)

Anyagi biztosítás:

A raktár állománytábla szerinti anyaga, üzem- és kenőanyag készletekkel. A járművek feltöltésére, az üzemanyag és a raktár anyagának szállítására szükséges technikai eszközök és szállítógépkocsik igénybevételére külön számítást kell készíteni. A személyzet fegyverzete, egyéni védőeszközei. Sugár- és vegyifelderítő eszközök. A részleges mentesítés, fertőtlenítés, valamint az egészségügyi mentesítés állománytábla szerinti eszközei.

A foglalkozás levezetésének rendje

Oktatási kérdések, idő	A foglalkozásvezető feladata	A hallgatók feladata
<p>Előremozgás a település körletébe. A raktár telepítése.</p>	<p>Ellenőrzi a személyi állomány és a szállítóeszközök beérkezését a raktár települési körletébe.</p> <p>Ellenőrzi a foglalkozásra való felkészülést. Kihirdeti a foglalkozás témáját, célját, ismerteti a hallgatókkal a hadtápharcászati helyzetet, kiadja a parancsot a foglalkozási körletbe való elvonulásra.</p> <p>Ellenőrzi az oszlop megalakításának rendjét, annak a menethez való készenlétét, kiadja a parancsot az elvonuláshoz.</p> <p>Figyelemmel kíséri a menetrend és menetfigyelem betartását.</p> <p>A raktár települési körletébe való megérkezést követően ismerteti az első oktatási kérdést és elmagyarázza elemenkénti feldolgozásának rendjét (hely kiválasztás, az átvevőkiadó hely előkészítése, a technikai eszközök és a szállítógépkocsik elhelyezése, a szivattyú és tároló eszközök telepítése és körülkötése), ismerteti a jeleket.</p> <p>A raktár települési helyének kiválasztásakor vigyáz arra, hogy biztosított legyen a megbízható rejtés és álcázás, a jó megközelítés, az üzemanyag széles fronton való átvétele és kiadása.</p> <p>Megszervezi a raktár tömegpusztító eszközök elleni védelmét, valamint őrzését és védelmét.</p> <p>Figyel arra, hogy a területeket helyesen készítsék elő és az elasztikus tartályokat az előírásoknak megfelelően helyezzék el, gyakoroltatja a hallgatókkal a technikai eszközök telepítése normatíváinak végrehajtását.</p>	<p>A személyi állomány beérkezik az üzemanyagraktár elhelyezési körletébe fegyverrel és az egyéni védőeszközökkel.</p> <p>A megerősítő gépkocsiszállító alegység- és a raktárparancsnok megszabja alárendeltjeinek feladatait a szállítógépkocsik menethez történő előkészítésével kapcsolatosan. A személyi állomány ellenőrzi a gépkocsikat, az anyagok málházását és rögzítését, kiküszöböli az észlelt hiányosságokat.</p> <p>Menetet hajt végre a kijelölt körletbe. Végrehajtja a menet idejére előírt követelményeket.</p> <p>A raktárparancsnok a hallgatókkal kiválasztja a területet, elkészíti a raktár elhelyezési és települési körletét, elkészíti a kijelölést és a raktár minden elemét jellel látja el a terepen.</p> <p>A hallgatók előkészítik a területet a szivattyúeszközök, az MR-4 tartályok, a tűzoltóórsók telepítéséhez, körülkerítik a szivattyú eszközök és a tartályok elhelyezésének körleteit.</p> <p>Meghatározott normán belül telepítik a technikai eszközöket.</p>

Oktatási kérdések, idő	A foglalkozásvezető feladata	A hallgatók feladata
	<p>Megszervezi a raktár tömegpusztító eszközök elleni védelmét, valamint őrzését és védelmét.</p> <p>Elkezdi az oktatási kérdés következő elemeinek feldolgozását. Szükség esetén és ha az idő megengedi, a személyi állomány megismétli az egész kiképzési kérdés végrehajtását.</p>	<p>A személyi állomány rejti és álcázza a járműveket és a technikai eszközöket. A gépkocsiszállító alegységparancsnok megszervezi a körlet őrzését és védelmét, közli a riasztási jeleket, elvégzi a harcszámvetést, ismerteti a raktár összes alegysége és a vezetők közötti együttműködés rendjét.</p>
<p>Az üzemanyag gépkocsiba való kiadása.</p>	<p>Ismerteti a hallgatókkal a helyzetet és kihirdeti a második oktatási kérdést. Elmagyarázza a raktár szállítógépkocsijai és technológiai berendezése előkészítésének sorrendjét, továbbá a raktárparancsnok és a gépkocsiszállító alegységparancsnok közötti együttműködés megszervezését.</p> <p>Megadja a jelt a gépkocsinak az üzemanyag kiszolgáltató helyre történő kiállítására.</p> <p>Ellenőrzi a személyi állomány munkáját, a kiadás megszervezését, a technikai eszközök igénybevételenek helyességét.</p> <p>Ismerteti az üzemanyag tartálygépkocsiba, vagy tárolóeszközbe való beöntésének, valamint a tárolóeszközbe öntött üzemanyag üres tárolóeszköz ellenében való átadásának rendjét.</p> <p>Szükség esetén leállítja a hallgatókat, értékelést tart és megismétli a fogások végrehajtását.</p>	<p>A vezetők az üres járművek várakozási körletében ellenőrzik a raktárba érkezett tartálygépkocsik, töltőgépkocsik és a hordókat (kannákat) szállító tehergépkocsik műszaki állapotát és feltöltéshez való készenlétét. A raktárparancsnok ellenőrzi az üzemanyag vételezésre jogosító okmányokat.</p> <p>A parancsnok utasítására a vezetők kiállítják az üres szállítóeszközöket.</p> <p>A raktárparancsnok kiadja utasítását az üres szállítóeszközök üzemanyaggal való feltöltésére.</p> <p>A gépkezelő ellenőrzi a szivattyúeszközök készenlétét.</p> <p>A laboráns és a raktárkezelő ellenőrzi a ciszterna és a tárolóeszköz tisztaságát.</p> <p>A hallgatók okmányolják az üzemanyag kiadását és jelentenek a raktárparancsnoknak.</p> <p>A szakasz- (század-) parancsnok irányítja a gépkocsik rakodásra történő kiállítását.</p>
<p>Az üzemanyag-raktár lebontása — 80 perc.</p>	<p>Kihirdeti a harmadik oktatási kérdést, ismerteti a hallgatókkal a helyzetet, megszabja a feladatokat a raktár lebontására és áttelepítésére.</p> <p>Ismerteti a lebontás során követendő sorrendet.</p> <p>Ellenőrzi, hogy betartják-e az anyag gépkocsi rakfelületére való felrakásának és elhelyezésének szabályait, továbbá a biztonsági rendszabályokat.</p>	<p>A raktárparancsnok irányítja a lebontást és a rakodást.</p> <p>A személyi állomány leszereli a szivattyúeszközöket a tároló eszközökről, kiüríti a tömlőket és az elasztikus tartályokat, karbahelyezi a technikai eszközöket.</p> <p>Megkezdi a technikai eszközöknek a gépkocsikra való felrakását és elhelyezését.</p>

Oktatási kérdések, idő	A foglalkozásvezető feladata	A hallgatók feladata
	<p>Ellenőrzi az áttelepüléshez való készenlétet, kiadja a parancsot az elindulásra.</p> <p>Az áttelepülés során közléseket ad a sugárszennyezésre vonatkozóan.</p> <p>Ellenőrzi a hallgatók tevékenységét, a sugárszennyezésre vonatkozó kiértékelés gyorsaságát, a tömegpusztító fegyverek elleni védelem normatíváinak végrehajtását.</p> <p>Ellenőrzi, jól választották-e ki a különleges mentesítő állomás helyét, hogyan használják fel az állománytábla szerinti és a helyszínen található eszközöket sugármentesítésre és a személyi állomány mentesítésére.</p> <p>Ellenőrzi a következő normatíva végrehajtását. Szükség esetén leállítja a hallgatókat és megismételteti azokkal a fogás végrehajtását.</p>	<p>A személyi állomány elfoglalja helyét az oszlopon belül.</p> <p>A raktárparancsnok megkapva a sugárszennyeződésre vonatkozó közlést, megállítja az oszlopot.</p> <p>A terep szennyezettségi fokától, a meglévő kerülő utaktól és az időtől függően parancsot ad a szennyezett terepszakasz leküzdésére. A személyi állomány fedezékbe helyezi az anyagot, légmentesíti a kabinokat, felveszi az egyéni védőeszközöket és nagy távolságra és fokozott ütemben küzdi le a szennyezett terepszakaszt. Ezután a raktárparancsnok meghozza elhatározását a technika részleges sugármentesítésére és a személyi állomány mentesítésére.</p>
<p>A foglalkozás értékelése — 2 perc.</p>	<p>Valamennyi kérdés feldolgozása után értékeli a foglalkozást.</p> <p>Általánosságban emlékezteti a foglalkozás témájára, kiképzési céljaira, elemzi a hallgatók tevékenységét az egyes oktatási kérdésekkel kapcsolatosan, osztályoz minden hallgatót.</p> <p>Ismerteti a következő foglalkozás feladatát.</p>	<p>A foglalkozás értékelése után a hallgatók visszatérnek az egység elhelyezési körletébe, visszaviszik az anyagokat a raktárba, karbahelyezik a technikai eszközöket.</p>

A foglalkozás levezetési tervét az egységparancsnok hadtáphelyettes, vagy más szolgálati közeg hagyja jóvá, a foglalkozásvezető írja alá, a név, rendfokozat és beosztás feltüntetésével. A személyi állomány felkészültségének fokától függően a tervet meg lehet változtatni, vagy ki lehet egészíteni.

Az egységparancsnok hadtáphelyettesének munkatérképe

(Fordítás)

Korszerű viszonyok között a csapatok harctevékenysége manőverező jelleget öltött. Azok térbeni kiterjedése, magas üteme megkövetelik azt, hogy a tisztek állandóan ismerjék a helyzetet, gyorsan és helyesen reagáljanak annak megváltozására, megalapozott elhatározásokat hozzanak és feszesen vezessék az alegységeket a harc folyamán.

Az egységparancsnokok és azok hadtáphelyetteseinek kötelemi közé tartozó feladatok száma, valamint a csapatok és a hadtáp vezetésével kapcsolatos munka terjedelme állandóan nő. A vezetés még olyan tagozatban is, mint a század, zászlóalj, bonyolult folyamatot alkot.

Tudni kell azt is, hogy abban az esetben, ha az ellenség tömegpusztító eszközöket fog alkalmazni, a harc- és hadtáphelyzet hirtelen meg fog változni, minek következtében egyidejűleg jelentős veszteség keletkezhet a személyi állományban, harcitechnikában, fegyverzetben, különböző anyagi eszközökben, a csapatok és a hadtáp működési sávjában rombolási és elárasztott területek keletkeznek. Mindez rendkívül meg fogja nehezíteni a csapatok és a hadtáp alegységek vezetését.

Az egységparancsnok hadtáphelyettese bonyolult helyzetben csak akkor vezetheti eredményesen a hadtápot, ha állandóan tanulmányozni fogja és ismeri a helyzetet, a saját csapatok és a hadtáp, valamint az ellenség harctevékenységeinek jellegét, a sugár- és vegyi helyzetet. Pótolhatatlan segítőtársa a hadtáphelyettesnek a munkatérkép. Ezt szeretnénk bemutatni egy harcászati gyakorlat példáján.

Az alegységek éjszaka több órás menetet hajtottak végre és hajnalban léptek „harcba”, menetből. Áttörve az ellenség peremvonalát előrenyomultak védelmének mélységébe. Mozgás, harc, majd ismét mozgás. A HVP-n a folyó ügyekkel foglalkoztak, mikor megérkezett az előljáró parancsnok, aki utasította a parancsnok hadtáphelyettesét, N. Nizserenko őrnagyot, hogy részletesen jelentse a harcászati és a hadtáp helyzetet.

A tiszt elővette térképtáskájából a rendetlenül összehajtogatott térképet és elkezdte bátortalanul és pontatlanul jelenteni a helyzetet. A jelentés nem sikerült és ez nem véletlen. Az ezred sávhatárain és általános feladatain kívül a térképre alig volt valami berajzolva. Arra a kérdésre, hogy hol tartózkodnak most az ezred alegységei és milyen azok ellátottsága, nem tudott vála-

szolni. Hasonló helyzetbe került egyszer egy másik tiszt is, azzal a különbséggel, hogy annak térképére sok felesleges adat volt berajzolva az ellenségről és a saját csapatokról. A kiértékelésen ezen elvtársak munkáját alacsonyra értékelték.

Láthatjuk, hogy úgy az egyik, mint a másik eset, vagyis, hogy az egyik tiszt térképéről hiányoztak az adatok, a másik térképe pedig sok felesleges adatot tartalmazott, egyazon eredményhez vezetett. Milyen is legyen tehát a hadtáptiszt, többek között az egységparancsnok hadtáphelyettesének a munkatérképe és hogyan is kell azt vezetni?

A gyakorlatok tapasztalata alapján tudni kell azt, hogy az egységparancsnok hadtáphelyettese nem készít szóveges hadtápbiztosítási tervet. A hadtáphelyettes a hadtápbiztosítási tervet egy munkatérképen készíti el. Harcban az alegységek hadtápbiztosításával kapcsolatos feladatok végrehajtásának rendjét, idejét és módjait a hadtáphelyettes a parancsnok technikai helyettesével, a fegyvernemi és szolgálati főnökökkel együttesen dolgozza ki.

Következésképpen nem elegendő, ha a parancsnok hadtáphelyettese a parancsnok elhatározásából csak saját ezredének sávhatárait és harcadatait ismeri. Véleményünk szerint olyan terjedelemben kell vezetnie munkatérképét, hogy az tegye lehetővé a hadtáp megbízható vezetését, a szoros együttműködést az alárendeltségébe nem tartozó szolgálatokkal.

A parancsnok hadtáphelyettesének munkatérképe ilyen vonatkozásban az alapvető s egyedüli okmány. Segítségével helyesen tisztázható a kapott feladat, tanulmányozható és értékelhető a kialakult harcászati és hadtáphelyzet, kiadhatók az intézkedések az alárendelt hadtáp alegységeknek és jelenthető a helyzet az előljáró parancsnoknak.

A harc hadtápbiztosításának megszervezésével kapcsolatos javaslatát a parancsnoknak a hadtáphelyettes ugyancsak munkatérképén készíti el. Ezért arra be kell rajzolni elsősorban: az ellenség csapatainak helyzetét a küszöbönálló harctevékenység sávjában és a szárnyakra: a saját csapatok helyzetét zászlóaljig, vagy még jobban részletezve; az ezred feladatait, szükség esetén pedig a szomszédok feladatait és azok sávhatárait is.

Ezeket az adatokat személyesen az ezredparancsnoktól, vagy a törzsfőnökön keresztül kapott utasítások alapján kell a térképre berajzolni, a harcadataira vonatkozó utasításokkal. A térképre a lehető legpontosabban be kell rajzolni az ezred és a zászlóaljak hadtáp alegységeinek, valamint a működési sávban elhelyezkedő, vagy tevékenykedő más csapatok hadtáp egységeinek (allegységcinc) a helyzetét. Az előljáró hadtápparancsnok intézkedéséből kiindulva a térképre be kell rajzolni az alárendeltségébe tartozó hadtáp alegységek és intézetek települési körleteit, az után- és hátraszállítási útvonalakat, ki készíti elő a vízforrásokat, a helyi javíró- és egyéb más vállalatokat, valamint az előljáró tagozar hadtáp felépítésének azon elemeit, amelyekkel a javaslatok előkészítésekor számolni kell.

A feladat tisztázása és a helyzet értékelése mérvének megfelelően a térképre be kell rajzolni az ezred hadtáp alegységeinek települési körleteit és időpontjait, az előkészítés, a harc folyamán feladatonként és a roham terepszakaszaié; ki kell említeni azokat a menetvonalakat, amelyeket az előkészítés és a harc folyamán után- és hátraszállítási útvonalak minőségében kell felhasználni; meg kell határozni a valószínű egészségügyi veszteség és technikai harc-

képtelenné válásának körleteit, fel kell tüntetni az ezred egészségügyi és javító alegységeinek, valamint harcálláspontjainak és az előljáró parancsnok HVP-jának települési körleteit, a harc előkészítésének időszakában és annak folyamán.

A parancsnok elhatározásainak megfelelően a térképen fel kell tüntetni azokat a rendszabályokat, amelyeket az ezred hadtáp foganatosítani fog a második lépcső harcbevételkor, a vízi- és más akadályok leküzdésekor stb.

Tehát a munkatérképre elsősorban azokat az adatokat kell beírni, amelyekre szükség lehet a javaslatok megindoklására, amikor azokat a parancsnoknak jelentik, avagy a hadtápbiztosítás megszervezése kérdéseinek a törzsszel és szolgálati ágakkal történő egyeztetésekor. A továbbiakban a harc folyamán a helyzetnek, az ezredparancsnok és az előljáró hadtápparancsnok utasításainak megfelelően a térképre be kell rajzolni a további harc- és hadtáphelyzetet.

A magyarázó feljegyzést, vagyis az anyagi eszközökre, a sebesültek hátraszállításának megszervezésére stb. vonatkozó számvetéseket rendszerint munkafüzetben, vagy számozott lapokon kell elkészíteni. Az alapszámvetés az anyagi biztosítást tükrözi, abban anyagfajtánként, mértékegységekben és javadalmazásokban meg kell adni a harc kezdetén az egység raktárakban és az alegységek-nél meglévő anyagi eszközöket, a megállapított fogyasztási normákat, mi kerül kiszállításra a harctevékenység folyamán és a tervezett maradványt a harc végére.

A másik számvetés az anyagi eszközök utánszállítását tükrözi rakomány fajtánként, tonnában, kinek a szállítóeszköze szállítja, milyen raktárból hová (mely alegységekhez). Ha tábori töltőállomások kerülnek felhasználásra, akkor fel kell tüntetni azok települési belyeit.

Külön táblázatban lehet feltüntetni a meglévő szállító gépkocsikra és azok lehetőségeire vonatkozó tájékoztató adatokat. Ebben fel kell tüntetni a gépkocsik és pótkocsik számát márkánként, rendeltetésüként, teherbíróképességként stb. Az egységparancsnok hadtáphelyettesének munkafüzetében el lehet készíteni a valószínű egészségügyi veszteségre vonatkozó számvetést is, amire a sebesültek és betegek szállító és üresen visszatérő gépkocsikon való hátraszállításának megszervezésekor van szükség. A térképet az egységparancsnok hadtáphelyettese írja alá.

Ha a parancsnokhelyettes és a többi hadtáptiszt jól ért a munkatérkép kezeléséhez, úgy ez nagy jelentőségű a feszes hadtápvezetés szempontjából. A munkatérkép segítségükre van abban, hogy ismerjék a harc helyzetet, lássák hol és mikor fenyeget krízis az anyag és más fajta biztosításában, hozzáértően használják fel a hadtáp erőket és eszközöket a csapatok biztosításához.

Ezt igazolják az elmúlt háború tapasztalatai is, amikor is a munkatérkép helyes vezetésétől és a helyzet ismeretétől függött a csapatok idejében történő biztosítása. Ezeket a tapasztalatokat a gyakorlatban a fiatal tisztek gondosan tanulmányozzák és alkalmazzák. Számtalan példa van arra vonatkozólag, amikor a hadtáptisztek gyakorlatokon elményülten és pontosan vezetik munkatérképeiket, eredményesen oldják meg a megszabott feladatokat. Pontosán és magasfokú törzskultúrával hajtja ezeket végre V. Reznyik, P. Lipsveckij, V. Rjabimjin tiszt, akiknek munkáját e sorok írójának különböző időpontokban alkalma volt ellenőrizni. Ezek az elvtársak tiszraban vannak azzal, hogy minden hadtáptisztnak ismernie kell a harc helyzetet, mert ellenkező esetben nem képes helyes kezdeményező elhatározásra jutni, dolgozni teljes erő bedobással.

Befejezésül, szeretném kihangsúlyozni, hogy a térképet helyesen kell elkészíteni (összeragasztani, kiemelni, összehajtogatni, kódolni) a munkához, használat előtt részletesen kell tanulmányozni, majd ezután szabatosan és helyesen kell berajzolni az egyezményes jeleket. Tudni kell azt is, hogy a munkatérképen nemcsak a harcmezőn már megtörtént, hanem a tervezett és kibontakozásban levő eseményeket is kell rögzíteni. Minél jobban sajátítjuk el a munkatérkép vezetésének fogásait, annál kevesebb időt kell az alárendelt alegységek vezetésével kapcsolatos feladatok megoldására fordítani. A térkép hozzáértő vezetése valamennyi tisztt, így a hadtáptisztek törzskultúrájának is az ismeretőjele.

Jogok, kötelességek, felelősség

(Fordítás)

A hadügyben végbement változások eredményeképpen az utóbbi években bonyolultabbá lettek a feladatok a Fegyveres Erők hadtápjának minden tagozatában, azok végrehajtásának feltételei, nőtt az anyagi, technikai, egészségügyi és a többi hadtáp ellátási tagozat szerepe a csapatok és a flotta erői állandó harckészültségének fenntartásában.

Ezen feladatok megoldása nagymértékben függ minden parancsnok hadtáphelyettesétől, akik a hadtáp ellátás fő szervezői. Vizsgáljuk meg ezeknek az új általános katonai szabályzatokban megszabott köteleit.

Mindenekelőtt meg kell említeni, azt hogy növekedett a parancsnok hadtáphelyettesének felelőssége az ezred harc- és mozgósítási készségéért. A parancsnok hadtáphelyettese köteles részt venni nemcsak az egység harc- és politikai kiképzése tervének kidolgozásában és végrehajtásában, ahogy azt az előző szabályzat előírta, hanem a mozgósítási terv kidolgozásában és végrehajtásában is, felelős a közvetlen alárendeltségébe tartozó szolgálati ágak és alegységek harc- és mozgósítási készségéért. Köteles gondoskodni arról, hogy az összes előírt hadtáp számvetéseket gondosan elkészítsék, a végrehajtókat ésszerűen osszák szét az egyes munkafrontok között, betartsák a személyi állomány, a technika és az anyagi eszköz tartalékkal való feltöltöttség meghatározott szintjét, biztosítsák a hadtáp állandó készenlétét stb.

A korábbiakhoz hasonlóan a parancsnok hadtáphelyettese felel a különféle anyagi eszközök biztosításáért. A szabályzat kimondja, hogy ő szervezi meg a csapatok szükségletének kielégítésére rendelkezésbe kerülő összes anyagi eszközök időben való igénylését, átvételét, nyilvántartását, helyes tárolását és szigorú rendeltetésszerű felhasználását. Háromhavonként legalább egyszer ellenőrzi a készletek meglétét és állapotát a raktárakban és az alegységeknél, megszervezi az összes technika, felszerelés és más katonai anyag leltározását minden évben.

Az ezredparancsnok hadtáphelyettesének a feladata az előírt ellátási normák minőségének és minden katona részére való maradéktalan kiszolgáltatásának ellenőrzése. Vegyük példának a személyi állomány élelmezését. Ismeretes, hogy azért közvetlenül az ezred élelmezési szolgálatvezető felelős, ezen feladat megoldását illetően azonban a szervező szerepet a parancsnok hadtáphelyettese tölti be.

Hatalmas szerepet játszik annak ellenőrzésében, hogy a norma szerint illetményes ruházati anyagot minden katona megkapja. Az új szabályzat arra kötelezi, hogy állandóan gondoskodjon az egység személyi állományának ruházataról, biztosítsa a ruházat időben történő kiadását, testre igazítását és javítását.

A parancsnok hadtáphelyettese köteles személyesen, valamint az üzem- és kenőanyag szolgálatiág-vezetőn keresztül ellenőrizni minden üzem-, kenőanyag és különleges folyadék fajta átvételét, tárolását, kiadását, valamint minőségét és felhasználásának helyességét az alegységeknél és az egység raktárában.

Az új szabályzatban először van szó arról, hogy a parancsnok hadtáphelyettese köteles megtervezni a szállító gépjárművek munkáját, ellenőrizni azok felhasználásának helyességét és hatékonyságát. Figyelembe véve ezen kérdés bonyolult voltát és fontosságát, foglalkozunk vele egy kissé részletesebben.

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a szállítás olyan egységeknél történik a legervezettebben, ahol van távlati (évi, havi) és napi tervezés. Távlati tervezéskor hozzávetőlegesen meg kell határozni a szállítás volumenét, a szállítóeszköz szükségletet és a szállítások biztosításával kapcsolatos rendszabályokat. Ezek az adatok rendszerint megtalálhatók az éves gazdasági tervben, az éves és havi gépjármű igénybevételi és javítási tervekben, az ezredparancsnok hadtáp- és technikai helyettesének és a szolgálatiág-főnökök munkaterveiben, valamint a részletes tervekben.

A szállítás napi tervezése a távlati tervek, az egységparancsnokoknak a konkrét harc- és politikai kiképzési rendezvények biztosítására vonatkozó parancsainak, továbbá a szolgálatiág-főnökök és alegységparancsnokok igényléseinek alapján történik. A szállítási tervben általában fel kell tüntetni: a szállítandó rakományok megnevezését és mennyiségét, mely alegységektől hány gépjármű kerül kijelölésre; meg kell adni az oszlop- (gépjármű-) parancsnokok neveit, a rakodás helyét és idejét, a szállítóeszközök visszaérkezésének időpontját a telephelyre. Ezt a tervet egyeztetni kell az ezredparancsnok technikai helyettesével, a törzsfőnökkel és azt az ezredparancsnok hagyja jóvá. Ezt követően a tervet el kell juttatni a gépjárműszolgálat vezetőhöz, a szállítást igénylő szolgálatiág-főnökökhöz és alegységparancsnokokhoz, azon alegységparancsnokokhoz, ahonnan a szállítóeszközök kijelölésre kerülnek.

A szállítási tervnek, továbbá a havi gépjármű igénybevételi és javítási tervnek megfelelően a gépjármű szolgálatvezető elkészíti a gépjármű elosztást, amit a parancsnok technikai helyettese ír alá és az ezredparancsnok hagy jóvá. Ez az okmány szolgál a menctelvel kiállításának alapjául.

A szállító alegységparancsnokok a szállítási tervnek és a gépjármű elosztónak megfelelően készítik fel a vezetőket és a gépkocsikat a szállítások végrehajtására, a szállítást igénylő szolgálatiág-vezetők és más szolgálati közegek pedig előkészítik a szállítandó anyagokat. A telephelyről kibocsátott és oda visszaérkezett gépkocsik és pótkocsik műszaki állapotár a műszaki ellenőrző állomás parancsnok ellenőrzi. A gépkocsik telephelyről való távozását a telephelyügyletes engedélyezi.

Ezekkel a feladatokkal tehát a parancsnok hadtáphelyettese csak akkor tud sikeresen megbirkózni, ha szorosban együttműködik az egységparancsnok technikai helyettesével (gépjárműszolgálat vezetővel), aki a szabályzat szerint felolós az egység valamennyi gépkocsijának üzemképes állapotáért, műszakilag helyes felhasználásáért, karbantartásáért, tárolásáért és javításáért, a telephelyek állapotáért és azok belszolgálatáért.

Napjainkban a hadtápegységek nagyszámú gépkocsival és más különféle technikával rendelkeznek. Ennek állapotától függ nemcsak a hadtáp, hanem az egész ezred harcckészültsége is. Ezért kötelezi az új szabályzat a hadtáphe-lyettes és valamennyi szolgálatiág-főnököt arra, hogy ismerje az alárendelt alegységeknél levő technika számát és állapotát, biztosítsa annak helyes felhasználását, idejében való karbantartását, javítását és hátraszállítását.

Fonros szerep hárul a parancsnok hadtáphehelyettesére az elhelyezési szolgálat megszervezését illetően is. Az új szabályzat értelmében a hadtáphehelyettes nemcsak az ezred laktanyáinak karbantartásáért, hanem a tűzvédelemért, a létesítmények, a berendezési tárgyak és a bútorzat rendeltetésszerű felhasználásáért, idejében történő javításáért, a terület rendbentartásáért is felel.

Az ezredparancsnok hadtáphehelyettesének gyakorlati ténykedésében fontos helyet foglal el a katonák kereskedelmi kiszolgálásának megszervezése is, jóllehet az előző szabályzatban ilyen funkció nem is szerepelt. Jelenleg az ezredparancsnok hadtáphehelyettesére hárul az üzletek, a legénységi teázók, a szabóműhelyek és a laktanya területén elhelyezkedő más kereskedelmi szolgáltató vállalatok helyiségeinek bútorzattal, nem termelő gépi berendezésekkel, tüzelővel, világítással, vízzel, szállításközökkel való ellátása és más szolgáltatások biztosítása a Szovjetunió honvédelmi minisztere és a honvédelmi miniszterhelyettes – a Szovjetunió Fegyveres Erői hadtápfőnöke – ide vonatkozó parancsai és direktívái által meghatározott feltételek alapján. Köteles ellenőrizni ezen vállalatok tevékenységét és az alkalmazottai között folyó nevelőmunka megszer-vezést is.

Az alegységek hadtápbiztosításának megszervezésével közvetlenül összefüggő új kötetelmek közül meg kell említeni a takarékossgal, a javító-, építő-, és gazdasági munkák végzése alatti biztonsági rendszabályokkal, a technika alárendelt szolgálati ágak általi használatával, az ezred kergazdaságának irányításával kapcsolatos intézkedések kidolgozásár és végrehajtását.

A szolgálati közegeknek a munka végzésével kapcsolatos új követelményeinek meghatározását a takarékosági rendszabályoknak (mint a szocialista gazdálkodás legfontosabb lenini elvének) azon óriási szerepe diktálta, amelyet az játszik a kommunista építésben. Az SZK programjában, a párt XXV. kongresszusának határozataiban, L. I. Brezsnyevnek, az SZK KB főtákarának felszólalásaiban vörös fonalként húzódik végig a takarékosági rendszabályok megszigorításának, a hanyagság és pazarlás elleni harc szükségessége. Ez az igény teljes egészében vonatkozik a csapatokra is.

A csapatoknál folyó gazdasági munka sok éves tapasztalatainak általánosítása azt bizonyítja, hogy az ott a legeredményesebb, ahol az egységparancsnok irányítása alatt folyik, valamennyi helyettesének, a törzsnak, a szolgálatiág-főnököknek, az alegységparancsnokoknak, a politikai szervek, a párt- és komzomolszervezetek, az egység egész személyi állományának részvételével.

A gazdasági munkának fontos szervezési lépését képezi a tervezés. Az ezrednél rendszerint egységes éves tervet készítenek. A szükséges anyagok gyűjtését és a terv-tervezet összeállítását az ezredparancsnok hadtáphehelyettese végzi a pénzügyi főnökkel együttesen. A tervezet készítése az előző évek gazdasági munkája elemzési eredményeinek figyelembevételével történik, szoros összhangban az éves gazdasági tervvel, a harc- és politikai kiképzési tervvel, az anyagszállítási tervvel, a technika igénybevételei- és javítási tervvel, a javító alegy-

ség terveivel, az építési és javító munkatervekkel, valamint az egység éves költségvetésével (pénzügyi költségvetésével).

A terv-tervezet megvitatása során annak egyes fejezeteit előzetesen meg lehet vitatni a szolgálati ágak és alegységek személyi állományának értekezletein. Az ezredparancsnok általi jóváhagyást követően a tervet el kell juttatni a végrehajtókhoz és maradéktalanul végre kell hajtani.

A gazdasági munka tervezésében és szervezésében nagy segítséget jelentenek az egységeknek a parancsnok által kijelölt, jól képzett gazdasági bizottságok (tanácsok), akik aktív szerepet játszanak az új takarékosági források felkutatásában, a harcosokra bízott állami vagyon gondos (takarékos) kezelésének propagálásában, az élenjáró tapasztalatok általánosításában és elterjesztésében.

Nagyon fontos a gazdasági munka rendszeres értékelése a szolgálati ágaknál, az alegységeknél és az ezrednél. Ilyen értékeléseket rendszerint az első felév és az év végén kell tartani.

Békében és háborúban a csapatok hadtápbiztosításának sikere nagy mértékben függ a hadtáp szakemberek sokoldalú kiképzésétől és azok nevelésétől is. Ezért az új szabályzat felelőssé téve a parancsnok hadtáphelyettesét a közvetlen alárendeltségébe tartozó alegységek és szolgálati ágak harc- és politikai kiképzéséért, katonai fegyelméért és erkölcsi-politikai állapotáért, arra is kötelezi őt, hogy váljék a személyi állomány oktatásának és szervezésének szervezőjévé és irányítójává. Feszés belrendet teremt és tart fenn a hadtáp alegységeknél, haladéktalanul megszünteti a mulasztásokat, határozottan megakadályoz minden olyan tevékenységet, ami kárt okozhat a hadtáp és az egész ezred harc-kiképzésének. A szabályzat megköveteli, hogy különös figyelmet fordítson a katonai fegyelem megszilárdítására, az alárendeltek bűncselekményeinek, vétségeinek és a rendkívüli eseményeknek megelőzésére, ezeket előidéző okok időben történő felkutatására és kiküszöbölésére.

Annak érdekében, hogy a hadtáp alegységek személyi állományának oktatásában, nevelésében és tevékenységében a legjobb eredményeket lehessen elérni, az új szabályzat arra kötelezi a parancsnok hadtáphelyettesét, hogy ismerje a közvetlen alárendeltségébe tartozó alegységek és szolgálati ágak tisztjeinek, zászlósainak és tiszthelyetteseinek szakmai felkészültségét, politikai és erkölcsi tulajdonságait, tanítsa azokat. Amíg azonban korábban csak az anyagi biztosítással és az alegységek gazdaságának vezetésével kapcsolatosan kellett a tiszteket és szolgálatvezetőket oktatni, addig a jövőben feladata foglalkozásokat tartani az ezred tisztjei és zászlósai részére a hadtápbiztosítás megszervezésének valamennyi kérdését, az alegység szolgálatvezetőkkel – a század gazdaság vezetését illetően.

Napjainkban jelentős mértékben növekedett a tudományos-kutató, az újí-tási és ésszerűsítő munka szerepe a hadtáp valamennyi tagozatában. Ténylegesen a tiszteknek és középkadereknek a harc- és politikai kiképzés biztosításával kapcsolatos napi tevékenysége nem lehet eredményes a végrehajtók kezdeményezése nélkül. Ezért kötelezi az új szabályzat a parancsnok hadtáphelyettesét arra, hogy irányítsa a tudományos-kutató, az újítási és ésszerűsítő munkát, gondosan tanulmányozza és használja fel munkájában alárendeltjeinek a hadtáp és a csapatgazdálkodás korszerűsítésére irányuló javaslatait.

A Kommünista Párt és a Szovjet Kormány által a Fegyveres Erők elé állított feladatok végrehajtásának mozgósításában óriási jelentőséggel bír a szocialista munkaverseny továbbfejlesztése. Ezért az új szabályzat arra kötelez min-

den parancsnokot, többek között a parancsnok hadtáphelyettesét, hogy szervezze meg a szocialista munkaversenyt az alárendelt személyi állomány között és biztosítsa annak napi irányítását, arra nevelje a Szovjet Hadsereg katonáit és polgári alkalmazottait, hogy igyekezzenek minőségileg és maradéktalanul végrehajtani a vállalt kötelezettségeket.

Befejezésül szeretném aláhúzni, hogy a hadtáppal kapcsolatos munkák terjedelmének növekedése és azok végrehajtása feltételeinek bonyolultabbá válása, valamint a hadtáp alegységek és középkaderek felkészültségében végbement minőségi változások újabb, magasabb követelményeket támasztanak az ezredparancsnok hadtáphelyettesével szemben, többek között a saját felkészültségét és az alárendeltekkel való kölcsönös kapcsolatot illetően is. Ez tükröződik az új szabályzatban is, amely kimondja, hogy az ezredparancsnok hadtáphelyettese köteles állandóan tökéletesíteni nemcsak saját katonai és politikai ismereteit, hanem a hadtápvezetés módjait is; ismerni az egység fegyverzetét, harci- és egyéb más technikáját, azok igénybevételének rendjét; kiválasztani, minősíteni és szétosztani a tiszteket és zászlósokat az alárendelt alegységek és szolgálati ágak között; gondoskodni az alárendeltek fizikai állóképességének növeléséről, egészségének megővéséről és erősítéséről, szükség esetén segíteni és támogatni azokat az ezredparancsnok előtt.

Azonkívül a parancsnok hadtáphelyettesének kiegészítőleg kötelmeivé tették azt, hogy kitartóan munkálkodjon saját szervezői képességének fejlesztésén és módszertani jártasságainak fejlesztésén; tanulmányozza és honosítson meg munkájában minden olyan újat és élenjárót, ami hozzájárul az alárendeltek oktatása és nevelése hatékonyságának fokozásához; kapcsolja össze a követelménytámasztást az elvszerűséggel, valamint a hiányosságokkal szembeni hajthatatlanságot az emberek iránti bizalommal és azok megbecsülésével, az emberekről való állandó gondoskodással, ne folyamodjon durvasághoz és ne sértse azok önértetét; az erkölcsi és magatartási szabályok szigorú betartásával, a szovjet törvények, a katonai eskü, a katonai szabályzatok előírásainak, s szolgálati kötelmek maradéktalan végrehajtásával váljon az alárendeltek példaképévé.

Ezek az ezredparancsnok hadtáphelyettesének a Szovjetunió Fegyveres Erői új Belsőszolgálati Utasításából eredő alapvető kötelmei. Az elmondottakból látható, hogy azok igen különbözőek, felelősségteljesek és bonyolultak. Azoknak a szolgálati közegek által a helyszínen való mélyreható tanulmányozása és pontos végrehajtása hozzá fog járulni a hadtáp további megerősítéséhez és a csapatok harcalképességének növeléséhez.

A légiszállíthatóság néhány kérdése a korszerű hadseregek hadtápjánál

(Fordítás)

A korszerű hadseregek építésében egyre nagyobb szerepet játszik a légi szállíthatóság folyamata (vagyis a „légiesítés”, azaz a repülőeszközök tömeges rendszeresítése és szélesebb körű alkalmazása, felhasználása, szállításra). Ennek a folyamatnak szerves részét képezi a hadtáp légi szállíthatósága azzal a céllal, hogy a csapatok növekvő mozgékonyságának és manőverezőképességének megfelelően, jelentősen fokozni lehessen a hadtáp mobilitását is.

(A fordító megjegyzése: Az utóbbi időben a „mozgékonyosság” és „manőverezőképesség” szavak használata mellett, a külföldi katonai szakirodalomban egyre gyakrabban használják a „mobilitás” szakkifejezést [lásd pl.: SZAVKIN, V. E.: A hadművelési művészet és a harcászat alapelvei. Zrínyi Katonai Kiadó. Bp. 1974], ami sem fogalmában, sem tartalmában nem azonos az előző kettővel. Ez a fogalom nem csupán a gyors helyzetváltoztatás képességét jelenti, hanem emellett magába foglalja a helyzet változásaira való gyors reagálás képességét, a nagyfokú aktivitást, a kedvező vezethetőséget, a rugalmas gondolkozásmódot és egyebeket is.)

A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy a hadművelés és a harc sikere, valamint a csapatok által végrehajtásra kerülő feladatok mélysége jelentős mértékben a következő tényezőktől függ:

- a hadtáp mobilizációja mennyiben felel meg az egységek és a magasabb-egységek mozgékonyságának és manőverezőképességének;
- a helyzet adott körülményei közepette az egységek és a magasabbegységek milyen mértékben vannak ellátva a szükséges anyagi eszközökkel és az ellátottság mérve mennyire teljes;
- milyen határfokkal működik a technikai biztosítás, valamint az egészségügyi biztosítás.

Azzal kapcsolatban, hogy a hatvanas évektől kezdve tömegesen rendszeresítették az atomfegyvereket, gyökeresen megváltoztak a fegyveres küzdelem körülményei és ugyancsak lényeges változáson ment át a hadtápbiztosítás is. Kétségtelenné vált ugyanis a hadtápbiztosítás kialakult rendszerének olyan hiányossága, mint az alacsony mobilizáció, amit elsősorban a földi szállítás eszközeinek alkalmazása idéz elő, de mindenekelőtt a gépkocsik tömeges igénybevétele okoz, amelyek tudvalevőleg korlátozott képességekkel rendelkeznek ah-

hoz, hogy úttalan terepen mozoghassanak. A külföldi sajtóban olyan megjegyzések látnak napvilágot, hogy a jövő háborújában vívott hadműveletekben csapatok ellátása érdekében, főként a földi eszközök alkalmazása nem csupán megátolja az anyagi és technikai biztosítás során jelentkező feladatok sikeres megoldását, hanem ez a tény még a polgári szállítások megszervezésében is komoly nehézségeket okoz. Rámutatnak továbbá arra is, hogy:

„a jövő háborújában nem lesz idő arra, hogy elkapkodottan, rögtönözve, ki lehessen javítani a hadtápbiztosítás rendszerében jelentkező hiányosságokat”. („Revue Militaire Generale”, 1960. márciusi szám.)

Külföldi katonai szakértők véleménye szerint, a hadtáp korszerűsítését két irányban kell végezni:

- egyrészt a hadtáp további gépesítése alapján, vagyis oly módon, hogy tömegesen alkalmaznak földi szállítóeszközöket;
- másrészt a légi szállíthatóság alapján, vagyis repülőszerkezetek széles körű és kiterjedt igénybevétele útján és oly módon, hogy a hadtáp egységeket, intézeteket és eszközöket légi szállításra teszik alkalmassá.

Az ily módon és ezek alapján mobilitással rendelkező hadtápot egyre inkább a legfőbb kritériumnak tekintik ahhoz, hogy a hadtáp megfeleljen az idők követelményeinek, az anyagi biztosítás, a technikai biztosítás és az egészségügyi biztosítás magas színvonalú hatékonyságának.

A NATO katonai vezetése különös figyelmet fordít a hadtáp légi szállíthatóságának olyan elemeire, mint:

- a repülőter-hálózat fejlesztése, a berakási és kirakási munkálatok gépesítésére szolgáló eszközök kifejlesztése;
- a terhek légi szállíthatóságának fokozása;
- a legkedvezőbb módok és módszerek kidolgozása ahhoz, hogy az anyagi eszközöket légi úton is lehessen szállítani;
- a tervezés és a vezetés hathatós módszereinek kidolgozása;

Amikor a NATO-főparancsnokság nagy jelentőséget tulajdonít az anyagi eszközök hadászati méretű légi szállításának, az Európában rendelkezésre álló repülőtereknek mintegy 20%-át előkészíti ahhoz, hogy ezek nehéz katonai szállító repülőgépeket fogadhassanak. Munkálatokat folytatnak olyan irányban is, hogy erre a célra más repülőtereket is alkalmassá tegyenek.

A NATO egyesített légierők valamennyi repülőterén olyan irányú rendszabályokat foganatosítanak, melyek arra irányulnak, hogy csökkentsék a repülőgépek sebezhetőségét a földön. Erre a célra boltíves típusú, vasbeton fedezékeket építenek, föld alatti és félig föld alatti lőszerraktárakat és üzemanyag-raktárakat rendeznek be, vezetési pontokat építenek ki és fedezékeket, óvóhelyeket készítenek a repülőgépek, valamint a személyi állomány részére.

Azt tervezik, hogy az anyagi eszközök nagy távolságra történő elszállítására az egyik hadszíntérről a másikra, valamint egyazon hadszíntér határain belül, elsősorban nehéz és közepes típusú katonai szállító repülőgépeket vesznek igénybe. Az Amerikai Egyesült Államokban kifejezetten hadászati légi szállításokra, Katonai Szállítórepülő Parancsnokságot állítottak fel, amelynek állományába – az 1975-ös év derekán kialakult helyzet szerint –, körülbelül 350 db nehéz katonai szállító repülőgép tartozott. A Katonai Szállítórepülő Pa-

rancsnokság megerősítése érdekében azt irányozták elő, hogy a tartalékból és a Nemzeti Gárdától több mint 400 db repülőgépet vesznek igénybe. Az Amerikai Egyesült Államok Hadügyminiszterének ezenkívül még joga van ahhoz is, hogy a hadászati légiszállítások érdekében, több mint 300 db sugármeghajtású nehéz szállítórepülőgépet vegyen igénybe a polgári légitársaságoktól.

A Katonai Szállítórepülő Parancsnokság erőivel az elmúlt évben, nem egy esetben hajtottak végre az óceánon túli területekre hatalmas mennyiségű anyagszállításokat. 1973-ban például a Közel-Keleten folyó katonai tevékenységek időszakban, az Amerikai Egyesült Államokból Izrael területére, hatalmas mennyiségű anyagi eszközt és haditechnikát dobtak át légi úton. Ily módon naponta mintegy ezer tonna terhet szállítottak. Ezek a repülőgépek az ott folyó harcok időtartama alatt 566 fordulót tettek meg és Izraelbe mintegy 22 ezer tonna terhet szállítottak el.

Anyagi eszközöket az óceánon keresztül tömeges mennyiségben dobtak át légi úton olyan rendszeresen lefolytatott gyakorlatok és hadgyakorlatok alkalmával, mint a „Refordger”, az „Express” hadgyakorlatok, ahol a NATO kötelekébe tartozó úgynevezett mozgékony erőket alkalmazták. Ezekben a gyakorlatokon a légi úton történő anyagszállítások mennyisége elérte az 500–6000 tonna súlyt.

A berakási-kirakási munkálatok elvégzése érdekében gépek és gépi szerkezetek rendszeresítését, továbbá a terhek légi szállíthatóságának fokozását úgy tekintik, mint ami a legfontosabb előfeltétel ahhoz, hogy az anyagi eszközöket a lehető leggyorsabban lehessen átdobni, a legkisebb mennyiségű repülőgép igénybevételével.

Ebből a szempontból nagy jelentőséget tulajdonítanak az olyan szabványos méretű konténerek felhasználásának, amelyeket előzőleg alkalmassá tettek repülőgépeken és helikoptereken történő szállításra. A külföldi sajtóban olyan közlemények jelennek meg, hogy a légiszállítás szempontjából számításba jöhető összes terheknek 25%-át konténerek segítségével szállítják. Amikor az „Army” című folyóirat a légi úton történő konténeres szállítás lehetőségeit elemzi, még 1968-ban azt írta, hogy miután az Amerikai Egyesült Államok területén a szabványos méretű konténereket berakták a C-5A típusú repülőgépekbe, ezeket a más kontinensen levő megfelelő anyagi alapokra dobják át, ahol a repülőgépből a terheket a csapatokhoz azokkal a repülőgépekkel és helikopterekkel szállítják el, amelyek az adott hadszíntéren levő parancsnokságnak rendelkezésére állnak. Kidolgozták továbbá azokat a módszereket és eljárásokat, amelyek révén a terheket a C-5A repülőgépekkel, közvetlenül a csapatok harctevékenységéncz övezetébe is el tudják juttatni.

Az első változat szerint például anyagi eszközöket és technikai eszközöket 1973-ban dobták át az Amerikai Egyesült Államok területéről Izraelbe. A terhek berakása a C-5A típusú repülőgépekbe a repülőtéren 2 órát vett igénybe, a C-141 típusú gépekbe pedig a berakás 55 perc alatt történt meg. Ezt követően az anyagi eszközöket és a technikát az izraeli elosztó bázisokra irányították, innen pedig az előretölt ellátó alapokra szállították. A második változatot a NATO-gyakorlatok során elsősorban akkor dolgozták ki, amikor ennek a tömbnek a „mozgó erői” kerültek alkalmazásra.

Annak érdekében, hogy az Amerikai Egyesült Államok katonai vezetése megkönnyítse a légi úton történő csapatszállítás és légi teherszállítás tervezését, egyre szélesebb körben veszi igénybe az elektronikus számítási technikát, mind-

inkább alkalmazzák a tervezés legújabb módszereit. Az amerikai sajtóban közlemények jelentek meg arra vonatkozóan, hogy a szakemberek a kontinensek közötti légi szállításnak olyan modelljét dolgozzák ki, amely lényegesen meg kell könnyítse ezek tervezését a gyorsan változó helyzetekben is.

Ennek a modellnek az a rendeltetése, hogy elektronikus számítógép segítségével elvégezze a különféle típusú légi szállító eszközök lehetőségeinek összehasonlító elemzését, ezek legkedvezőbb alkalmazására vonatkozó ajánlás kidolgozása céljából. Ez a modell a változóknak mindazokat a kategóriáit tartalmazza, amelyektől a kontinensek közötti légi szállítások hatásossága függ. A modellben vizsgálat alá veszi a C-5A és a C-141 repülőgépek alkalmazásának változatait mindazon esetekben és helyzetekben, amikor ezek a repülőbázisokon indulás, berakás, felszállás előtti várakozás és kirakás helyzetében vannak. Azt tartják, hogy a kidolgozott modell segítségével el lehet érni a repülőgéppark legkedvezőbb kihasználását. Ennek során valamennyi repülőgép számára meghatározzák:

- a szállítás céljából kiindulva a legkedvezőbb menetvonalat;
- az időjárás helyzetét;
- berakás-kirakásra szolgáló berendezések meglétét.

Számításba vesznek mindezekon kívül még más olyan tényezőket is, amelyek a hadászati szállítások rendszerének normális működésére befolyást gyakorolnak, így többek között gondolnak a javítási, munkák elvégzésére, a kényeszerleszállásra és egyebekre.

A hadtáp előtt álló feladatok megoldása alkalmával, hadműveleti-harcászati méretekben egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a hadseregrepülőeknek, a helikopterek tömeges alkalmazásának. A harcmezőn folyó teherszállításra széles körben tervezik igénybe venni az UH-1D típusú amerikai, többcélúan felhasználható, 2,2 tonna hasznos terhelhetőségű helikoptert. Napjainkban az ilyen típusú helikopterek képezik az Amerikai Egyesült Államok hadseregrepülő-parkjának nagyobb részét.

A csapatok légi úton történő ellátási rendszerében a helikoptereket az intervenciók is gyakran használták Indokínában. Az előretolt hadtápkörletekben:

- a szállító repülőgépek számára repülőtereket rendeztek be;
- a helikopterek részére leszállóhelyeket létesítettek;
- anyagi eszköz készletekkel ellátott raktárakat helyeztek el;
- egynémely esetben kórházakat is telepítettek.

Az előretolt hadtápkörletekből a terheket a csapatok ellátóbázisaira szállították előre.

Az ellátóalapokat (ellátóbázisokat) rendszerint a harctevékenységek közeletétől 40-60 km távolságra választották ki és ott készítették fel őket. Az anyagi biztosítás összes szükséges cikkeit ezekre a helyekre csakis légi úton szállították el és csak egynémely esetben - kedvező körülmények között - végeztek szállításokat gépkocsi szállító eszközökkel.

Az ellátó bázisokon összpontosított anyagi eszközök fajtáit és mennyiségét, annak figyelembevételével határozták meg és szabták meg, hogy:

- mekkora volt a hadműveletekben részt vevő csapatok harci állománya és a csapatoknak melyek a feladatai;

- milyen időtartamra tervezték a hadműveletet;
- az ellátó alapok milyen távolságra estek a harctevékenységek körletétől;
- milyen volt az időjárás és milyen egyéb körülmények játszottak szerepet;

A készletképzés során abból indultak ki, hogy a gyalogdandár napi szükséglete ellátási cikkekkel 200 tonnát tesz ki, a légmozgékonyságú dandárnál pedig ez az anyagmennyiség 275 tonna súlyt jelent.

Rendkívül gyakran vették igénybe a helikoptereket a légmozgékonyságú hadosztályok hadtápbiztosítása során. Egy ilyen típusú hadosztály részére a levegőben tartózkodáshoz csupán a folyékony üzemanyag mennyisége 190–250 tonna mennyiséget tett ki naponta. A hadműveletek során az üzemanyag légi szállításának és a technikai eszközök feltöltésének különféle változatait alkalmazták. Így kezdetben a CN-47A helikoptereken, üzemanyaggal feltöltött kettő darab, egyenként 2250 liter űrtartalmú gumikonténert dobtak át.

Az elosztás rendszere biztosította, hogy egyidőben négy darab harcjárművet lehetett feltölteni. A későbbiek során különleges módon berendezett olyan üzemanyagtöltő helikoptereket alkalmaztak, amelyek révén képesek voltak 300 kilométer távolságra 7570 liter üzemanyagot elszállítani és tíz darab UH-1D helikopter feltöltését tudták elvégezni.

Helikopterek segítségével a lőszerkeket gyakran közvetlenül a tüzerütegek tüzelőállásáig szállították ki, ezenkívül ily módon juttatták el a löszert a dandár előretolt ellátópontokig és ezek harctevékenységeinek körzetébe.

A személyi állomány élelmezésére szolgáló élelmicikkeket 11,3 liter űrtartalmú, olyan speciális konténerekben szállították, amelyek a földreütődés következtében még akkor sem mentek tönkre, ha ezeket 15–75 méter magasságból dobták le, a helikopter repülési sebessége pedig 240 kilométer/óra értéket tett ki.

Nagy figyelmet fordítottak a légi úton történő teherszállítás tervezésére. Maga a tervezési munka rendszerint a hadműveletek megkezdését megelőzően, néhány nappal korábban kezdődött, sőt ez a munka néha még egy-két héttel előbb is elkezdődött és a hadműveletek előkészítésének összetevő részét képezte. A tervezés befejezését követően, minden egyes hadtápegység parancsnoka jelentést tett a kapott feladat végrehajtásának rendjére vonatkozóan és arról, hogy a helikopterekbe a berakás megtörtént.

A NATO katonai vezetése a gyakorlatokon folytatja annak kidolgozását, hogy milyen úton-módon lehet az anyagi eszközöket helikopterek felhasználásával elszállítani. Az amerikai parancsnokság tanulmányozza annak lehetőségeit is, hogy ezeket a repülőeszközöket hogyan lehet feladatok végrehajtására igénybe venni a légvédelmi rendszerben. Így például az egyik gyakorlaton 22 darab CN-47A helikopter és 25 darab UH-1D helikopter, a „Nike Hercules” irányítható légvédelmi rakéta részére alkatrészeket és fődarabokat szállított az indító állásokba. A kísérletek eredményeire vonatkozó közlés szerint a tapasztalat kedvező eredményekkel járt.

A helikopterek egyre nagyobb szerepet játszanak a technikai biztosításban, valamint az egészségügyi biztosításban is. Ezek az eszközök magas fokú hatékonysági mutatókkal szolgálnak olyan esetekben is, amikor:

- sérült technikai eszközöket kell hátraszállítani (hátravontatni);
- javítócsoportokat kell eljuttatni valahová;
- tartalék alkatrészeket és egész gépcsoportokat (fődarabokat) kell szállítani;

Ezzel kapcsolatban a technikai kiszolgálásnak és javításnak új módszereit dolgozták ki. Egyre szélesebb körben terjednek el az olyan konténerek, amelyekben a javítócsoporthoz személyi állománya megtalálhatja a szükséges berendezéseket, felszereléseket, tartalék alkatrészeket és szerszámokat. Például az egyik szabványos méretű katonai konténernek a méretei: 2,4 x 2,4 x 6,0 méter.

Napjainkban az egészségügyi biztosítás egyáltalában el sem képzelhető olyan repülőszervezetek alkalmazása nélkül, amelyeknek kifejezetten az a rendeltetése, hogy:

- hátraszállítsák a sebesülteket és betegeket;
- egészségügyi csoportokat juttassanak el az egészségügyi tömegvesztések gócaiba;
- gyógyszereket, kórházi felszereléseket és egyéb más egészségügyi berendezéseket szállítsanak;
- különféle egyéb más munkákat végezzenek el;

Az Amerikai Egyesült Államok Hadügyminisztériuma által közölt adatok szerint – annak következtében, hogy a sebesülteket a harcmezőről helikopterek igénybevételével szállították hátra –, a Dél-Vietnamban halálos sebesülést szenvedett katonák száma, az összes sebesülteknek 1% -át tette ki, ugyanakkor, amikor a második világháború idején – és a koreai háborúban a sebesültek közül az elhalálozottak aránya 4,5 és 2,5 százalékot tett ki. Helikopterek alkalmazása következtében jelentősen lecsökkent az az időtartam is, amely a sebesülés pillanatától a tábori viszonyok között végzett a sebészeti műtéti beavatkozásig eltelt. A második világháború idején ez az időtartam 6–12 óra hosszúságú terjedt, a koreai háborúban 2–4 óra időtartamot tett ki, Dél-Vietnamban pedig 1,5–2 órát jelentett.

A hadosztályoknál rendszeresített, szervezetszerű helikoptereken kívül, a sebesülteknek és betegeknek a harcmezőről való hátraszállítására az amerikaiak Dél-Vietnamban igénybe vették a 44. egészségügyi dandár helikoptereit is, amely több mint 50 egészségügyi helikopterrel rendelkezett. A hadműveletek idejére ennek állományából, minden hadosztály részére rendszerint egy helikopterszázadot különítettek ki. Feszített lefolyású harcok idején a dandár helikopterei 3500 bevetést végeztek havonta és a kórházakba több mint 9 ezer sebesültet szállítottak hátra.

Az egészségügyi helikoptereket annyira közelre tervezik felhasználni a harcvevékenységek körzetéhez, amennyire csak a helyzet ezt megengedi. Az Amerikai Egyesült Államok szabályzata nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy a helikoptereket közvetlenül az ellenséggel való érintkezés vonala mögött alkalmazzák. Ugyanakkor kihangsúlyozzák annak szükségességét is, hogy ennek során meg kell szervezni és meg kell teremteni a helikopterek és az egészségügyi személyzet harcbiztosításának és biztonságának rendszerét is. Egészségügyi helikoptereket csak abban az esetben lehet igénybe venni, ha a leszállóhely biztonságban van. Az egészségügyi helikoptereket igénylő alegység, vagy egység, köteles a leszállóhely körüli terepet tűzértséggel és repülővel úgy „megdolgozni”, hogy kizárt legyen az ellenség részéről végrehajtott támadás veszélye.

A gyakorlat azt mutatja, hogy a korszerű hadseregeknél a hadtáp légiszállíthatóságának („légiesítésének”) lehetőségei – hathatós működésük további fokozása céljából – nincsenek kimerítve a repülőgépek és helikopterek igénybevételével a terheknek, a hadtáp egységeknek és intézeteknek alkalmassá téte-

lével arra, hogy mindezeknek a repülőeszközöknek a segítségével is szállíthatók legyenek. A további távlatokat az jelenti, hogy a hadsereg hadtápbiztosítási rendszerében széles körben alkalmazni kívánják a légpárnás járműveket, továbbá a léggömböket és a kormányozható léghajókat.

Az amerikai hadseregben a légpárnás járműveket a saját csapatok és a saigoni bábkormány csapatainak ellátása során alkalmazták a Mekong folyó torkolatvidékén. Külföldi szakembereknek az a véleménye, hogy a jövőben ezek a járművek hasonló körülmények között, valamint a tundrás vidékeken széles körű alkalmazást nyerhetnek.

Az Amerikai Egyesült Államokban kísérleteket folytatnak olyan irányban, hogy a konténerhajók fedélzetéről felbocsátott léghajókat be nem rendezett partokra teherszállító eszközökként használják fel. A kísérletek során az amerikaiak közönséges formájú 12 tonna teherbírású léghajókat alkalmaztak, amelyekben 15 ezer köbméter meleg levegő volt. A léghajót öt kötélrendszer, csigák és blokkok rendszerével rögzítették a szállítóhajóhoz és az önrakodási ciklus végrehajtására (a konténer kiemelése a tartószerkezetből, elszállítása a partra, elhelyezés és a léghajó visszatérése a hajó fedélzetére) 6 percet vett igénybe, amikor a léghajó repülési sugara 500 métert tett ki és 4 perc alatt repült el 70 méter távolságra.

A kísérlet során a konténer elszállításának pontossága a rendeltetési helyre, – még abban az esetben is, amikor a szél ereje 50–60 kilométer/óra értéket tett ki, – ± 30 –300 centiméteres eltérést mutatott.

Megjegyzik, hogy a léghajó burkolatát ért belövések nem befolyásolták működését, mivel a gömb azonnal elveszítette felhajtó erejét és néhány perc leforgása alatt egy vagy két munkaciklust tudott végrehajtani. Azt mondják, hogy a léghajónak harci körülmények között nagyobb működési lehetőségük van, mint az úszódaruknak, vagy más rakodóberendezéseknek.

A kormányozható léghajók iránti érdeklődés azon alapszik, hogy ezek potenciális főlényvel rendelkeznek más repülő szerkezetekkel szemben.

Véleményük szerint ez az előny a következőkben mutatkozik meg:

- a kormányozható léghajók rendkívül gazdaságosak;
- ezek az eszközök csekély mértékben gyakorolnak hatást a környezetre;
- működtetésük csekély zajjal jár;
- függetlenek az utaktól, a közlekedési hálózattól;
- lehetőség nyílik atommeghajtást alkalmazni;
- nagy terjedelmű terhek szállítására alkalmasak;
- hosszantartó repülési tulajdonságokkal rendelkeznek;
- nincs szükség költséges felszálló-leszálló mezőre;
- technikai kiszolgálásuk egyszerű;
- az üzemeltetés csekély költségkihatással jár;
- és egyéb tulajdonságok;

Megjegyzendő, hogy a kormányozható léghajók működőképessége rendkívül kedvező, más egyéb repülő szerkezetekhez viszonyítva megbízhatóan működnek és repülésük is biztonságos. Még abban az esetben is, ha a harctevékenységek következtében jelentős károsodást szenvednek, megőrizhetik repülési képességüket és folytathatják a repülést, mivel burkolatuk számos rekeszre oszlik fel, amelyek tehetetlen gázokkal vannak töltve.

Külföldön tanulmányozzák annak lehetőségét, hogy a kormányozható lég-hajókat repülő emelődaruként alkalmazzák és segítségükkel súlyos, nagy terjedelmű terheket szállítsanak el nagy távolságra.

A kormányozható lég-hajók alkalmazását illetően vannak olyan nézetek, hogy ezek rendkívül kedvezően és a későbbiek során előnyösen alkalmazható eszközök olyan feladatok végrehajtására, mint:

- csapatok és terhek hadászati átdobása;
- mentési munkálatok elvégzése és segítségnyújtás a tömegpusztulási gó-cokban;
- erős fényforrások segítségével nagy területek megvilágítása;
- repülőkórházak és repülő-javitóműhelyek minőségében való működtetés;
- távolfelderítés végrehajtása;
- tengeralattjárók elleni védelem;
- távoli rádióhíradás biztosítása;
- egyéb feladatok.

A kormányozható lég-hajókat különféle változatokban gyártják. Készítenek merev és más konstrukcióúkat háromszögletes szárny formájában, lencse, lég-csavar, repülőgép-alakban, hibrid lég-hajóként helikopterrel, vagy néhány lég-csavar formájában és egyéb alakban.

Az Amerikai Egyesült Államokban kidolgozták egy 77 tonna teherbíró-képességű lég-hajó tervezetét, amelynek konstrukciójában négy darab CH-53 D helikoptert használtak fel. Egy másik típusú kormányozható lég-hajó körülbelül 100 tonna terhet képes felemelni és ezt a szállítmányt 330 kilométer/óra sebességgel, 16 ezer kilométer távolságra képes elszállítani. Ezt a szerkezetet egyébként olyannak tartják, hogy ez a jövőben kontinensek közötti ballisztikus rakéták hordozója lehet majd.

Angliában azt irányozták el, hogy 1978 végéig megkezdik a 400 tonna teherbírású „Skyship” kormányozható lég-hajó kísérleti repüléseit 5600 kilométeres repülési távolságon 144 kilométer/óra sebességgel. Az ilyen kormányozható lég-hajót csapatszállításra és terhek szállítására tervezik felhasználni. Egy darab „Skyship” kormányozható lég-hajó el tud szállítani két gyalogzászlóaljzat (1800 főt, 70 darab könnyű szállítóeszközt és 14 darab nehéz szállítóeszközt, valamint 100 tonna különféle terhet), amelynek a szállításához egyébként 105 darab különféle típusú repülőgép lenne szükséges.

Franciaországban a „Titan” elnevezésű kormányozható lég-hajó gyártásán dolgoznak, melynek az a rendeltetése, hogy 900 tonna súlyú terhet szállítson 1000 kilométer távolságra, 100 kilométer/óra sebességgel, 1500–2000 méter magasságban. Azt tervezik, hogy Franciaország számára kettő darab 500 tonna teherbírású kormányozható lég-hajót is építenek. Ezek a lég-hajók a terheket 650 kilométer távolságra képesek elszállítani 80 kilométer/óra sebességgel.

A hadtáp légi szállításra alkalmassá tétele tehát objektív folyamat, ami egyébként a nagy ipari államok hadseregére jellemző is. Ez a folyamat hatalmas lendületet vett, a hadtápbiztosítás területén évről évre újabb feladatokra terjed ki. Mindemellert ez a folyamat egy sor tudományos-technikai problémát is felvet, számos technikai és szervezeti (szervezési) kérdést érint. A külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezeknek a problémáknak a megoldása érdekében folyó kutatások, egyre szélesebb területekre terjednek ki, egyre nagyobb teret hódítanak.

Az állategészségügyi szolgálat néhány fontos problémája

(Fordítás)

A csapatok jó minőségű élelmiszerekkel való biztosításának ellenőrzésében igen fontos szerep tartozik a katonai állategészségügyi szolgálatra. Az állategészségügyi szolgálat fő feladata ugyanis az, hogy megvédje a személyi állományt az olyan fertőzésektől, amelyek mind az embert, mind az állatokat egyaránt megbetegítik, valamint azoktól a tömeges megbetegedésektől, amelyek a nem megfelelő élelmiszerek fogyasztása esetén következhetnek be. Ezért a katonai állategészségügyi szolgálat szakemberei gondosan tanulmányozzák az állategészségügyi és a járványhelyzetet a csapatok települési körleteiben és szükség szerint speciális állategészségügyi rendszabályokat léptetnek életbe.

Rendkívül fontosak ezért azok a rendszabályok, amelyek az olyan fertőző megbetegedések megelőzését szolgálják, amelyek előfordulhatnak mind az állatok, mind az emberek között. Ilyenek: a pestis, a lépfene, a tularemia, a veszettség, a brucellozis, a tuberkolózis és más egyéb fertőző betegségek.

Ezek közül néhányról konkrétan kell említést tenni.

A pestises fertőződés bekövetkezhet a beteg állatokból nyert termékek, élelmiszerek útján. A természetes göcökben létrejöhet a pestises fertőződés az ott található fű, a széna, a szalma és a különböző fertőzött, betegségre fogékony, a fertőzést továbbvivő rágcsálók közvetítésével is. Ezzel kapcsolatban nyomatékosan fel kell hívni az állatorvosok és az érintett szolgálati ágak figyelmét az elengedhetetlenül fontos, időben végrehajtandó feladatokra, amelyeket, mint komplex megelőző rendszabályokat kell végrehajtani a további fertőzések megakadályozására.

Az emberek megbetegedhetnek tularemiában is. A fertőződés bekövetkezhet a tularemia kórokozói által megbetegített állat termékeinek elfogyasztása esetén, valamint a fertőzött egerek és pocokszerű rágcsálók fészkeiül szolgáló szénából, szalmából és egyéb növényi eredetű anyagokból származó por belegezése útján is. A személyi állománynak tularemiától való megvédése érdekében tervszerűen és következetesen kell végezni a rágcsálók irtását, mind a személyi állomány által lakott körletekben, mind az élelmezési szolgálat objektumaiban.

Potenciális veszélyként jelentkezik az emberek és az állatok részére a lépfene megbetegedés is. A csapatok személyi állományának a lépfene fertőző-

déstől való védelmét a rendszeres és következetes állategészségügyi rendszabályok betartásával lehet biztosítani. Ide tartozik a járványhelyzet folyamatos és állandó nyilvántartása és tanulmányozása, a földdel való munkálatok ellenőrzése, a csapatkisegítő gazdaságok és a Honvédelmi Minisztériumhoz tartozó mezőgazdasági üzemek állatállományainak gondos állategészségügyi felügyelete. Különös gondot kell fordítani a vágóállatok kötelező vágás előtti és vágás utáni állatorvosi vizsgálatára.

Mint ismeretes, az állatok megbetegedhetnek brucellózisban és tuberkolózisban is. Ezért nagyon fontos, hogy az állatoknál ezeket a megbetegedéseket az állatorvosok időben megállapítsák és megszervezzék a speciális szervezési és gazdasági rendszabályokat, a betegség felszámolására, valamint a szigorú állatorvosi ellenőrzést az ilyen környezetből származó vágóállatok és termékeik fogyasztóságának elbírálására, minősítésére.

Igen nagy veszélyt jelent a trichinellózis is, amellyel az emberek fertőzhetnek a beteg állatokból nyert hús és hústermékek (kolbász, sonka stb.) elfogyasztásakor. Az érvényben levő rendszabályok szerint valamennyi levágott állat hasított részeit és azok belső szerveit kötelezően trichinoszkopos vizsgálat alá kell vetni az élelmiszerhigiénikus szakállatorvosnak. Trichinellózis megállapítása esetén a húst és a fertőzött állatból nyert termékeket ki kell vonni a forgalomból, illetve ezeket az árukat megfelelő kezelés alá kell vetni.

Annak megelőzésére, megakadályozására, hogy a személyi állomány az állatokból származó kórokozóktól fertőződhessen, megbetegedjen, egyik legfontosabb feltétele az, hogy az állategészségügyi felügyelet előírásait, a vágóállatok húsvizsgálati rendszabályait pontosan betartsák és végrehajtsák.

A katona-állatorvosoknak, de az élelmezésügyi szolgálat tisztjeinek is jól kell ismerni ezeket a rendszabályokat és szigorúan be kell tartani az általános járványvédelmi rendszabályokat. A csapatok ellátásához szükséges vágóállatok, a baromfi és az egyéb állati eredetű termékek, valamint a zöldségfélék, a burgonya, a széna és a szalma beszerzésének megszervezése esetén az állategészségügyi szolgálatnak időben és pontosan fel kell deríteni és meg kell határozni azokat a körzeteket, amelyek a beszerzés szempontjából, a fertőző betegségek, illetve a járványhelyzet szempontjából kedvezőek.

Az állatról emberre is áttérjedő fertőző betegségek elleni védekezés eredményessége érdekében a csapatok élelmezési anyagokkal való ellátásának ellenőrzésében is fontos szerepe van az állategészségügyi szolgálatnak.

Ismeretes, hogy az élelmiszer beszerzés, a vételezés, a szállítás, és különösen a tárolás szabályainak be nem tartása esetén igen gyakran és gyorsan bekövetkezhetnek az élelmiszerekben különböző elváltozások és minőségromlások. Ebben az esetben a termékeknek nemcsak minőségi romlása következhet be, hanem egyéb súlyosabb elváltozások is. Az ilyen megromlott élelmiszerekben olyan káros anyagok keletkezhetnek, amelyek az emberi szervezet részére mérgező anyagokat tartalmazhatnak. Ezek gyakran okozói lehetnek olyan fertőzéseknek és megbetegedéseknek, amelyek következtében a személyi állományban tömeges ételmérgezés következhet be. Vegyük példának az állati zsíradékot. A zsírban hosszantartó, különösen nem megfelelő tárolás esetén felhalmozódnak a káros termékek, amelyek általában oxidációs bomlástermékek pl. a peroxidok, savak, aldehidek és ketonok. Az ilyen zsírok elfogyasztása esetén az embernél a gyomor- és bélcsatornában súlyos elváltozások alakulhatnak ki. Azonkívül a máj, a hasnyálmirigy, és a vesék károsodása is bekövet-

kezhet. Ételmérgezés bekövetkezhet a nem megfelelő, romlott hús, hal és azok bomlástermékeinek fogyasztása esetén is, – melyek a fehérjék szétesésekor keletkeznek –, vagy ha ezek az élelmiszerek fertőző mikroórákkal szennyezódték, érintkeztek.

Ezért az élelmezési raktárakban tárolt élelmiszereket a katonaaállatorvosok legalább havonta egyszer kötelesek ellenőrizni. Az ellenőrző vizsgálatoknak ki kell terjedni a raktárak és a raktárhoz tartozó helyiségek higiénés állapotára, illetve a tárolás körülményeire, a helyiségek berendezéseire, a csomagoló anyagokra, a raktározás általános feltételeire. Meg kell határozni a különböző élelmiszerek minőségét az alapvető érzékszervi vizsgálatok értékmérő tulajdonságai alapján s a szükséges esetben végre kell hajtani a kiegészítő laboratóriumi vizsgálatot is. A vizsgálati eredmények alapján nyilatkozni kell a minőség, illetve a felhasználhatóságra és meg kell határozni a tárolás, raktározás további módját és határidejét, vagy a raktározott termékek felhasználását, illetve a felhasználás módját. Ebben a vonatkozásban jól szervezték meg az ellenőrzést a szovjet hadsereg csoportoknál, az NDK-ban, a központi hadsereg csoportnál, a Balti és Kárpátokon inneni katonai körzetekben.

Ezen kívül az élelmiszerek minőségi és bakteriológiai vizsgálatát, illetve a raktározás feltételeinek ellenőrzését szükség szerint kell végrehajtani, de legalább negyedévenként egyszer. Ilyenkor el kell végezni a levegő, valamint a falak, az állványok, a hűtőpultok és polcok lemosó folyadékainak laboratóriumi bakteriológiai vizsgálatát gombákra és baktériumokra. A bakteriális, illetve gombás fertőzöttséget célszerű folyamatosan figyelemmel tartani, a fertőzéses szóródás terjedésének megakadályozása érdekében. Indokolt esetben végre kell hajtani a szükséges fertőtlenítéseket és megfelelő rendszabályokat kell fogantatosítani. Így járnak el pl. az állategészségügyi szolgálat szakemberei a Balti katonai körzetben is, amelynek vezetője A. Malakov alezredes, az állategészségügyi szolgálat vezetője. Az élelmezési raktárak és a hűtőházak ellenőrzése esetén ók széles körben felhasználják a kiegészítő laboratóriumi vizsgálatokat. Mindez lehetővé teszi számukra, hogy a parancsnokságok felé objektív adatokat jelentsenek a raktárak állategészségügyi-közegészségügyi helyzetéről és a gyorsan romló termékek tárolásának körülményeiről. Így időben el tudják rendelni a szükséges intézkedéseket.

Ily módon szabályosan végzik ezt a munkát sok katonai körzetben, de nem mindenütt. E munka végzésében az utolsók közé lehet sorolni a turkesztáni, a közép-ázsiai és a Bajkálon túli katonai körzeteket, ahol nem végeznek kielégítő mértékben laboratóriumi vizsgálatokat a raktárakban és a hűtőházakban tárolt élelmezési anyagokból.

Néhány élelmiszer raktárban gyakran megszegik a tárolási, illetve az ellenőrző vizsgálatok végrehajtásának határidejét a dobozott húskonzervek esetében. Ezeket a konzerveket az utasításoknak megfelelően a helyszínen érzékszervi vizsgálatok alapján minősíteni kell az éves tárolási határidő lejártával és a továbbiakban minden VI. hónap után. A romlás gyanúja esetén a konzervek minőségi állapotának megállapítására el kell végezni a szükséges laboratóriumi, fiziko-kémiai és bakteriológiai vizsgálatokat. A húskonzervek hosszantartó tárolása esetén a konzervekben megsaporodhatnak a színbeli elváltozások, megjelenhetnek benne a káros bomlástermékek, a kellemetlen szag, a fehérje és zsír bomlástermékek, valamint a dobozok tartalmának fémes mellékíze. Különösen veszélyesek a már romlott húskonzervek, amikor azokban a bélbaktériu-

mok csoportjába tartozó kórokozók szaporodnak el. Különösen veszélyes a botulinus toxint tartalmazó élelmiszerkonzervek.

Az elmúlt évek során a raktárak és a hűtőházak többségében az élelmiszerek tárolásának körülményei jelentősen megjavultak, azonban a csapatoknál, még mindig találkozzunk a hőmérséklet és a nedvesség (a relatív páratartalom) előírásainak és az egymás mellett tárolás szabályainak megsértésével. Nem tartják be az élelmiszerek tárolásának határidejét, nem kielégítőek a szállítás és a tárolás állategészségügyi és közegészségügyi körülményei. Mindez azt eredményezi, hogy csökken az élelmiszerkészletek minősége és időnként azokban romlás következik be.

Az állatorvosok állategészségügyi-közegészségügyi ellenőrzéseinek általános rendjében, melyek az élelmiszerek tárolására és a minőség ellenőrzésére vonatkoznak fontos szerepet játszanak az élelmiszerraktárak laboratóriumai is. A gyakorlatban ez akkor valósul meg jól, ha a katonai körzetek, a hadsereg csoportok és a flotta állategészségügyi szolgálata és az élelmezési szolgálat főnökei kölcsönösen kellő figyelmet fordítanak ezekre a problémákra, ha ezek a szolgálatok időben kiegészülnek állatorvos szakemberekkel, ebben az esetben élelmiszerhigiénikus szakállatorvosokkal, ha gondot fordítanak azok szakmai továbbképzésére, az állandó jellegű laboratóriumok normál működési feltételeinek megteremtésére, azok anyagi-technikai szükségleteinek biztosítására. Ilyen feltételek biztosítása esetén a szakemberek munkájának eredményessége, a végzett vizsgálatok minősége és megbízhatósága, s végeredményben az ellenőrzések hatékonysága és eredményessége teljes mértékben megfelelő a korszerű követelményeknek.

Azokban a laboratóriumokban, ahol hiányoznak a kellő létszámú élelmiszerhigiénikus szakállatorvosok, valamennyi élelmiszer minőségi ellenőrzését csak az érzékszervi vizsgálatok alapján, annak értékmérő jellemzőit figyelembe véve tudják elvégezni. Meg kell jegyezni, hogy csak az ilyen egyszerűbb vizsgálatok mint a nedvesség (víztartalom) meghatározása, a savfok, az adalékanyagok, a raktári kártevők előfordulásának stb. vizsgálata és ellenőrzése nem elégséges. Az ilyen helyeken kétségtelenül nincs mód az élelmiszerek kvalifikált radiológiai, toxikológiai és kémiai vizsgálatainak végrehajtására.

Az állati eredetű készletek minősége nagymértékben függ az állategészségügyi szolgálat személyi állományának a vállalatoknál, az üzemeknél való tevékenységétől, a termelő üzemek technikai felszereltségétől, a felhasználásra kerülő termékek feldolgozásának, állategészségügyi ellenőrzésének színvonalától, a termékek szállításának viszonyaitól, a kötelező állatorvosi húsvizsgálatról és a kibocsátott termékek minősítésétől. Ezért az állategészségügyi szolgálat a tényleges helyzetnek megfelelően végezze a hús, a konzervek, a hal, és más állati eredetű termékek előállításának, tárolásának, szállításának folyamatos állategészségügyi ellenőrzését a raktárakban és a hűtőházakban. Ez az ellenőrzés történhet bizottságilag az élelmiszerhigiénikus szakállatorvosok, valamint az egészségügyi és az élelmezési szolgálat képviselőinek a részvételével együtt is. A napi munkában aktív szerepet kapnak az állatorvosok a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériuma központi élelmezési szolgálatától is.

Az utóbbi években a vállalatokat ellenőrző élelmiszerhigiénikus szakállatorvosok létszámának következetes emelésével megjavult az üzemből, gyárból kibocsátott állati eredetű termékek minősége.

A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának mezőgazdasági üzemeiben, a csapat kisegítő gazdaságokban a tejtermelés növekedésével, valamint a csapatok ellátásában a népgazdaságból származó tejtermékek választékának növekedési tendenciájával számolva jelentős mértékben fog emelkedni ezeknek a termékeknek az állatorvosi ellenőrzése és a szükséges laboratóriumi vizsgálatok elvégzése. A fejős tehenek előírás szerinti takarmányozása és tartása, a tehenek fejésének és az elsődleges tejfeldolgozás előírás szerinti követelményeinek betartása és folyamatos állategészségügyi ellenőrzése, a jó minőségű tej és tejtermékek előállításának igen fontos feltétele.

E feltételek biztosítása azonban messze nem azonos minden katonai kisegítő gazdaságban és tehenészeti telepen. Időnként megszegik a fejős tehenek tartásának és elhelyezésének, a fejőgépek és a hozzátartozó vezetékek, valamint a fejődények tisztogatásának és higiénés követelményeinek szabályait, előírásait. A tej fogadására, előkezelésére, tárolására megfelelő helyiségeket kell biztosítani. Ilyen jól berendezett, külön helyiségeket nem mindenkor tudnak biztosítani a tej helyben történő elsődleges feldolgozásához. Ezeknek a helyiségeknek falai nem mindenütt vannak burkolva csempével, az ajtók és ablakok nincsenek ellátva a legyek és szúnyogok elleni védőhálóval.

A közeljövőben ezeket a hiányosságokat ki kell küszöbölni.

Azokban a gazdaságokban, ahol tejelő állatokat tartanak az állandó állatorvosi felügyeletet meg kell szervezni. Az állatokat évente legalább kétszer meg kell vizsgálni brucellózis és tuberkolózis fertőzöttségre. Ezen kívül havonta egy alkalommal állomány vizsgálatot is kell végezni. Meg kell szervezni a gazdaságokban a friss tej közvetlen laboratóriumi vizsgálatának is a lehetőségét. Növelni kell a katonai állategészségügyi laboratóriumok és az állategészségügyi-járványügyi osztagok szerepét is a tej és tejtermékek állatorvosi vizsgálatának fokozása érdekében.

Mint ismeretes, a katonák ételmezésének további javítása céljából közmegelegedésre, szárazföldi alakulatok, matrózok, iskolák, tanfolyamok, a magas hegyi csapatok és a speciális alakulatok katonái norma szerint kapják a tojást. A csapatok ellátására emelték a tojás beszerzését mind a kisegítő gazdaságokból, mind a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának mezőgazdasági üzemeiből. Ezért az állatorvosok tevékenysége kibővült a tojás termelésének, tárolásának, felhasználásának ellenőrzésével és a szükséges vizsgálatok végrehajtásával, hogy biztosítsák e magas tápértékű ételmezési cikk megfelelő minőségét.

Arról van szó tulajdonképpen, hogy a tojás bizonyos körülmények között szintén előidézője lehet bizonyos emberi megbetegedéseknek. Így előfordulhatnak tuberkulotikus fertőzések, bizonyos étermérgezések, szalmonellás eredetű belfertőzések. Nem megfelelő tárolási körülmények esetén, amikor a külső szennyező anyagokból a héjon keresztül baktériumok és penészgombák a tojás belsejébe behatolnak, a tojások megromlanak. Ennek eredményeként a tojás alkalmatlanná válik az ételmezésben való felhasználásra. Beszélni kell erről a kérdésről, mert még nem mindenütt fordítanak kellő gondot a tyúkfarmok állategészségügyi helyzetének javítására és magasabb szintre emelésére. Nem tartják be a baromfitartás feltételeit a távolkeleti és a bajkái katonai körzetek egyes katonai kisegítő gazdaságaiban. Nem kielégítő az állategészségügyi ellenőrzés és a szükséges vizsgálatok végrehajtásának megszervezése a szibériai katonai körzetben és a Csendes-óccáni flottánál sem.

Ismeretes, hogy az állati eredetű és a szárnyasokból származó termékek minőségét jelentős mértékben meghatározza az állatok, illetve a szárnyasok egészségi állapota. Ez pedig a tartási, ápolási és takarmányozási körülményektől függ elsősorban. Számítani kell arra, hogy a katonai állategészségügyi szolgálat komoly figyelmet fordít az állatok és a szárnyasok ellátására, a csapat kíséző gazdaságokban, a katonai gazdaságokban és a speciális tejjgazdaságokban. Ennek eredményeképpen ezekben a gazdaságokban aránylag szilárdabb állategészségügyi járványhelyzetet sikerül majd fenntartani.

Ezzel együtt nem szabad elhallgatni azt, hogy még vannak olyan csapat kíséző gazdaságok, ahol egyes esetekben a nem fertőzőes eredetű állat és baromfi betegségek lépnek fel és tömeges megbetegedést okoznak. Ebből eredően jelentős gazdasági károk származhatnak. Ilyen esetek fordultak elő a bajkálai és a turkesztáni katonai körzet egyes csapat kíséző gazdaságaiban, ahol levágták az állatok nagy számát.

A nem fertőzőes eredetű megbetegedéseknek, s így az állatok és a szárnyasok levágásának általános oka általában az, hogy nem tartják be az állategészségügyi és a tartástechnológiai előírásokat, az állatok tartási, gondozási és takarmányozási előírásait. Az állat telepek épületei, istállói és egyéb helyiségei általában elmaradtak az általános fejlődéstől. A csapat kíséző gazdaságok nagy részének épületei, ólái, helyiségei nyirkosak, nem tisztítják ki azokat a megfelelő időben, a konyhai hulladékokat nem az előírásoknak megfelelően osztályozzák és kezelik, s felhasználás előtt nem ellenőrzik, illetve nem forralják fel.

A fentebb elmondottakból válik érthetővé, hogy a hadsereg és a flotta személyi állományának ellátására kerülő élelmiszerek minősége, amelyek fontos szerepet töltenek be, valamint az olyan fertőzések megelőzése – amelyek egyaránt megbetegíthetik, mind az embert, mind az állatokat – nagymértékben függenek az állategészségügyi rendszabályok betartásától és azok időben és pontosan történő végrehajtásától. A személyi állomány egészségének megóvása az állatokról az emberre is áttérhető fertőző betegségektől, a nem megfelelő romlott, szennyezett, fertőzött élelmiszerek elfogyasztása esetén fellépő fertőzésektől, az állategészségügyi szolgálatnak is fontos feladata. Így a csapatok harcászultságának fokozása jelentős mértékben függ az állategészségügyi szolgálat szakállatorvosainak tevékenységétől is.

TARTALOMJEGYZÉK

Harckészültség és hadtáp kiképzés

Dr. Csabai Károly ezds.	A tábori hadtáp csapatok felkészítésének néhány kérdéséről — — — — —	3
Deák László alez.	Komplex gazdasági feladat levezetésének tapasztalatai — — — — —	13

Csapatgazdálkodás elmélete, ellátás, gazdálkodás, katonai közlekedés

Pály István ezds.	A IV. ötéves terv csapat ellátási, gazdálkodási tapasztalatai az élelmezési szolgálatban — — —	25
Dr. Kajdi József alez.	Gondolatok a gazdálkodás fejlesztésének kérdéseiről — — — — —	36
Kapus Gyula ezds.	Az ésszerű takarékoság munkánk szerves része	46
Zámbó B. Endre mk. alez.	Hátországvédelmi csapatok vegyivédelmi alegységei anyagi-technikai biztosításának szakmai vonatkozású elemzése — — — — —	53
Dr. Makra Ernő mk. őrgy.	Jégkristályok képződésének megakadályozása a repülőgépek hajtóanyagaiban — — — — —	60

Hadtáp vezetés, rendszerszervezés és adatfeldolgozás

Szekeres Veronika kpa.	Adatbank-rendszer alkalmazásának főbb szempontjai készletgazdálkodási feladatok számítógépes megoldásánál — — — — —	65
------------------------	---	----

Külföldi folyóiratszemle

Jónás Imre alez.	Korszerűsítsük a hadtápvezetést — — — — —	75
Dr. Körmeny István alez.	A szárazföldi csapatok hadműveleti hadtápjá korszerű hadműveletekben — — — — —	81
Habik László alez.	Az üzemanyagraktár személyi állományának szakharcászati foglalkozása — — — — —	92
Habik László alez.	Az egységparancsnok hadtáphelyettesének munkatérképe — — — — —	97
Habik László alez.	Jogok, kötelességek, felelősség — — — — —	101
Dr. Körmeny István alez.	A légi szállíthatóság néhány kérdése a korszerű hadseregek hadtápjánál — — — — —	106
Dr. Bagi János ezds.	Az állategészségügyi szolgálat néhány fontos problémája — — — — —	114

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Божья готовность и тыловая подготовка

Полковник д-р ЧАБАЙ Карой	Некоторые вопросы подготовки войск полевого тыла — — — — — — — — — —	3
Подполковник ДЕАК Ласло	Опыт решения комплексной экономической задачи	13

Теория войскового хозяйства, снабжение, хозяйствование, военное сообщение

Полковник ПАЙИ Иштван	Опыт хозяйствования, снабжения войск 4 пяти-летнего плана в продовольственной службе — —	25
Подполковник д-р КАЙДИ Йожеф	Некоторые вопросы развития хозяйствования —	36
Полковник КАПУШИ Дьюла	Рациональная экономия — составная часть нашей работы — — — — — — — — — —	46
Инж. майор д-р МАКРА Эрнё	Предупреждение образования кристаллов льда в авиатопливах — — — — — — — — — —	60

Управление тылом, организация систем и обработка данных

Служащая ВНА СЕКЕРЕШ Вероника	Основные принципы использования системы банка данных при машинном решении задач по использованию запасов — — — — — — — — — —	65
----------------------------------	--	----

Обзор иностранной печати

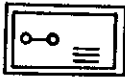
Подполковник ЙОНАШ Имре	Совершенствовать управление тылом — — —	75
Подполковник д-р КЭРМЕНДИ Иштван	Оперативный тыл сухопутных войск в современных операциях — — — — — — — — — —	81
Подполковник ХАБИК Ласло	Тактико-строевое занятие с личным составом склада горючего — — — — — — — — — —	92
Подполковник ХАБИК Ласло	Рабочая карта заместителя командира части по тылу — — — — — — — — — —	97
Подполковник ХАБИК Ласло	Права, обязанности, ответственность — — —	101
Подполковник д-р КЭРМЕНДИ Иштван	Некоторые вопросы воздушной перевозки в тылу современных армий — — — — — — — — — —	106
Полковник вет. службы д-р БАГИ Янош	Некоторые основные проблемы ветеринарной службы — — — — — — — — — —	114

M E L L É K L E T E K

"A komplex gazdasági feladat
levezetésének tapasztalatai"
c.cikk 1.sz. melléklete

D i a k é p e k

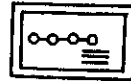
1. kép

2. kép

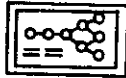

3. kép

További képek:

15. kép

"A IV. ötéves terv csapat ellátási,
gazdálkodási tapasztalatai az ételmezési
szolgálatban" c.cikk 1-14. számú mellékletei

ÉLELMEZÉSI NORMÁK ALAKULÁSA
a IV. ötéves terv időszakában

Megnevezés	Norma pénzértéke 1 főre, 1 napra Ft			Növekedés %-a 1971 = 100
	1971-72	1973	1974-75	
Sorállomány élelmezési normája	17,60	20,50	21,10	119,9
Ejtőernyősök élelmezési normája	33,00	36,00	36,00	109,1
Repülő hajózók élelmezési normája	50,00	53,00	53,00	106,0
Kórházban ápolott betegek élelmezési normája	21,00	24,00	24,40	116,2
Üdülőbe beutaltak, szanatóriumban ápoltak élm. normája	26,00	28,00	28,60	110,0
Csapatgyakorlatokon a ht., tsz. és pa. állomány élm. normája	25,00	26,50	26,50	106,0

A tárgyhónapban felhasznált illetmény

Év		Jan.	Febr.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Dec.	Év össz.
1971	Havi átlag	103,0	104,0	101,3	100,9	102,4	100,3	100,3	101,0	98,1	99,6	96,3	94,6	99,4
	N.évi átlag	102,8			101,2			99,8			96,9			
1972	Havi átlag	102,5	102,1	99,7	102,4	100,7	99,4	100,4	98,7	96,6	101,-	100,8	97,3	99,4
	N.évi átlag	102,0			100,8			98,6			99,7			
1973	Havi átlag	89,6	96,3	96,3	100,3	101,2	101,5	102,1	101,2	100,7	99,7	98,4	98,3	98,9
	N.évi átlag	94,1			101,0			101,4			98,8			
1974	Havi átlag	115,5	103,2	102,2	101,9	100,2	100,8	99,9	98,0	99,7	99,2	98,2		100,1
	N.évi átlag	106,9			100,9			99,4			99,1			
1975	Havi átlag	116,5	102,9	102,0	102,0	99,1	99,1	102,8	100,7	99,9	98,1	98,0	94,6	100,1
	N.évi átlag	102,2			100,1			101,2			96,8			

Gazdálkodás az illetményel

ÉV		Jan.		Febr.		Márc.		Ápr.		Máj.		Jún.		Júl.		Aug.		Szept.		Okt.		Nov.		Dec.		Évi á.
		M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	
		1971	Havi átl.	6,7		3,3		1,4		0,5		1,9		2,9		7,1		3,4		1,4		1,0		2,8		
	N. évi	M: 3,7				T: 1,5				M: 4,0				M: 3,3												
1972	Havi	6,3		4,5		3,5		2,2		1,3		2,0		2,0		3,4		6,8		6,1		7,4		10,0		M: 4,5
	N. évi	M: 4,7				M: 1,3				M: 4,0				M: 7,8												
1973	Havi	16,92		22,25		20,38		21,96		19,37		23,41		16,39		15,47		15,07		15,19		16,05		17,98		M: 17,91
	N. évi	M: 19,84				M: 19,88				M: 15,65				M: 16,40												
1974	Havi	18,23		16,62		11,56		11,09		10,10		9,79		8,71		9,32		11,18		11,6		14,33		14,68		M: 12,17
	N. évi	M: 15,29				M: 10,32				M: 9,71				M: 13,49												
1975	Havi	12,85		11,32		7,23		4,96		5,76		6,51		3,44		3,18		2,56		5,18		7,54		12,66		M: 3,84
	N. évi	M: 10,35				T: 5,75				M: 3,05				M: 8,66												

M = megtakarítás
T = túllépés

PÉNZILLETMÉNY FELHASZNÁLÁSA

Gazdálkodás a pénzügyi állammal

1975. év

M e g n e v e z é s	Január		Február		Március		Április		Május		Június		Július		Augusztus		Szeptember		Október		November		December			
	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T		
	az adott hónap pénzügyi állományának százalékában																									
Az MN különböző tagozataiban levő csapatok, szervek, intézetek	13,9	-	14,2	-	13,4	-	-	11,1	-	9,2	-	8,2	9,6	-	11,8	-	8,8	-	12,0	-	10,8	-	10,3	-		
	5,5	-	2,2	-	-	0,9	4,0	-	2,7	-	-	0,9	-	1,9	0,5	-	1,7	-	2,5	-	5,6	-	9,3	-		
	2,9	-	-	0,1	4,0	-	-	4,6	-	11,1	-	14,3	14,7	-	2,0	-	-	0,2	0,5	-	1,1	-	9,0	-		
	14,7	-	13,1	-	12,7	-	-	10,7	-	14,1	-	17,2	4,6	-	9,5	-	14,0	-	14,5	-	11,6	-	16,2	-		
	9,0	-	1,2	-	-	2,7	6,7	-	7,3	-	8,6	-	-	9,7	-	11,9	-	3,3	-	7,6	1,6	-	5,7	-		
	8,9	-	5,7	-	4,7	-	-	2,4	-	3,9	-	5,7	2,9	-	2,2	-	3,5	-	0,3	-	5,7	-	10,1	-		
	7,1	-	6,5	-	2,6	-	3,4	-	3,1	-	4,7	-	-	9,6	-	1,0	-	4,6	-	0,2	-	1,0	3,5	-		
	12,4	-	17,7	-	5,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
	9,1	-	10,8	-	4,0	-	3,4	-	3,1	-	4,7	-	-	9,6	-	1,0	-	4,6	-	0,2	-	1,0	3,5	-		
	18,4	-	17,7	-	14,3	-	-	8,4	-	11,5	-	9,7	3,8	-	-	4,3	-	10,3	-	9,7	-	0,9	4,4	-		
	11,7	-	8,4	-	3,2	-	-	1,5	3,4	-	7,3	-	-	8,7	-	4,4	-	7,9	-	5,7	0,4	-	11,8	-		
	12,8	-	15,2	-	1,9	-	4,9	-	5,7	-	-	6,4	3,4	-	6,0	-	18,0	-	18,1	-	11,1	-	24,9	-		
	15,4	-	14,2	-	8,5	-	-	3,8	-	3,5	-	2,2	-	1,3	-	3,1	-	5,3	-	4,7	1,6	-	10,8	-		
	-	-	-	-	-	-	-	0,2	4,5	-	0,1	-	2,1	-	9,9	-	4,8	-	7,1	-	10,4	-	19,0	-		
	17,9	-	12,7	-	6,3	-	-	14,2	-	16,5	-	8,5	2,7	-	21,2	-	32,1	-	18,4	-	16,7	-	16,3	-		
	12,0	-	10,2	-	11,4	-	-	10,5	-	11,5	-	10,7	8,6	-	7,1	-	5,7	-	8,0	-	12,6	-	16,2	-		
	-	0,1	-	2,0	-	21,3	4,5	-	6,1	-	7,6	-	-	8,5	-	1,6	-	1,1	4,2	-	8,9	-	13,4	-		
	7,8	-	5,6	-	-	1,8	-	4,1	-	5,2	-	4,0	1,7	-	4,8	-	4,2	-	7,2	-	11,4	-	15,0	-		
	26,2	-	26,7	-	19,5	-	-	21,6	-	0,2	-	21,1	16,2	-	12,9	-	10,9	-	24,6	-	20,6	-	23,3	-		
	MN összesen	hónap átlaga:		12,9	-	11,3	-	7,2	-	5,0	-	-	5,8	-	6,5	3,4	-	3,2	-	2,5	-	5,2	-	7,5	-	12,7
	negyedév átlaga:		10,4				5,8				3,1				8,7											

M = megtakarítás

T = túllépés

5. sz. táblázat

Készletgazdálkodás alakulása /megtakarítással helyesbitett/
/1971-1975/

Év	Jan.	Febr.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Dec.	Év össz.
1971	72,9	86,1	79,2	77,3	74,1	71,8	64,4	70,5	71,1	75,6	79,6	80,5	75,3
1972	77,92	81,83	75,84	76,10	65,53	67,61	53,58	60,57	71,72	80,53	87,13	97,92	74,67
1973	53,45	58,86	43,72	42,14	41,89	47,09	44,54	49,52	51,06	55,40	58,55	68,12	50,97
1974	58,76	68,49	56,01	62,22	56,21	53,79	44,71	54,81	55,23	56,53	78,76	79,45	59,36
1975	60,10	77,55	63,95	62,18	68,05	72,36	55,87	64,80	68,26	76,21	63,02	64,55	67,38

KÉSZLETGAZDÁLKODÁS

1975. év

M e g n e v e z é s	I. negyedév			II. negyedév			III. negyedév			IV. negyedév			1975. év	
	Gazdálkodási eredménnyel helyesbített hóvégi készletérték, a tárgyhónap pénzügyi mérlegének %-ában													
	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szept.	Október	November	December		
Az MN különböző tagozataiban levő csapatok, szervek, intézetek.	53,23	65,05	46,33	75,02	65,22	61,32	46,07	79,23	59,71	78,29	71,31	60,95	62,53	
	71,14	113,32	90,14	72,16	59,49	61,75	60,53	69,75	70,76	101,62	68,60	62,23	73,64	
	64,58	87,72	59,69	58,70	72,70	75,21	55,18	76,23	66,52	82,46	73,55	63,80	68,17	
	70,47	82,49	59,64	89,76	94,54	105,28	62,32	78,55	60,74	92,81	77,00	61,55	76,91	
	70,10	87,78	87,49	47,77	43,02	62,95	62,66	61,16	70,59	75,18	56,39	75,38	66,03	
	65,99	88,48	70,20	67,66	65,33	69,66	57,95	70,76	66,17	88,59	68,51	65,08	74,11	
	131,16	142,57	133,89	112,39	90,79	90,26	80,40	65,38	94,40	107,74	92,97	103,61	101,92	
	89,56	110,85	80,54	101,00	86,25	68,75	82,25	89,75	70,25	79,25	83,00	69,75	84,26	
	115,18	130,52	110,54	106,20	88,52	79,50	81,35	77,56	82,32	93,49	87,98	86,68	93,09	
	46,67	58,17	40,92	65,45	64,85	62,71	58,15	75,24	76,30	61,73	67,66	63,72	63,57	
	62,55	67,23	45,63	73,15	65,50	59,85	78,75	72,85	75,15	79,09	62,43	57,94	66,87	
	57,36	114,51	70,51	56,48	54,75	68,96	35,66	43,49	26,35	41,76	33,69	15,10	47,96	
	53,36	67,82	47,02	67,31	63,98	62,25	63,25	70,51	68,56	75,48	59,98	53,09	62,64	
	-	-	-	63,52	54,58	42,81	45,40	45,82	58,08	60,18	45,93	41,52	50,45	
	63,66	63,90	69,16	116,49	106,51	131,37	64,92	76,50	129,82	62,31	37,81	46,11	77,59	
	44,39	48,04	33,80	70,31	68,33	69,06	30,16	35,53	36,97	33,76	32,80	48,04	46,08	
	68,74	68,05	70,80	44,75	57,10	52,30	59,26	55,31	68,45	67,37	56,57	61,41	60,30	
54,89	57,24	50,63	61,38	66,51	69,36	44,54	46,30	53,92	48,27	43,16	53,78	54,11		
60,07	57,96	60,71	102,48	63,57	103,74	45,70	57,72	84,40	71,75	64,09	84,38	72,13		
MN összesen	hónap átlaga	60,10	77,75	63,95	62,18	68,05	72,36	55,87	64,80	68,26	76,21	63,02	64,55	67,38
	negyedév átlaga	68,18			70,82			62,75			67,52			

Élelmiszer-fogyasztás
/ 1. sz. élm. normánál /

Megnevezés	Me.	Biztosítva						Tervezett norma	Biztosítás %
		1971	1972	1973	1974	1975	1971-1975		
Húsok, húskészítmények	kg	85,1	86,3	94,6	98,5	103,6	93,6	92,6	101,1
Szárnyashús	kg	2,6	5,2	5,0	5,1	4,5	4,5	3,7	121,6
Hal	kg	2,2	3,6	5,0	4,9	4,8	4,1	3,7	110,8
Húsok összesen	kg	89,9	95,1	104,6	108,5	112,9	102,2	100,0	102,2
Tej, tejtermék	l	83,5	86,8	100,8	155,4	159,7	117,21	158,1	74,1
Tojás	db	149,2	152,5	162,6	162,3	160,3	157,4	164,3	95,8
Vaj	kg	2,5	2,6	2,7	3,0	2,9	2,7	2,9	93,1
Sertésszaládék	kg	20,3	20,0	19,2	18,8	18,6	19,4	16,1	120,5
Liszt /őrlemények/	kg	192,3	201,3	200,3	193,3	183,0	194,0	206,7	93,9
Rizs	kg	9,9	10,7	11,6	11,6	10,9	10,9	12,7	85,8
Hüvelyesek	kg	8,5	14,7	13,1	11,1	10,8	11,6	14,4	80,6
Cukor	kg	21,1	23,2	23,4	25,5	29,5	24,5	22,0	111,4
Burgonya	kg	82,5	80,9	95,4	82,1	81,9	84,6	87,6	96,6
Zöldség, zöldsézfélék	kg	93,1	99,7	104,8	88,6	89,8	95,2	109,1	87,3
Gyümölcs	kg	30,8	33,9	47,0	47,3	43,5	40,5	36,5	110,9

Kalória és tápanyagbiztosítás

/ 1. sz. élm. normánál /

Megnevezés	Me.	Biztosítva						Tervezett biztosítás	1971-1975 átlag biztosítás N=100
		1971	1972	1973	1974	1975	1971-1975 átlag		
Állati eredetű fehérje	g	50,9	52,2	57,7	65,3	66,4	58,5	60,3	97
Növényi fehérje	g	83,7	82,3	83,9	80,2	75,5	81,1	91,1	89
Összes fehérje	g	134,6	134,5	141,6	145,5	141,9	139,6	151,4	92,2
Zsír	g	130,7	131,5	135,8	143,3	147,3	137,7	129,5	106,3
Szénhidrát	g	588,2	579,2	597,2	586,2	558,0	581,8	583,8	99,7
Kalória	kCal	4 179	4 149	4 292,1	4 332,7	4 239,1	4 238,4	4 106,4	103,2

Ellátás fejlődése
a sorállományánál és a lakosságnál
1 főre jutó átlagok

Megnevezés	Me.	Sorállomány			Növekedés 1961-65 = 100	Lakosság			Növekedés 1961-65 = 100
		1961-65	1966-70	1971-75		1961-65	1966-70	1971-75	
Kalória és tápanyag ellátottság									
Állati eredetű fehérje	g	48,2	53,2	58,5	121,4	37,6	40,6	46,8	124,5
Növényi fehérje	g	85,5	80,1	81,1	94,8	55,6	56,3	53,2	95,7
Összes fehérje	g	133,7	133,3	139,6	104,4	93,2	96,9	100,0	107,3
Zsír	g	108,6	124,4	137,7	126,8	99,6	110,2	121,1	121,6
Szénhidrát	g	602,3	571,2	518,8	86,1	423,8	417,0	419,8	99,1
Kalória	kCal	4028	4045	4233	105,2	3044	3132	3265	107,3
Élelmiszer-fogyasztás									
Hús, húskészítmény	kg	94,2	92,1	93,6	99,4	40,1	41,1	49,3	122,9
Szárnyas	kg	1,6	3,5	4,5	281,3	10,3	12,3	14,7	142,7
Hal	kg	..	3,1	4,1	132,3	1,7	2,3	2,5	147,1
Hús összesen	kg	95,8	98,7	102,2	106,7	52,1	55,7	66,5	127,6
Tej, tejtermék	l	62,8	88,3	117,2	186,6	100,7	107,6	116,7	115,9
Tojás	db	60,6	102,4	157,4	259,7	188,0	238,0	264,3	140,6
Vaj	kg	2,3	2,6	2,7	117,4	1,6	1,9	1,9	118,7
Sertézsáir	kg	19,9	20,8	19,4	97,5	19,3	22,1	22,1	114,5
Liszt	kg	207,9	198,8	194,0	93,3	132,7	128,1	120,7	90,9
Rizs	kg	11,7	10,8	10,9	93,2	3,7	3,9	4,3	116,2
Cukor	kg	26,1	22,4	24,5	93,9	28,7	32,5	36,7	127,9
Burgonya	kg	128,3	90,0	84,6	65,9	90,6	81,9	67,8	74,8
Zöldség, zöldsőzelék	kg	94,0	105,1	95,2	100,3	80,2	83,1	85,3	106,3
Gyümölcs	kg	26,3	32,7	40,5	153,9	60,7	65,8	74,8	123,2

Tej és tejtermékfogyasztás alakulása
az I. sz. élelmezési normánál

Időszak	Tervezett fogyasztás	Tényleges fogyasztás	E l t é r é s			
			Tervezethez képest		1973. III. név.-hez képest	
			mennyiség	%	mennyiség	%
1974. I. név.	0,4332	0,4198	- 0,0134	- 3,1	0,1635	+ 63,8
II. név.	0,4332	0,4815	+ 0,0483	+ 11,1	0,2252	+ 87,9
III. név.	0,4332	0,4715	+ 0,0383	+ 8,8	0,2152	+ 84,0
IV. név.	0,4332	0,4211	- 0,0121	- 2,8	0,1648	+ 64,3
1975. I. név.	0,4332	0,4454	+ 0,0122	+ 2,8	0,1891	+ 73,8
II. név.	0,4332	0,4666	+ 0,0334	+ 7,7	0,2103	+ 82,1
III. név.	0,4332	0,4338	+ 0,0006	+ 0,1	0,1775	+ 69,3
IV. név.	0,4332	0,3995	- 0,0337	- 7,7	0,1432	+ 55,9

Szabadáras termékek áralakulása

1975-ben

146

Termék megnevezése	Elszámoló ár	Összes beszerzés			Átlagár
		Mennyiség kg	Értékben Ft		
			Elszámoló áron	Beszerzési áron	
Burgonya	3,25	6 760 351	21 971 140	20 946 758	3,10
Zöldfőzelék	5,58	1 810 730	10 103 873	9 962 447	5,50
Vegyeszöldség	5,65	836 561	4 726 570	4 942 035	5,91
Vöröshagyma	4,30	658 317	2 830 763	3 246 133	4,93
Gyümölcs	7,50	1 343 397	10 075 477	8 252 851	6,14
Tojás	1,60	10 648 543	17 037 668	15 846 302	1,49
Év összesen:			66 745 491	63 196 531	
Átlagár eltérés:			94,68		

Elszámolási és beszerzési ár alakulása
1973-1975

Termék megnevezése	Elszámoló ár Ft	Beszerzési átlagár					
		1973		1974		1975	
		Ft	Eltérés %-a	Ft	Eltérés %-a	Ft	Eltérés %-a
Burgonya	3,25	3,19	98,2	3,11	95,7	3,10	95,4
Zöldfőzelék	5,58	4,94	88,5	4,98	89,2	5,50	98,6
Vegyes zöldség	5,65	5,22	92,4	6,85	121,2	5,91	104,6
Vöröshagyma	4,30	4,31	100,2	6,49	150,9	4,93	114,6
Gyümölcs	7,50	5,43	7,24	5,55	74,0	6,14	81,9
Tojás	1,60	1,53	95,6	1,54	96,2	1,49	92,5

Fontosabb mezőgazdasági termékek
áralakulása

Megnevezés	Nagykereskedelmi átlagár Ft							Növekedés %-a 1970 = 100
	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	
Burgonya	3,15	3,25	3,30	3,15	3,08	3,26	3,21	101,9
Fejeskáposzta	1,75	3,10	2,50	2,75	2,38	3,15	2,78	158,8
Kelkáposzta	3,30	3,80	3,25	3,65	4,00	4,34	3,81	115,4
Karalábé	3,55	3,55	4,15	4,30	5,02	4,59	4,38	121,7
Zöldpaprika	8,35	9,45	8,95	11,10	10,03	10,46	10,00	119,8
Paradicsom	7,50	6,35	7,90	8,10	8,84	11,14	8,47	112,9
Sárgarépa	3,10	4,25	4,15	4,55	4,85	5,44	4,65	150,0
Vöröshagyma	4,10	4,10	3,80	4,70	4,08	4,68	4,27	104,1
Alma	2,90	4,30	4,80	5,50	4,51	4,76	4,77	164,5
Körte	4,55	5,60	6,55	6,20	6,97	6,38	6,34	139,3
Csemegeszőlő	8,95	10,00	9,70	8,80	9,52	11,99	10,00	111,7
Tojás	1,40	1,40	1,55	1,50	1,67	1,67	1,56	111,4

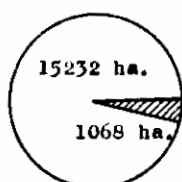
Költségek és eredmények a kisegítő gazdaságoknál

Év	Költségek eFt	Étkezés feljavításra átadva		Haszon e.Ft	Egy főre jutó feljavítás Ft			
		eFt	Költségek %-ban		Csapatnál		Tiszti étkezdéknél	
					Évi	Napi	Évi	Napi
1971	17 326	16 236	93,7	16 236	206	0,56	107,40	0,29
1972	13 986	16 446	117,6	14 902	192,70	0,53	159,50	0,44
1973	16 494	17 419	105,6	16 193	208,60	0,57	155,20	0,43
1974	15 862	18 510	116,7	17 391	209,90	0,57	152,20	0,42
1975	15 694	19 879	126,6	19 409	238,80	0,65	169,90	0,46

"Az ésszerű takarékoság munkánk szerves része"
c. cikk melléklete

Seregtest kezelésében lévő, művelés alá vonható
földterület

1975. évben:

1976. évben:

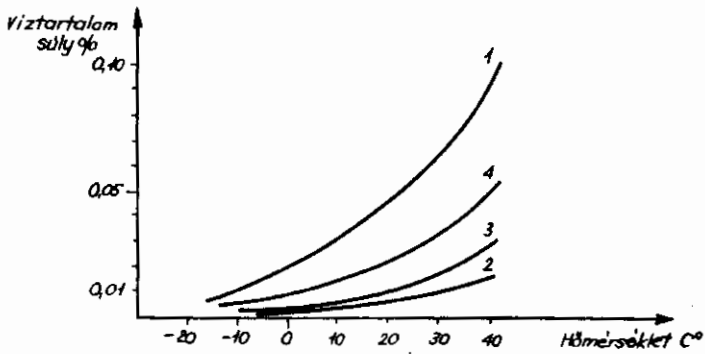
Megjegyzés:

- nincs megművelve:
- tényleges művelés alatt:
- a meg nem művelt földterület mintegy 10-15 %-a szikes, vizenyős, csak állattartással kapcsolatos legeltetésre alkalmas

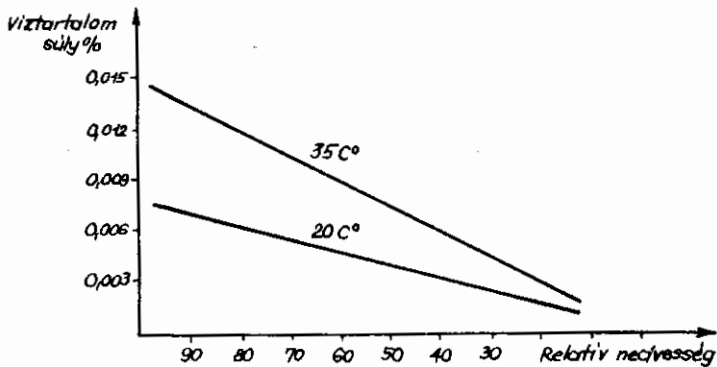
15A

**"Jégkristályok képződésének megakadályozása
a repülőgépek hajtóanyagaiban"**
c. cikk 1-4. sz. ábrái

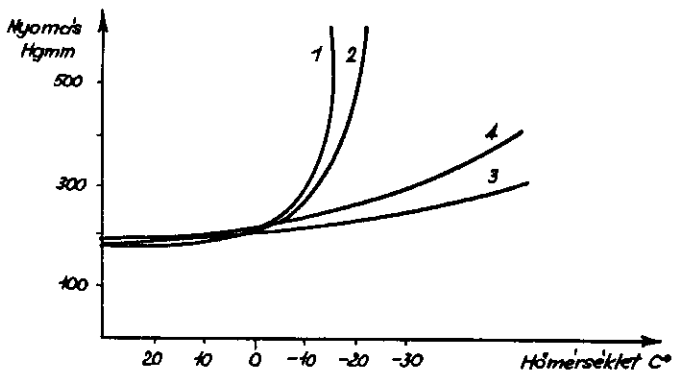
176

1. ábra: Az oldott víztartalom függése a hőmérséklettől
 1 - benzol; 2 - izo-oktán; 3 - TSZ-1; 4 - B-100/130

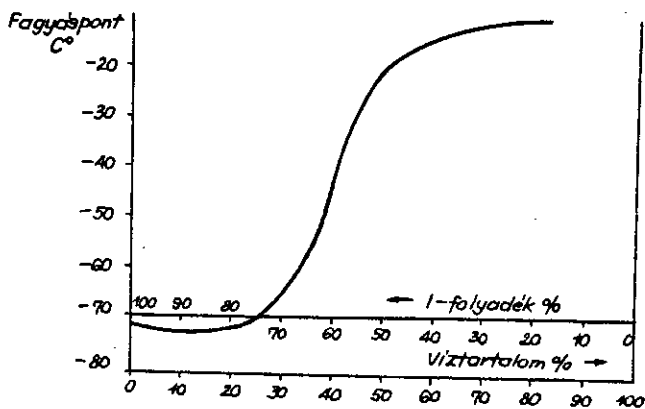

2. ábra: A TSZ-1-ben oldott víztartalom függése a levegő
 relatív nedvességtartalmától 20 és 35 C°-on

3. ábra: Az I-folyadék befolyása a szűrőellenállásra

- 1 - B-100/130 + 0,0154 % víz;
- 2 - TSZ-1 + 0,0061 % víz;
- 3 - B-100/130 + 0,3 % I-folyadék + 0,018 % víz;
- 4 - TSZ-1 + 0,3 % I-folyadék + 0,0083 % víz

4. ábra: I-folyadék - víz elegy fagyáspont-görbéje